

**T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Doktora Tezi

**GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE EKONOMİSİ
ÜZERİNDE MEYDANA GETİRDİĞİ YAPISAL
DEĞİŞİKLİKLER**

**Abdülkadir TEKİN
12940**

TEZ DANIŞMANI: PROF.DR.TARGAN ÜNAL

İSTANBUL 2007

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZ

Ülkelerin arasında ekonomik açıdan dengesizliklerin var olduğu bir dünyada, her ulus belirli güç dengelerine uygun bir yer işgal etmektedir. Çok eskiden beri, sanayileşmiş ülkeler, sermaye birikimleri için siyasal olarak kontrol ettikleri bölgelerin kaynaklarını ve bu bölgeleri Pazar olarak kullanıyorlardı.

Entegresyon, bütünleşme hareketleri 19.yy'da başlamış ve özellikle 20.yy'ın ilk yarısından itibaren artan bir seyir takip etmiştir. Bu hareketler dünyanın belirli bir bölgesinde kalmamış Avrupa, Latin Amerika, Avustralya, Asya ve Avrupa gibi bir birinden farklı ve uzak birçok bölgede gerçekleştirmeye çalışılmıştır.

Üç bölümden müteşekkil olan çalışmamda sırasıyla; entegresyon girişimlerinin gelişimi Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri ve Türkiye Gümrük Birliği antlaşması olarak ele alınmıştır. Ardından Tam üyelik için GB aşamasında yapılması gerekenler, AB Ekonomik mevzuatına uyum sağlanması, GB'de tüketici ve rekabetin korunması, mevzuat uyumu malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası ele alınmaktadır.

ABSTRACT

In a world which has instability among the countries in terms of economics, every nation occupies a certain place which is suitable for its balance of power. Since ancient times, the countries which are industrialized have been using the sources of regions which they are controlling politically and the regions itself as markets for their capital accumulations.

Integration and the movement of entirety started in the 19th century and especially increased continually in the first half of 20th century. These movements hasn't remained in one part of the world and tried to substantiate in different and distance continents such as; Europe, Latin America, Australia and Asia.

In my work, which is consist of three parts, development of integration entrepreneurships, relationship between turkey and European Union and Turkey Customs Union deal are taken into consideration. Then things to do fort he full membership to Customs Union, the adaptation to EU Economic regulations, preserving the consumer and rivalry in CU, the free circulation of the goods which are regulated according to legislation and the politics of trade are explained.

Ö N S Ö Z

Uluslar arası Ekonomik bütünleşmeler Uluslar arası İktisatta ve dış ticaret teorisine dayandırılarak entegrasyon teorisi olarak bazda da incelenmiştir. Gümrük Birlikleri teorisi önemli ölçüde sınırlayıcı varsayımları içerdiğinden değişen koşullar altında giderek yetersiz kalmıştır.

Bunun üzerine bazı iktisatçılar bu gelişimi de dikkate alarak teoriye katkıda bulunmuşlardır. Teoride tartışılanların Gümrük Birliği'nin sonucunda Uluslar arası ticaretin ne şekilde oluştuğu ve Dünya refahını nasıl etkilediği olmuştur. Bazı iktisatçılar artıracığını söylerken bazıları da azaltabileceğini savunmuşlardır. Bu değerlendirmelerini de GB'nin çeşitli etkilerini dikkate alarak yapmışlardır.

Bu etkiler, üretim etkisi, tüketim etkisi, ticaret hacmi ve hadlerine ilişkin etkiler ve faktör fiyatları üzerindeki etkiler olarak belirtilmiştir. Ancak, bu etkiler ekonomik yapı ve teknolojik seviye sabit kalmak koşulu ile serbest ticaretin kaynakların yeniden dağılımını sağlaması ile ortaya çıkan etkilerdir. Ancak gerek Gümrük Birliklerinde olsun gerekse serbest Ticaret Birliklerinde olsun tüm analizler belirli varsayımlara dayandırıldığından varsayımlardaki sınırlamalar sonucu önemli bir şekilde etkilemektedir. Her iki bütünleşme şeklinde özünde bir Gümrük antlaşmasını içerir.

Çalışmamın tamamlanması sürecinde değerli hocam Prof.Dr.Targan ÜNAL'a değerli vaktini bana ayırma nezaketini göstererek yaptığı katkılarından dolayı şükranlarımı sunmayı bir kadirşinaslık borcu olarak telaki ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT).....	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1
1. ENTEGRASYON GİRİŞİMLERİNİN GELİŞİMİ.....	4
1.1. Entegrasyon Girişimlerinin Gelişimi.....	4
1.2. Gümrük Birlikleri.....	6
1.2.1 Ticaret Yaratma Etkisi	7
1.2.2 Ticaret Saptırma.....	7
1.2.3 Gümrük Birliği Teorisinin Varsayımları.....	9
1.3. Gümrük Birliklerinin Teorik Etkileri.....	9
1.3.1. Üretim Etkisi	10
1.3.2 Tüketim Etkisi.....	11
1.4. Avrupa Birliği (Ab), Nafta, Apec.....	12
1.5. Avrupa Birliği (AB).....	15
1.6. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA).....	17
1.7. Avrupa Birliği Nafta Ekonomik Fark.....	19
1.8. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC).....	20
1.9. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA).....	22
2. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	23
2.1 Ankara Antlaşması ve Katma Protokol.....	23
2.1.1 Ankara Antlaşması'nın Gümrük Birliği ile İlgili Hükümleri.....	23

2.1.2. Geçici Protokol ve Hazırlık Dönemi.....	25
2.1.3. Katma Protokol ve Geçiş Dönemi.....	26
2.1.4. Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması.....	27
2.2. Dolaylı Vergiler.....	30
2.3 Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları.....	33
2.3.1. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörünün Yapısal Analizi.....	38
2.3.2. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörünün İstihdama Etkisi.....	40
2.4 Türkiye-AB Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İlişkileri..	41
2.4.1 Türkiye AB Tarım Ürünleri Tercihli Ticareti.....	41
2.4.2 İşlenmiş Tarım Ürünleri.....	43
2.4.3. Türkiye-EFTA Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri.....	44
3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASI.....	46
3.1.Türkiye Gümrük Birliği Antlaşması Amacıyla Çıkarmış Olduğu Yasalar.....	50
3.2. Gümrük Birliği'nde Türkiye'nin Yükümlülükleri.....	52
3.3. Gümrük Birliğinde Tüketici ve Rekabetin Korunması Mevzuat Uyum Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası.....	53
3.3.1.Malların Serbest Dolaşım ve Ticaret Politikası.....	53
3.3.2.Tüketicinin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler.....	54
3.3.3.Rekabetin Korunmasına İlişkin.....	55
3.3.4. Mevzuat Uyumu.....	56

3.4. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Konusunda Avrupa Birliği Hukukuna Uyum.....	57
3.5. Anlaşmanın Türkiye'ye Uygulama Açısından Getirdiği Avantajlar.....	58
3.6. GB Antlaşmasının Rekabet Koşulları Konusunda İçerdikleri.....	58
3.7. Tam Üyelik İçin GB'i Aşamasında Yapılması Gerekenler.....	59
3.7.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması, Asil İşlevlerine Döndürmesi.....	59
3.8. Devletin Verimli Çalışması.....	60
3.9. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması.....	61
3.10. Vergi Gelirlerinin Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Yükümlülerini Çoğaltarak Arttırılması.....	62
3.11. Dış Rekabete Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi.....	63
3.12. Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin, Madden ve Manen Özendirilmeleri.....	63
3.13. İşgücü Piyasasında İstikrarın Sağlanması.....	64
3.14. Para Maliyetlerinin AB Ortalamalarına İndirilmesi.....	65
3.15. Eğitim Sistemimizin AB Ortalamasına Çıkması Gerekir.....	66
3.16. AB Ekonomik Mevzuatına Uyum Sağlanması.....	67
3.17. Ekonomik ve Sosyal Konsey Kurulması.....	68
4. AB'NİN TAVSİYELER BÖLÜMÜ	69

4.1 AB Komisyonu Türkiye ile Müzakerelerin “Ön Koşulsuz Başlatma Kararı” Aldı.....	70
4.2. AB Bir Amaç Değil Araçtır.....	72
4.3 Müzakere Alanı ve Müzakere Heyeti.....	73
4.4. AB Mevzuatı İle Türk Mevzuatını Karşılaştırma Süreci.....	75
4.5. AB Tam Üye Ülkeleri.....	78
4.6. Türkiye İçin Müzakere Çerçevesi.....	79
SONUÇ.....	82
BİYOGRAFİ.....	88
KAYNAKÇA.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ticaret Yaratılması

Tablo 2: Ticaret Sapması

Tablo 3: AB'de Seçilmiş Bazı Ülkelerin Turizm Gelirleri

Tablo 4: AB Tam Üye Ülkelerarası Ortalama Müzakere Süreci (Gün Olarak)

Tablo 5: Bazı Ülkelerle Gerçekleştirilen Müzakerelerin Açılış ve Geçici Kapanış Tarihleri

GİRİŞ

1958'de Roma Antlaşması'yla AET'nin kurulmasından, 2006 yılına kadar geçen 48 yılı aşkın sürede, Türkiye ile AT'ın ilişkilerinin nasıl geliştiğini irdelemek gerekir. Bir ekonomik topluluk oluştuğu zaman, onun yakınında olan ülkelerin bu oluşuma kayıtsız kalması düşünülemez: Ama Türkiye açısından sorunun, sadece bir ekonomik topluluk karşısında nasıl tavır alacağını saptamanın ötesinde bir anlamı bulunmaktadır. Yunanistan'ın bu toplulukla kuracağı ilişkilerin biçimi, Türkiye'nin dış siyasi ilişkilerini önemli bir biçimde etkileyeceği için, sorun daha da karmaşık olmaktadır. AB ile ilişkiler Türkiye açısından ekonomik ve siyasal önemi dışında aynı zamanda bir kimlik sorunu olmaktadır. Türkiye yüz elli yılı aşkın bir süredir batılılaşma süreci içindedir. Batılılaşmak istemektedir. Bu konuda başarılı olup olmadığının ölçütlerinden biri de AB ile kurulan ilişkilerin biçimi olacaktır. AB'in kuruluşu Türkiye'yi bu tür sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bir ekonomik topluluk oluştu mu, çevresiyle ilişkilerini yeniden düzenlemek durumundadır. Bu nedenle başlangıçtan beri Türkiye ve AB ilişkilerini karşılıklı tamamlama arayışı içinde olmuşlardır. Doğaldır ki, 45 yılı aşan süre içinde hem AB hem Türkiye önemli gelişmeler göstermiştir. Bir yandan bu gelişmeler, öte yandan dünyanın yaşadığı değişiklikler, Türkiye-AB ilişkilerinin sürekli yeniden tanımlanması gereğini ortaya çıkarmıştır.

Geçen süre içinde AB'in bütünleşmesi hem yatay, hem de düşey olarak gelişmiştir. Topluluk yeni devletlerin katılmasıyla üç kez yatay genişleme göstermiştir. Başlangıçta altı devletten oluşan Topluluk yirmi yedi devletli bir Topluluk haline gelmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne girmesinin çeşitli sorunlara neden olacağı önceden biliniyordu. Ancak dışında kalmanın çok büyük bir maliyeti olacağını da bilmek gerekir. Bu maliyet hem iktisadi hem de siyasi niteliktedir. Çünkü blok dışında kalan Türkiye'nin rekabet gücü büyük ölçüde azalacaktır. Türkiye Avrupa'ya, Latin Amerika'ya bütünleşme sürecinde girmiş Asya'ya Doğu'ya mal satamama tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Böyle bir durumda Türkiye'nin, bütün

zorluklara rağmen, Avrupa Birliği'ne açılmakta ve ondan sonraki aşamalara hızlı bir şekilde kendini hazırlaması gereği vardır.

Gümrük Birliği'nin özellikle başlangıç aşamasında olumsuz etkileri de olacaktır. Ancak, ülkeyi modern biraz ekonominin asgari gereklerine uymaya, sanayinin rekabet düzeyini yükseltmeye zorlayacağı için de yararlı olacaktır.

AB temel hedefi siyasal birlik olan bir topluluktur. Üye devletlerinin anayasaları bu olguya göre düzenlenmiştir. Anayasalarında egemenlik devrini, topluluk hukukunun doğrudan uygulanmasını ve önceliğini içeren hükümler de yer almaktadır.

Görülüyor ki, AB'nin kurulması ve kendine özgü bir hukuk düzeni oluşturması sonucunda ülkelerin ulusal hukuklarında öncelik ve egemenlik kavramları da değişik olgularla yer almıştır. Topluluk hukuku "birlikte yaşama" olgusunu doğurmaktadır. Maastrich Antlaşması hakkı bile vermektedir. AB yeni bir hukuk ve siyasal anlayış, yeni bir kavram getirmektedir.

Ülkenin hükümlerlik haklarının tek yanlı olarak elinden alınarak "Brüksel" yönetimine verilmesi, kimileri kapitülasyon antlaşmasından öteye manda veya sömürge anlaşması gibi yakıştırmalar yapmaktadırlar. Oysa, Avrupa Birliği'nde ortak organların kurulması, işlemesi, bütünleşme hukuku gibi unsurlar ulusal egemenliğe getirilen, kısıtlamaları kabul edebilir veya katlanılabilir yapmaktadır.

Üye devletler, diğer devletlerle sıkı işbirliği halinde, antlaşmanın amaçlarına ulaşmak için gerekli olan ölçüde "Ekonomik Politika"larını koordine etmektedirler. Brüksel'in yetkisi ancak "Topluluk Kurumları" ile eşgüdüm çerçevesinde kullanılabilir. Başta belirtildiği gibi Gümrük Birliği bir adımdır. Üye devletlerarasında ekonomik entegrasyonu sağlayan bir "katalizör" görevini yapmaktadır.

Avrupa Birliği yeni bir genişleme sürecine girerken, derinleşmesini de sürdürmektedir. AB entegrasyonunun en önemli unsurlarından ikisini, Ekonomik ve Parasal Birlik İle Sosyal Politikalar ve İstihdam konuları oluşturmaktadır. Avrupa

Birliği'nde biri ekonomik, diğeri sosyal derinleşme göstergesi olan bu iki konunun yakından izlenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, bu alanlarda bugüne kadar kaydedilen gelişmeler ile planlanan hedeflerini ayrıntılı olarak incelediğim bu tezimde dünyadaki küreselleşme sürecinin, ekonomik bölgeselleşme olgusuyla iç içe geçen bir gelişim seyri izlediği görölmektedir. AB NAFTA ve APEC, bugün dünyadaki üç büyük bölgesel entegrasyon hareketini oluşturmaktadır. Ancak, bu bölgesel ekonomik entegrasyonları hedefleri ve bütünleşme düzeyleri farklılıklar göstermektedir. Ekonomik yönden bölgeselleşmeyi ve AB ile NAFTA ve APEC entegrasyonları arasındaki farklılıkları da incelemekteyim.

I. ENTEGRASYON GİRİŞİMLERİNİN GELİŞİMİ

1.1 Entegrasyon Girişimlerinin Gelişimi

İkinci Dünya Savaşından günümüze kadar olan dönem ele alındığında, iktisadi entegrasyon hareketinin, milletlerarası kuruluşlar ve geniş çaplı bölgesel anlaşmalarla, yeniden yaratılmak istendiği göze çarpar.

Bilindiği gibi İkinci Dünya Savaşı dünyanın eski iktisadi ve siyasi dengesini tamamen bozmuştur. Avrupa'nın önem derecesi azalmış, Amerika Birleşik Devletleri hakim ekonomi olarak kendini kabul ettirmiştir. Dünyanın alışlagelen kapasitesinde yaptığı yıkıntının doğal sonuçları sayılabilir. Entegrasyon hareketine bu noktadan başlamak, sorunun açıklanması için zorunlu ve anlamlıdır.

İkinci Dünya Savaşının yarattığı sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- a) Avrupa'da savaşın tahribatı ve Avrupa ülkelerinin üretim gücünde zayıflama;
- b) Bazı hammadde veya mamul madde sağlayan ülkelerin tamamen tahribi;
- c) Avrupa'nın ve Almanya'nın bölünüşü; (bu bölümde, sanayileşmiş Batı bölgesi ile bir ölçüde tarımsal nitelik taşıyan Doğu Almanya arasındaki mübadeleleri de ortadan kaldırdı.)
- d) Yeni ülkelerin gelişmesi ve sanayileşmesi: Kanada, Uzakdoğu, Latin Amerika;
- e) İngiltere ve Fransa'nın dış alacakları tavsiye edilmekle beraber aynı zamanda büyük ölçüde borçlu durumuna girmeleri;
- f) Savaş sonucu Avrupa Ülkelerinin ödeme dengelerini bozan enflasyon.

Özellikle bu olumsuz koşullar altında, Avrupa Ülkeleri yapısal borçlu durumuna girerlerken, ABD dünyanın alacaklısı niteliğini kazanıyordu. "Dolar kıtlığı" probleminin kaynağı buradadır.

Savaşın doğurduğu dengesizliği düzeltmek amacıyla milletlerarası alandaki girişimlerde Birinci Dünya Savaşının tecrübelerinden faydalanarak bu kez erken davranılmış ve sonrası sorunlara hazırlıklı girme olanakları sağlamak istenmiştir.

Bu amaçla ve dünya ekonomisini yeniden canlandırmak için İngiltere ile ABD arasında imzalanan Atlantik Paktı'nın (14 Ağustos 1941) esprisi altında ve savaşın sonu alınmadan, 44 ülkenin katıldığı Bretton- Woods Konferansı 1944 yılında yapıldı. Bir anlaşma ile sonuçlanan bu geniş çaplı konferansta iki plan çalışmalara temel oldu:

- White Planı;
- Keynes Planı.

White Planı Amerika'nın, Keynes Planı ise İngiltere'nin savundukları resmi tezlerdi. İngiliz Delegasyonuna Başkanlık eden ünlü iktisatçı Keynes, bir "Kliring Birliği" kurulmasını önerdi. Bu birlik, İngiliz Joint Stock Banks modelinde bir merkez bankası rolü oynayacak ve üye memleketlerin banka fonları arasında denge sağlayacaktı. Hatta, iki ülke arasında hesaplar dengesi bozulursa, bu durumdan alacaklı ülke borçlu kadar kusurlu görülecekti. Her ülke %75'ne eşit bir kontenjan tesbit edilecekti.

Buna karşılık, konferansta, altın standardına bağlanan çok daha klasik görünüşlü Amerika'nın White Planı kabul edildi. Keynes Planı, dünyanın en büyük altın stokuna sahip Amerika Birleşik devletleri ile gittikçe büyük bir altın üreticisi olan Sovyetler'in ikili muhalefetine uğradı. Kısa vadeli ve uzun vadeli kredi sorunlarını düzenlemekle görevli iki mali örgütün kurulmasını sağlayan konferans, aşağıdaki tavsiyeleri kabul etti:

- Milletlerarası ticarete konan engelleri azaltmak;
- Her üreticiyi ve hem tüketiciyi gözetilen adil bir fiyatla, başlıca maddelerin normal mübadelesini sağlamak;
- Milletlerarası önem taşıyan özel problemleri haletmek;
- Üye ülkeler arasında ekonomilerinin hayat seviyelerini arttıracak ve istihdam seviyelerini yüksek seviyede tutacak önlemleri ahenkli ve ortak bir çaba ile düzenlemek,

İkinci Dünya Savaşından sonra, özellikle Avrupa'da bozulan dengenin yeniden sağlanması ve dünya ekonomisinin kalkındırılması için yapılan çabalar çeşitlidir:

Geçici çareler ve acil ihtiyaçların giderilmesi için alınan başlıca önlemler:

- Amerika Birleşik Devletlerinin liderliği altında, sorunun köküne inmeyen ama özellikle Avrupa'ya yardım amacının güden UNRRA kuruldu. Kasım 1943'den Haziran 1947'ye kadar faaliyet gösteren bu örgüt, ırk, din ve milliyet farkı gözetmeksizin 3,7 milyar dolarlık yiyecek, giyecek, ilaç vesaire yardımda bulundu.
- 1946 Temmuz'unda İngiliz-Amerikan mali anlaşması ile, çok uzun vadeli ve uygun ödeme koşulları altında İngiltere'ye ABD tarafından 3.750 mil \$ verirken aynı zamanda eski alacaklar da konsolide edildi.
- Aynı şekilde, Kanada da İngiltere'ye benzer koşullarla 1.250 milyon dolar verdi.
- Amerika Fransa kredi açılmasını, konsolidasyon ve borçların azaltılmasını sağlayan anlaşmalar yaptı.
- Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık mali ve askeri yardım yapıldı.
- 1945-1951 arasında Export-İmport Bank tarafından ödünçler verildi.

1.2. Gümrük Birlikleri

Bu birleşmede serbest ticaret alanlarında olduğu gibi, sadece mal piyasalarında birleşme amaçlanmış ve birleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük tarifeleri ve kotalar kaldırılmıştır. Ama birinciden farklı olarak birleşme dışında kalan ülkelere karşı uygulanan gümrük tarifeleri eşitlenmektedir. Gümrük birliğinde uluslar, diğer ülkelere karşı uygulanacak gümrük tarifelerini saptama kararını uluslar üstü düzeye bırakmıştır. Bu üst kuruma bırakılan en önemli karar, yeni gümrük tarife düzeyinin nasıl saptanacağıdır. Ortak gümrük tarifesi düzeyinin saptanmasına karar verebilmek için, gümrük birliğinin doğuracağı etkileri bilmek gerekir.¹

¹R.G., LİPSEY, "The Theory of Customs Unions A General Survey", **The Economic Journal**, Sep. 1960, s.496-513.

1.2.1 Ticaret Yaratma Etkisi

Birlik içinde ticaret engellerinin kalması sonucunda üretimin yeniden yapılanmasıyla, üretimin yüksek maliyetli alanlardan düşük maliyetli, alanlara kayması ve birleşme içinde uluslar arası ticaretin artmasıdır. Buna gümrük birliğinin “ticaret yaratma etkisi” denilmektedir.

1.2.2 Ticaret Saptırma

İkincisi ise, “ticaret saptırma” etkisidir. Birliğin dışa karşı gümrük tarifesi uygulaması sonucu, birlikteki bazı ülkelerin, bazı mallarda birlik dışındaki düşük maliyetli ülkelere yaptığı dışalımın yerine, birlik içinde görece olarak daha yüksek maliyetli ülkelere yapılan alımlar geçecektir, yani ticareti saptıracaktır. Ticaret ilişkilerindeki bu değişimler birlik içinde görece fiyat yapısını, arz edilen malların miktar ve cinsini değiştirdiği için, tüketimde mallar arasında bir ikame etkisi yaratacaktır. Bu etkilerin birleşmeye giren ülkelerin refahı açısından ortaya çıkacak sonuçları değişik yönlere sahiptir. Bu etkilerin düzeyi de saptanacak gümrük tarifelerinin yüksekliğine göre artacak ya da azalacaktır. Örneğin Viner’in “ticaret yaratma etkisi” savına göre, gümrük birliği, birleşmeye giren ülkelere en az birinin, birliğin tümünün, dünyanın tümünün refahını arttıracak, ama birlik dışında kalan ülkelerin refahını azaltacaktır. Buna karşılık ticaret saptırma etkileri sonucunda, birliğin içinden en az bir ülkenin refahı azalacaktır. Bunun yanı sıra birliğin tümünün, birliğe katılmayan ülkelerin ve bütün dünyanın refahında bir düşme olacaktır.² Gümrük Birliğinin tüketilen mallar arasında yarattığı ikame etkisi de birleşmeye giren ülkelerin refahını artırıcı ve azaltıcı yönde olabilir. Örneğin ticaret saptırma etkisinin neden olduğu görece fiyat artışı, eğer üretilen yerel malların tüketilmesini sağlıyorsa, refahı artıracaktır. Ama bir ülkeye gümrük birliği dolayısıyla daha önce girmeyen mallar giriyor ve o ülkede üretilen mallar yerine tüketiliyorsa, etkisi olumsuz olacaktır.

² J. VİNER, “The Economics of Custom Unions”, Editor P. Robson, **International Economic Integration**, Penguin Books, Middlesex, 1972, s.34-35.

Kısa erimli çözümlerde bu değişik yönlerdeki etkilerin bir ülkenin refahını üzerindeki toplam sonucunun ne olacağını apriori olarak söylemek olanaksızdır. Sonuç, birleşme içinde yer alan ülkenin büyüklüğüne, küçüklüğüne, koruma altındaki üretimlerinin birbirine rakip, ya da birbirini tamamlayıcı olmasına, saptanılacak gümrük tarifelerinin yüksekliğine göre değişecektir.

Bu belirsizliği ortadan kaldırmak ve katılan ülkelere gümrük birliğinin faydalı olacağını göstermek için genellikle başvurulmuş yol, uzun erimli dinamik çözümlere geçmektir. Pazar büyümesinin sağlayacağı ölçek ekonomileri, birleşmenin getireceği dışsallıklar, yarışma esasına dayalı bir ekonominin sağlayacağı etkinlik artışları, ticarete risk ve belirsizlik azalmasının sağlayacağı ekonomiler üzerinde durularak, birliğin ve birlik içinde yer alan ülkenin hızlı bir gelişme göstereceğinin ortaya konulması yoluyla birleşme savunulur. Bir adım daha atılarak, birliğin hızlı büyümesinin doğuracağı dış ticaret çarpanlarının etkisinin, gümrük birliğinin ticaret saptırma etkisi yüzünden, birliğe katılmayan ülkelerde yaratacağı refah düşmesini bir ölçüde de olsa giderebileceği üzerinde durulur.³ Bu yolla da birliğe, birlik dışından gelecek eleştiriler karışılmaya çalışılır.

Bir gümrük birliğinde, siyasal karar vericileri, uzun erimdeki perspektiflerden çok, kısa erimdeki sonuçlar ilgilendirir. Birlik içinde hangi ülkenin nasıl etkileneceği ise, büyük ölçüde birliğin gümrük duvarının nasıl kurulacağına bağlıdır. Bu da birliğin en önemli ve tek kararıdır. Ortak gümrük tarifesi düzeyinin nasıl saptanacağı konusunda tek ve nesnel bir çözüm önerilemez. Birliği oluşturan ulusların korumacı ya da serbest ticaretçi yaklaşıma sahip olmaları halinde çok farklı düzeyler söz konusu olabilir. Korumacı görüş egemense, birlik bir korumacılık kalesi haline gelebilir. Ama genellikle bir birliğin, tek tek ülkelerin saptayacağı gümrük hadlerinden daha düşük bir düzey saptayacağı ileri sürülebilir. Bunun iki gerekçesi olabilir. İlki, birliğin doğurduğu ticaret saptırma etkisi ve yeni Pazar büyüklüğü dolayısıyla daha düşük koruma düzeyleriyle yetinebilmesidir. İkincisi de, yine ticaret saptırma etkisi dolayısıyla birliğe katılmayan çevre ülkelerde yaratılan olumsuz etkilerin artmasını önleme ve dolayısıyla doğabilecek siyasal-tepkileri azaltma kaygısıdır.

³ M.E KREİNİN, "On the Dynamic Effects of A Custom Union", **Journal of Political Economy**, April 1964, s.193-195

Gümrük birliği kuramı, birliğin ulusların refahına olan etkilerini irdelemesine karşın, birlik içinde doğabilecek eşitsiz büyümeler konusunda bir irdeleme yapmıyor. Ayrıca gümrük birliğinin kurumsal yapısı, büyümedeki eşitsizliği düzeltmeyi amaçlayan mekanizmalara sahip değildir. Oysa gümrük birliği içinde kapitalizmin eşitsiz büyüme çelişkileri besleyebilecektir. Serbest ekonomi mantığı içinde bu eşitsizliğin üstesinden gelmenin bir çözümlü olarak, mal piyasalarındaki birleşmenin yanı sıra, faktör piyasalarında da birleşme gündeme gelir. Bu da bizi üçüncü bir birleşme türüne götürmektedir.

1.2.3 Gümrük Birliği Teorisinin Varsayımları

Ekonomik Entegrasyon konusu teoride gümrük birlikleri tipindeki entegrasyonun etkileri olarak incelenir. Klasik entegrasyon teorisinin varsayımları ise şunlardır:

- a) Mal ve faktör piyasalarında tam rekabet koşulları vardır.
- b) Faktörler kendi aralarında değil, ülkeler arasında hareketlidir.⁴
- c) Ulaştırma masrafları ihmal edilmiştir.
- d) Tarifelerinin yalnızca ticareti kısıtladığı varsayılmıştır.
- e) Uygulanan gümrük vergileri advaloremdir.
- f) Fiyatlar tümüyle üretimin fırsat maliyetini yansıtır.
- g) Ticaret dengededir ve kaynaklar tam istihdam edilmektedir.

1.3. Gümrük Birliklerinin Teorik Etkileri:

Gümrük Birliğine giden ülkeler için bu etkiler şu şekilde sıralanabilir:

- a) Üretim etkisi
- b) Tüketim etkisi
- c) Ticaret hacmi ve hadlerine ilişkin etkiler
- d) Faktör fiyatları üzerindeki etkiler

⁴Bu varsayım serbest ticaret ilkesini benimsemeyen Klasik dış Ticaret teorisin Heschker-Ohlin yorumuyla gelişir. Çünkü bu teorisin en önemli varsayımı; faktörlerin ülke içinde hareketli, ülkeler arasında hareketsiz olduğudur. Bu varsayımına dayanılarak, ülkeler arasındaki faktör fiyat farklılığı dış ticaretin en önemli nedeni olarak görülür.

Gümrük birlikleri teorisi, gümrük birliğinin kaynakların dağılımı ve uzmanlaşmanın refah üzerindeki etkilerini bir üye ülke, bütün olarak gümrük birliği grubu ve dünya için incelemektedir.

1.3.1. Üretim Etkisi

Bu etkiler ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerdir. Bu kavramları ilk kullanan Jacop Viner'in ilgilendiği yalnızca üretim etkileridir. Ona göre; üretimin pahalı olan ülke içi mallardan birlik üyelerine kayması, başka ülkelerle önceden ticaretin yapılmadığı varsayımı altında ticaret yaratıcı etkiyi doğuracaktır. Çünkü bu durumda, ülkeler arasındaki ticaret hacmi genişleyecek ve kaynakların daha etkin dağılımı sağlanacaktır. Ticaret saptırıcı etki ise, üretimin daha düşük maliyetle üretim yapan birlik dışı ülkelere birliğe kaymasıdır. Bu durumda kaynakların etkin dağılımı bozulacaktır.

Sayısal Bir Örnek: Burada üç ülke ele alalım: A (ev sahibi ülke), B (üye ülke) ve C (dünyanın geri kalan ülkeleri) olsun. X malının ülkelerdeki parasal fiyatı da şöyle olsun.

Tablo 1: Ticaret Yaratılması

ÜLKE	X'in Üretim Maliyeti \$	Birlik Öncesi Gümrüklü Fiyat \$	Birlik Sonrası Fiyat \$
A	50	50	50
B	40	80	40
C	30	60	60

Serbest ticaret koşulları altında C ülkesi x malının ihracatçısı durumundadır. Bununla birlikte A ülkesinin %100 lük advalorem vergi uyguladığını düşünelim.⁵ Bu tarife A ülkesinin ulusal sanayisini koruması için yeterli olacaktır. Çünkü vergiden sonra x'in maliyeti B'de 80 \$'a C'de ise 60 \$'a yükselmiştir. Bu durumda A, X malını kendisi üretecektir.

⁵ Advalorem Vergi; Fiyat ve bedel gibi ekonomik miktar üzerinden alınan yani değer üzerinden alınan vergi.

Şimdi, A ile B'nin gümrük birliğine gittikleri durumu düşünelim. Bu durumda A ülkesi B üzerindeki vergiyi kaldırır. Böylece x malının fiyatı B'de 40 \$ olur. A ülkesi x malını üretmekten vazgeçerek B'den ithal eder. İşte bu durum "ticaret yaratılması"na bir örnektir.

İkinci tabloda ise "ticaret sapması" durumu incelenmektedir.

Tablo 2: Ticaret Sapması

ÜLKE	X'in Üretim Maliyeti \$	Birlik Öncesi Gümrüklü Fiyat \$	Birlik Sonrası Fiyat \$
A	50	50	50
B	40	60	40
C	30	45	45

X Malının üretim maliyetleri birinci tablodakiyle aynıdır. Bir tek farklılık A'nın uyguladığı vergi oranının %50 olmasıdır. Gümrük birliğinden önce A Ülkesi X Malını C Ülkesinden ithal etmekteydi. (45 40 60) bununla birlikte gümrük birliğinden sonra A ülkesi X malını B ülkesinden ithal edecektir. (40 45 50) Bu, üretimin düşük maliyetli üreticiden (C= 30 \$), yüksek maliyetli üreticiye (B= 40 \$) geçmesidir. Bu bir "ticaret saptırıcı" etkidir ve Viner'a göre refah kaybına yol açar.

1.3.2 Tüketim Etkisi

Viner'ın sadece üretim etkisi üzerinde durduğunu daha önce belirtmiştik. Tüketim etkisi daha sonra Gehrels, Lipsey ve Meade tarafından incelenmiştir.

Ülkeler gümrük birliğine gidince birlik için gümrük tarifelerinin kaldırılması tüketilecek malların fiyat yapılarının da değişmesine neden olur. Fiyat yapısındaki bu değişiklikler tüketimi, yurt içi mallar ve üçüncü ülkelerden yapılan ithalattan saptırarak, birlik için ülkelerden satın alınan mallara yöneltir.

1.4. Avrupa Birliği (AB), NAFTA, APEC

Uluslar arası ticarete II. Dünya savaşından sonra artan küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimlerinin tamamlayıcı mı olacağı, yoksa bölgeselleşme sürecinin dünyada bölgesel bloklaşmalara yol açarak, küreselleşme sürecini baltalayıcı mı olacağı konusu çok tartişılan bir husus olmuştur. Özellikle Amerika, Avrupa ve Asya'da kendi aralarında serbest ticaret yapan, ancak dışarıya karşı korumacı üç büyük bloğun oluşması ihtimali üzerinde çok durulmuştur. Bugüne kadar yaşayan gelişmeler, bölgeselleşmenin küreselleşmeyi baltalamaktan çok tamamladığı kanaatini uyandırmaktadır.

Dünya ticaretinin kurallara bağlanmasını Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve 1.1.1995 itibarıyla GATT'ın yerini alan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kuruluş Anlaşması'nın temel amacı, ticari ve ekonomik ilişkilerin, tarafların yaşam standardını yükseltecek biçimde yürütülmesidir. Bunun aracı olarak da dünya ticaretinin serbestleştirilmesi görölmektedir. Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi doğrultusunda DTÖ üyeleri (ya da daha önce GATT akit tarafları) birbirine taviz verirken dikkat edilecek husus, üyeler arasında ayrımcılık yapılmaksızın, en çok kayrılan ülke kuralı çerçevesinde, bir üye verilen tavizin diğer üyelere de verilmesidir. Ancak bunun iki istisnası bulunmaktadır. Bunlardan biri serbest ticaret bölgeleri ve gümrük birlikleri kurulması, diğerisi ise az gelişmiş ülkelere gelişmelerden daha fazla taviz verilebilmesidir. DTÖ kuralları çerçevesinde serbest ticaret bölgeleri ve gümrük birlikleri kurulmasına imkan tanınmasının sebebi, bu oluşumların dünya ticaretinin artmasına katkıda bulunacaklarının düşünülmesidir. Böyle bir katkının gerçekleştirilebilmesi amacıyla, DTÖ, bölgesel entegrasyonun oluşmasına, serbest ticaret bölgesi ya da gümrük birliği kapsamına giren malların, taraf ülkeler arasındaki ticaretin önemli bir bölümünü oluşturması koşuluyla izin vermektedir.⁶

Dünyadaki bölgeselleşme hareketlerinin de temel amacı, bölgesel bütünleşme yoluyla üyelere yaşam standardının yükseltilmesidir. Bölgesel entegrasyonların en temel aracı yine ticaretin serbestleştirilmesidir. Konu sadece uluslar arası ticaret erevesi ele alındığında, küreselleşme ve bölgeselleşme hareketlerinin amaç ve araçları birbiriyle uyum içindedir. Ancak burada önemli olan, bölgesel entegrasyon

⁶ Aylin EGE, "Ekonomik Yönden Bölgeselleşme", **İKV Yayınları**, İstanbul, Nisan 1998 Sayı 140

içindeki üyelerin kendi aralarında ticareti serbestleştirirken, kendi dışlarında kalan ülkelere karşı daha korumacı olup olmadıklarıdır. DTÖ çerçevesinde sağlanan küreselleşme, bölgesel bütünleşme içindeki ülkelerin diğer ülkelere karşı daha korumacı olmalarına pek imkan vermemektedir. Nitekim GATT'ın yürürlüğe girdiği 1948 yılında gelişmiş ülkelerde ortalama %40 olan ithalat üzerinden alınan ortalama vergi oranları, küreselleşme süreci çerçevesinde günümüzde %4 civarına düşmüştür.

Yukarıda bahsedilen hususların ayrıntılarına geçmeden önce, bölgesel ekonomik entegrasyon çeşitleri üzerinde kısaca durmakta yarar vardır.

Bölgesel bütünleşme veya bölgesel entegrasyon olarak da adlandırılabilen bölgeselleşme hareketlerinin tabii ki ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal boyutları olabilir. Burada üzerinde durulan, konunun sadece ekonomik boyutudur. Ekonomik bölgesel entegrasyon hareketleri, genel bir tanım ile açıklanmak yerine, türlerine göre dört gruba ayrılarak tanımlanmaktadır. Serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak Pazar ve ekonomik birlik.

Bu tanımlardan da açıkça anlaşılacağı gibi, serbest ticaret bölgesinden daha zayıf bir bölgesel bütünleşme çabası bölgesel ekonomik entegrasyon olarak kabul edilmemektedir. Örneğin bazı ülkelerin bir araya gelerek aralarında ekonomik ve teknik işbirliği anlaşmaları yapmaları veya tarafların birbirlerinden yaptıkları ithalatta tavizli tarife uyguladıkları tercihli ticaret anlaşmaları bölgesel ekonomik entegrasyon kapsamına girmemektedir.

II. Dünya Savaşından sonra artan bölgeselleşme hareketleri, 1960'lı yıllarda daha da hız kazanmıştır. Dünyada kurulan bölgesel ekonomik bütünleşmelerin başarı dereceleri farklı olmuştur. 1950'lerde kurulan Avrupa Toplulukları zaman içinde dünyanın en başarılı entegrasyonu, haline gelmiştir.

1960'lı yıllarda kurulan iktisadi birleşmeler ise, 1970'li yılların başında büyük ölçüde dağılmışlardır. Özellikle benzer iktisadi yapıya sahip olan ve benzer mallar üreten gelişmekte olan ülkeler, aralarındaki ticareti arttıramamış ve birleşmeden yarar sağlayamamışlardır.

İktisadi birleşmelerin 1980'li yıllarda Kuzey Amerika ve Asya'da önem kazandığı görülmektedir. Kuzey Amerika kıtasındaki en büyük bölgesel birleşme,

ABD, Kanada ve Meksika arasındaki NAFTA çerçevesinde sağlanmıştır. Bu harekete karşılık Uzakdoğu'da Japonya ve etrafındaki yeni sanayileşen ülkelerin kendi bölgesel birleşmelerini gerçekleştirmeleri, dünyanın gerçekten de üç önemli ticari blok arasında bölünmesine zemin hazırlayabileceği düşüncesini ortaya çıkartmıştır. Ancak Asya'daki en büyük bölgeselleşme hareketi sadece Asya'da kalmamış, Pasifiği de içine alacak şekilde APEC çerçevesinde gelişmiştir. Bu hareketin içinde yer alması, dünya ticaretinde üçlü bir ticari bloklaşmayı şimdilik önlemiş gibi görünmektedir.

Dünya milli gelirinin takriben üçte biri AB'de, üçte biri NAFTA' DA yarısı yarısı ise APEC (NAFTA dahil olmak üzere) ülkelerinde üretilmektedir. Bu bakımdan bazısı başarılı, bazısı başarısız çok sayıdaki bölgesel entegrasyon hareketi bir kenara bırakılarak, burada bu üç temel bölgesel ekonomik entegrasyon üzerinde durmak istiyorum.

Dünyada gerçekleştirilen bölgesel ekonomik entegrasyonlarda bütünleşme düzeyleri önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin 1948-1994 yılları arasında GATT'a bildirilen 109 adet bölgesel entegrasyon anlaşmasının çoğunu serbest ticaret bölgeleri oluştururken, gümrük birliği sayısı oldukça düşük seviyede kalmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken husus, Avrupa'da, Amerika'da ve Asya Pasifik'te oluşan dünyanın en büyük üç bölgesel entegrasyon hareketinin de birbirlerinden çok farklı düzeyde olmalarıdır. Dünyanın en ileri seviyeli bölgesel entegrasyonu olan Avrupa Birliği, ortak Pazar seviyesinde bir bölgesel ekonomik entegrasyonu tamamlamış olup, yakında bir ekonomik ve parasal birlik kurmaya, hatta onun da ötesine geçerek siyasi birlik oluşturmaya yönelik faaliyetlerini sürdürürken, NAFTA bölgesel ekonomik entegrasyonunun en zayıf biçim, olan serbest ticaret bölgesi oluşturma çabası içindedir. Ancak buna yönelik takvimi hazırdır ve bu takvim ekonomik entegrasyon tanıtımına girmeyecek biçimde sadece bir bölgesel işbirliği olarak ortaya çıkan APEC'in de bir serbest ticaret bölgesine dönüşme amacı önem kazanmıştır. Ancak bu konudaki takvim, henüz NAFTA'ninki kadar net değildir.

1.5. Avrupa Birliği (AB)

Dünyanın en başarılı bölgesel entegrasyon örneği olan Avrupa Birliği, bölgesel ekonomik entegrasyon türlerinden en gelişmiş olan ekonomik ve parasal birliğe ulaşmak için gayret göstermekte, hatta ekonomik entegrasyonu da aşarak siyasi entegrasyon sağlamayı amaçlamaktadır. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Birliği adını alan Avrupa entegrasyonunun üç temel unsuru bulunmaktadır. Avrupa Topluluğu (AT): ortak dış ve güvenlik politikası; adalet ve işlerinde koordinasyon, AB'nin ilk ve en fazla gelişme sağlanmış unsuru AT'dir. 1958 yılında, üyeleri arasında bir ortak Pazar oluşturmak amacıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Topluluğu adını almış, bu Topluluğun içine zaman içinde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun, ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun da alınması, başka bir deyişle üç ayrı Topluluğun tek bir Topluluğa dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Maastricht Antlaşmasıyla, ayrıca, Avrupa Topluluğu'nun, kuruluşunda amaçladığı ortak pazardan daha ileri bir ekonomik ve parasal birliğe ulaşması öngörülmüştür.

Avrupa Birliği'nin diğer iki unsuru siyasi içeriklidir. AB'nin ikinci unsuru, zaman içinde ortak savunmaya da yol açacak bir ortak dış ve güvenlik politikası, üçüncü unsuru ise adalet ve işlerinin koordinasyonudur. Her iki unsur da üye ülkeler arasında daha yakın siyasi ilişkilere yol açacak niteliklidir. Siyasi unsurları bir kenara bırakarak Avrupa entegrasyonunun sadece ekonomik yönünü ele alırsak, üye ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşmenin, sanayi mallarında gümrük birliği aşamasının, 1968 yılı ortasında kolaylıkla tamamlandığını, ancak başlangıçta hedeflenen ortak Pazar aşamasına ulaşmakta güçlüklerle karşılaştıldığını ve bu aşamaya ancak 1992 yılı sonunda büyük ölçüde ulaşıldığını görürüz. Ekonomik ve parasal birlik hedefi ne kadar Maastricht Antlaşmasıyla açık seçik bir biçimde yasal dayanak kazanmışsa da, bu konudaki çabalarında gümrük birliğinin tamamlanmasından sonra başladığı, çeşitli başarısız girişimlere rağmen bu hedeften asla vazgeçilmediği, 1987 yılında yürürlüğe giren ve kuruluş anlaşmasına (Roma anlaşması) değişiklik getiren Tek Avrupa Senedi ve Antlaşma'ya "Ekonomik ve Parasal Politikada İşbirliği (Ekonomik ve Parasal Birlik)" başlıklı bir bölüm eklendiği görülür. Maastricht Antlaşmasıyla ekonomik ve parasal birliğe geçmek için üye ülkelerin uymaları gereken koşullar belirlenmiş, Danimarka'nın ekonomik ve parasal birliğin dışında kalması kabul edilmiş, İngiltere'ye de dilerse ekonomik ve parasal

birliğin dışında kalma hakkı tanınmıştır. Maastricht Antlaşmasıyla belirlenen ekonomik ve parasal birliğe geçiş takvimi 1995 Madrid Zirvesinde yeniden düzenlenmiştir.

Avrupa entegrasyon sürecinin bir başka yönü, başlangıçta amaç, taraflar arasında sadece bir ortak pazarın kurulması olmasına rağmen, tarafları bir ekonomik birliğe götürecektir nitelikte çok sayıda girişimin entegrasyon sürecinin başından itibaren yapılmış olmasıdır. Avrupa Entegrasyon sürecinin başlangıcında üyeler arasında ortak bir dış ticaret politikası, ortak bir rekabet politikası, ortak bir tarım politikası ve ortak bir ulaştırma politikası da oluşturulması öngörülmüştür. Üye ülkelerin üçüncü ülkelere karşı farklı ticaret politikaları uygulamalarının gümrük birliğinin etkin bir biçimde işlemlerini engelleyeceği düşünülmüş, bu bakımdan üçüncü ülkelere karşı tüm ticaret politikaları ortak hale getirilmiştir. Gümrük birliğinin tamamlanmasının etkin çalışan firmaların rekabet gücünün arttıracığı, etkin olmayanların rekabet gücünü azaltacağı ve bir kısmının batacağı, bir kısmının ise piyasada rekabeti bozucu tarzda anlaşmalar yapma ya da piyasadaki hakim durumlarını kötüye kullanma gibi yollara başvuracağı dikkate alınarak, bu tür eylemleri önlemek üzere ortak bir rekabet politikası uygulama yoluna gidilmiş ve bu konuda da başarı sağlanmıştır. Gümrük birliğinin etkin işlemleri için başlangıçta gerekli görülen ortak bir ulaştırma politikası uygulanması konusunda ise başarı çok uzun sürede ve ancak bazı alanlarda sağlanabilmiştir. Tarım, çok hassas bir sektör olması ve korunma ihtiyacı göstermesi nedeniyle gümrük birliğinin içine alınmamış, bu sektör için iç piyasaları koruyucu özel bir ortak tarım politikası geliştirilmiştir.

Tek Avrupa Senedi ile yeni bir takım politikaların birbiriyle daha uyumlu hale getirilmesi amacı benimsenmiştir. Ekonomik ve parasal politikaya ilaveten bilim ve teknoloji politikası, çevre politikası, bölgesel politika, sosyal politika gibi konulardaki ortak girişim ve bu konuların yasal dayanak kazanması Tek Senet ile olmuştur. Daha önce entegrasyon sürecinin içine alınanların yanı sıra, Maastricht Antlaşmasıyla daha pek çok politika entegrasyon sürecinin içine girmiştir. Bunlar arasında sanayi, enerji, balıkçılık, turizm, eğitim, kültür, sağlık tüketicilerin korunması gibi hususlar sayılabilir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşmasıyla oluşan süreci daha da güçlendirmiş, AB'nin gelişmesini sağlayıcı biçimde kurumsal yapıyı yeniden şekillendirmiş, istihdam ve vatandaşlık hakları gibi sosyal konulara da ağırlık verilmiştir. Görüldüğü gibi Avrupa Birliği

lkeleri entegrasyonu sadece ticari boyutta bırakmayıp, buna ekonomik boyutun ötesinde sosyal, kültürel ve siyasi boyut da kazandırmışlardır. Ancak entegrasyon hareketi hem genişler, hem de derinleşirken, entegrasyonun her aşamasına her ye ülkenin katılmaması ihtimali artmakta, entegrasyonun her aşamasını gerçekleştirebilen çekirdek ülkeler ile, onların etrafında, entegrasyonun sadece bazı aşamalarına ulaşabilen ülke grupları ortaya çıkması ihtimali oldukça yüksek grlmektedir.

1.6. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA)

ABD, Kanada ve Meksika, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'ni (NAFTA) gerçekleştirmeden önce, ticari ilişkilerini ikili anlaşmalarla sürdürmüşlerdir.

Kuzey Amerika II. Dünya Savaşı sonrasındaki ilk bütünleşme girişimi 1965 tarihli ABD-Kanada Otomotiv Anlaşması olmuştur. Daha sonra, 1980'lerin sonralarında imzalanan Kanada-ABD Serbest Ticaret Anlaşması (CUFTA) ile otomotiv dışındaki alanlarda da serbest ticaret ilişkileri hızla artmıştır.

Diğer taraftan, Meksika'nın 1986'da GATT'a ye olmasıyla, ABD ve Meksika arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamıştır. ABD, Kanada ve Meksika 1992 yılında Kuzey Amerika Serbest ticaret Bölgesi Anlaşması üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Anlaşma taraf ülkelerin onaylamalarından sonra 1 Ocak 1994 'de yrrlge girmiştir. Kanada, Meksika ile olan ticaretinin önemsiz boyutlarda olması nedeniyle, fazla bir ticari fayda sağlayamayacak olmasına rağmen, ABD ile arasındaki serbest ticaret anlaşması ile kazandığı üstünlükleri korumak amacıyla NAFTA Anlaşmasına taraf olmuştur.

NAFTA'nın temel özelliği, serbest ticaret anlaşmasına dayanan bir bölgesel ekonomik birleşme olmasıdır. Bölge içinde sanayi malları ticaretindeki her türlü ticari kısıtlamanın 2009 yılı itibariyle kaldırılması kabul edilmiştir. NAFTA, ye ülkeler arasında tüm ticareti ve yatırımları sınırlayıcı engellerin GATT kuralları çerçevesinde ve belli geçiş süreci içinde kaldırılarak bölgede bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını öngörmektedir. Geçiş süresi, bazı mallarda 5, bazılarında 10, bazılarında ise 15 yıldır.

NAFTA Anlaşmasında pek çok işbirliği alanı da bulunmaktadır. Anlaşma tarım, otomotiv, enerji, tekstil ve giyim, mali hizmetler, ulaştırma, haberleşme, yatırımlar, fikri mülkiyet hakları, çevre ve çalışma standartlarına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu alanlara ek olarak birçok tamamlayıcı konu da, anlaşma kapsamına alınmıştır. Bunların başlıcaları rekabet politikası ve tekeller, teknik standartlar, anti dumping ve fark giderici vergiler, kamu alımları ve sübvansiyonlar, menşe kuralları, sağlık hizmetleri, sınır ticareti, işadamlarının serbest dolaşımı, kurumsal düzenlemeler ve anlaşmazlıkların çözümü konularıdır.

NAFTA her türlü ülke ve ülkeler grubunun katılımına açıktır. Şili'nin NAFTA'ya katılım talebi olup, bu ülke ile 1995 yılında başlayan katılım müzakereleri henüz sonuçlanmamıştır.

Bazı çerçevelerce benimsenen bütün Amerikalı ulusları tek bir Amerika ticaret bölgesi yaratma fikri, NAFTA ile belli bir aşamaya ulaşmıştır. 19 Nisan 1998 tarihinde Şili'de yapılan bir toplantıda bu konuda daha ileri bir adım atılmıştır. Esasen Amerika kıtasında NAFTA dışında daha pek çok bölgesel entegrasyon girişimi bulunmaktadır. NAFTA'nın kurulması 370 milyon nüfusu ve 7.5 trilyon dolarlık satın alma gücü ile bu bölgesel entegrasyonu dünyanın en büyük ticaret bloklarından biri durumuna getirmiştir. Tüm Amerika ülkelerinin bir serbest ticaret bölgesi altında toplanması ise, 800 milyonluk bir nüfusu bir araya getirecektir.

Kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması olmasına rağmen bir gümrük birliğine gidilmesini öngörmeyen, dolayısıyla üye ülkelerin üçüncü ülkelerle ticari ilişkileri konusunda önlemler içermeyen NAFTA, işgücünün serbest dolaşımına yönelik bir düzenleme de içermektedir. NAFTA'nın, ileride gümrük birliğine yönelerek dikey entegrasyona gitmesini engelleyen bir durum bulunmaktadır. Ancak bugüne kadar olan gelişmeler, Amerika kıtasındaki bölgesel ekonomik entegrasyonun derinleşmekten çok genişleme eğilimi içine gireceği izlenimini uyandırmaktadır.

1990'ların genel trendinin, ilişki içerisinde olan ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerini toplayıp bölgesel entegrasyon olduğu görülmektedir. Entegrasyonla ilgili bu örnekler firmaların üç ana blokta yoğun şekilde yeniden yapılanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği, Asya/Pasifik ve Amerika, Örneğin Batı Avrupa sanayi ve teknolojiye çok gelişmişken doğu Avrupa'nın göreceli olarak ucuz işgücü vardı ve her iki bölge de ekonomilerini ticaretlerini artırma yolunda entegre

etmelidirler. Benzer bir uygulama Asya Pasifik'te meydana gelmektedir. Japonya, Güney Kore, Tayvan, Singapur ve Hong Kong gelişmiş ülkeleri oluştururken Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland, Çin ve diğerleri daha ucuz işçilik sağlarlar. Entegrasyon Amerika'da gelişme göstermiş ve ABD ile Kanada gelişmiş ülkeleri oluştururken Latin Amerika ülkeleri hammadde ve ucuz işgücü sağlayan ülkelerdir.

Avrupa ve Asya'nın bölgesel entegrasyonlarının meydan okumasıyla başa çıkmak için ABD'de Kanada ile 1988 yılında serbest ticaret anlaşması imzaladı ve Meksika ile Haziran 1990 yılında bölgeye daha iyi bir rekabet durumu getirecek NAFTA'ya ulaşmak için görüşmelere başladı. 2000 sayfadan fazla NAFTA dokümanı Ekim 1992'de tamamlandı ve başkan George Bush ile başkan Salinas de Gortari aynı zamanda başbakan Brian Muironey tarafından 17 Aralık 1992'de imzalandı.

Meksika NAFTA olmadan önce son 4 yıldan fazla ekonomisini hükümetin sahip olduğu şirketlerin %90'ını satarak, yabancı yatırımlara izin vererek ve gümrük tarifelerini azaltarak libere etmişti. 2000'e yakın Amerikan firması 1966'da başlatılan "maquiladora" programı ile yarar sağlamaktaydı. Ekonomik verimlilik oranlarının kombinasyonu, daha kuvvetli rekabet pozisyonuna ve her iki ülkede iş yaratılmasına yol gösterdi. Bu etki NAFTA ile beraber artacaktı.

Bölgesel entegrasyon sadece işçilerin arzını genişletmekle kalmayacak aynı zamanda milyonlarca tüketicinin satın alma gücünü de genişletecekti. Nüfuz bu prosürde önemli rol oynamaktaydı. Kuzey Amerika kıtasında NAFTA'yı oluşturan üç ülkenin toplam nüfusu 382 milyon olarak tahmin edilmektedir. Bunların toplam GSYİH'ları ise 7.6 trilyon dolar belirtildi. Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında bu rakamlar sırası ile 346 milyon ve 6.7 trilyon dolardır. Pasifik için 1.760 milyon insan ve GSYİH toplamı 6.8 trilyon dolardan sözedilmektedir.

1.7. Avrupa Birliği Nafta Ekonomik Fark

Serbest ticaret bölgesinde, entegrasyona dahil ülkeler arasındaki ticarete mevcut gümrük vergisi ve eş etkili vergiler ile miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler kaldırılmakta ve entegrasyon dışında kalan ülkelere her üye ülke kendi tarife ve

kısıtlamalarını ve ticaret politikasını bağımsız bir şekilde uygulamaktadır. Serbest ticaret bölgesinden daha ileri bir şekilde uygulamaktadır. Serbest ticaret bölgesinden daha ileri bir entegrasyon çeşidi olan gümrük birliğinde, serbest ticaret bölgesi ile sağlanan bütünleşmeye ek olarak, üye olmayan ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ortak ticaret kurallarının uygulanması söz konusudur. Ortak Pazar'da ise, gümrük birliği çerçevesinde sağlanan entegrasyona ilave olarak, taraflar arasında üretim faktörlerinin serbest dolaşımı da sağlanır. Böylece ortak Pazar içinde mallar, hizmetler, kişiler ve sermaye serbestçe dolaşır. Ekonomik birlikte ise, ortak Pazar koşullarına ilaveten, üye ülkelerin iktisat politikalarını da birleştirmeleri gerekmektedir. Bu entegrasyon çeşidi, parasal politikaların birleşmesi unsuru ayrıca güçlü biçimde vurgulamak üzere, ekonomik ve parasal birlik olarak da adlandırılmaktadır.

1.8. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

Dünya üretiminin yarısını gerçekleştiren ve dünyanın en büyük üç ekonomisini (ABD, Japonya, Çin) içinde alan APEC 1996 yılı itibariyle dünya üretiminin %50'sinden fazlasını ve dünya ticaretinin %40 kadarını gerçekleştirmiştir.

APEC'i oluşturan blokların (Amerika, Asya ve Okyanusya) ayrıca kendi bölgesel serbest ticaret anlaşmaları bulunmaktadır. Amerika'da NAFTA, Asya'da ASEAN, Okyanusya'da ise ANZCERTA çerçevesinde oluşmuş bölgesel entegrasyon hareketlerinin APEC'in içinde yer aldığı dikkate alındığında, APEC diğer ekonomik bloklara (AB ve NAFTA) oranla daha az kaynaşmış bir görünüme sahiptir.

Başlangıçta NAFTA üyesi ülkeler oluşumun dışında tutulmak istenmiş, fakat Japonya'nın tek başına bölgede egemen olmasını önlemek amacıyla, ABD, Kanada ile birlikte bu örgütlenme içinde yer almak için çaba göstermeye başlamıştır. ABD, ayrıca Asya Pasifik'te bir serbest ticaret bölgesi oluşturarak, Asya ülkeleriyle olan ticaretini arttırmak istemektedir.

Günümüzde Asya Pasifik bölgesindeki en önemli ekonomik entegrasyon hareketi olma potansiyelini gösteren APEC, 1989 yılında Canberra'da (Avustralya) yapılan bir toplantıda Avustralya ve Japonya'nın bölge ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği geliştirme yönündeki teklifleri sonunda kurulmuştur. Bu toplantıda bölgesel kalkınmayı destekleme amacı benimsenmiştir.

1989 yılındaki bu toplantıdan sonra, her yıl düzenli olarak yapılan toplantılarda (1990 Singapur, 1991 Seul, 1992 Bangkok, 1993 Seattle, 1994 Cakarta, 1995 Osaka, 1996 Manila ve 1997 Vancouver), yeni üyeler kabul etmenin yanı sıra, çalışma planları da oluşturulmuştur.

APEC başkanlığı bütün üyeler tarafından birer yıl süreyle yapılmakta ve Dışişleri ve Ekonomi Bakanları'nın yıllık toplantısına ev sahipliği yapan ülke, aynı zamanda APEC başkanlığını yürütmektedir. Üyelerin oylarının ağırlığı eşittir.

1991 Seul toplantısında üyelerin daha serbest ticaret, daha fazla ekonomik işbirliği yapmaları, yatırımı arttırmaları ve güçlü bir uluslar arası ticaret sistemi kurmaları kararlaştırılmıştır. 1992 Bangkok toplantısında bir Sekreteryaya tesis edilerek kurumsal yapı güçlendirilmiştir.

Ekonomik yönden farklı gelişmişlik düzeylerine sahip pek çok ülkeyi içeren APEC, zaman içinde, ABD ve diğer gelişmiş APEC ülkelerinin de çabalarıyla Asya-Pasifik bölgesinde ticaretin serbestleştirilmesi yönünde önemli hedefler ortaya koyan güçlü bir bölgesel entegrasyona dönüşme eğilimi içine girmiştir. 1993 Seattle toplantısında, APEC üyesi ülkeler arasında bir serbest ticaret bölgesi oluşturulması görüşü kabul edilmiştir. 1994 Endonezya'da yapılan toplantıda ise, sanayileşmiş ülkeler en geç 2010'da gelişme yolunda olanlar ise 2020 yılında bir serbest ticaret bölgesi oluşturmak için gümrüklerini kaldırmayı taahhüt etmişlerdir.

1995 yılında Osaka'da yapılan toplantıda gerçek liberalleşme yolunda bazı önemli gelişmeler olmuş, ayrıca, her üye ülkenin, öngörülen süreler içinde, gelişmişlik derecesine göre serbestleşmeyi nasıl gerçekleştireceğine ilişkin kendi "Eylem Planını" bir sonraki toplantıya sunması kararlaştırılmıştır. Eylem Planlarının belirli bir takvim ile birlikte, tarifeler, tarife dışı engeller, hizmetler, yatırım,

standartlar, gümrük işlemleri, fikri mülkiyet, rekabet politikası, kamu alımları, bürokrasinin azaltılması, menşe kuralları, anlaşmazlıkların çözümü, iş adamlarının dolaşımı gibi konuları kapsamaya öngörülmüştür.

Genel olarak bölgesel ekonomik entegrasyon anlaşmalarına bakıldığında, bunların uluslar arası ticaret ve çok taraflı ticaret sistemi üzerindeki etkilerinin olumlu olduğunu ve dünya ticaretinin bu sayede daha da serbestleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgesel bütünleşme çabaları, etkili uluslar arası kuralların tespit ve uygulamasına katkıda bulunmakta, daha sonra çok taraflı ticaret sisteminde benimsenebilecek kurallar için bir ön uygulama alanı oluşturmaktadır. Diğer taraftan, küreselleşme süreci dışa tamamen kapalı ve çok korumacı bölgesel bloklar oluşturma imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bölgesel ekonomik entegrasyon içine giren ülkeler, bir taraftan kendi aralarındaki ticareti serbestleştirirken, DTÖ çerçevesindeki yükümlülükleri nedeniyle, üçüncü ülkelere karşı korumacılığı arttırmaktadırlar. Bu da dünya ticaretinin genel olarak serbestleşmesi sonucunu yaratmaktadır.

1.9. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)

Çeşitli nedenlerle Kömür ve Çelik Birliği'ne ve Ortak Pazara katılmayan İngiltere, CEE'nin çok süratli bir başarı göstermesi karşısında İsveç'le beraber yeni bir iktisadi blok meydana getirdi. 20 Kasım 1959'da imzalanan Birlik, İngiltere ve İsveç'ten başka, Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz ve İsviçre'yi kapsar. 7'ler adı da verilen bu birlik, Ortak Pazar'a oranla daha esnek olup aynı başarıyı gösterememiştir. Topluluk, 1970'li yılların başında Avrupa bölgesi arasına malların serbest dolaşımını sağlamak amacıyla ikili anlaşmalar yapmıştır.⁷ Bu anlaşmaların 3. Protokolleriyle belirlenen ve iki taraf arasındaki ilişkilerin gelişimi boyunca çeşitli devletlerden geçen menşe kuralları, her anlaşma için aynı şekilde düzenlenmiştir. Bu menşe kuralları, AEA ile daha ileri düzeyde menşe kuralları getirildiğinden, halen yalnızca AEA üyesi olmayan İsviçre için geçerlidir.

⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı, "Avrupa'nın Bütünleşmesi", Haziran, 1995

2. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1 Ankara Antlaşması ve Katma Protokol

2.1.1 Ankara Antlaşması'nın Gümrük Birliği ile İlgili Hükümleri

Türkiye AET Ortaklık Antlaşması 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanmış, 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girmiştir. Ankara Antlaşması, Yunanistan'dan sonra AET ile yapılan ikinci ortaklık antlaşmasıdır. Ankara Antlaşması'nın amacı "Türkiye Ekonomisinin Hızlandırılmış kalkınması ve Türk Halkının Çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir.⁸

Ankara Antlaşması, temel ilkeleri, ideolojik esasları itibariyle Roma Antlaşması'nın öngördüğü hükümlere uymakta ve birçok hükümlerinde de Roma Antlaşması'nın ilgili maddelerine atıf yapmaktadır.

Ankara Antlaşması 33.maddelik bir "çerçeve antlaşması"dır. Hukuki temellerini Roma Antlaşması'nın 238.maddesi oluşturmaktadır.⁹

Türkiye geçiş dönemine girer girmez AET ülkeleriyle eşit rekabet koşullarına kavuşacak varsayılmıştır. "Geçiş döneminde, aktif, tarafların karşılık ve dengeli yükümler esası üzerinden Türkiye-AET arasında bir Gümrük Birliği'nin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini, sağlamak ortaklığın iyi gelişmesini sağlamak,

⁸ AET'nin "Kayırcı Dış Ticareti İlişkileri" Roma Antlaşması'nda öngörülmüş olan üç formülün yerine göre-biri veya bir diğeri üzerine kurulmuştur. "Kalkınma", "Ortaklık ve "Tercihli Ticaret Antlaşması"

⁹"**Türkiye-AET Ortaklığı Temel Verileri**", AT Komisyon Enformasyon Temsilciliği, Ankara, 1981, s.4

ekonomik politikalarının Topluluğunkilere yaklaştırılmasına, öncülük etmek, bunun için de gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini temin etmelerini öngörülmektedir.¹⁰

Roma Antlaşması Gümrük Birliği'nin Antlaşmasının yürürlüğe girmesini müteakip 12 yıl içerisinde gerçekleşmesini öngörmektedir.

Ankara Antlaşması ise Gümrük Birliği'nin aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Bu aşamalar:

- a) Hazırlık Dönemi
- b) Geçiş Dönemi
- c) Son Dönem'dir.

Hazırlık döneminde, Türkiye geçiş ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımıyla ekonomisini güçlendirecektir. Geçiş döneminde karşılıklı ve dengeli yükümler esası üzerinde gümrük Birliği kurulması amaçlanmıştır. Bu dönemin süresi 5 yıl olup, gerekirse 12 yıla kadar uzatılabilecektir. Ankara Antlaşması'nın 4.maddesi ile bu antlaşmaya ekli geçici Protokol'ün 1.maddesi 1.fıkrası gereğince Türkiye, 1 Aralık 1968 tarihinden itibaren geçiş dönemine girmek istediğini 16 Mayıs 1967 tarihinde Ortaklık Konseyi'ne bildirilmiştir. 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de geçiş dönemi koşullarını tespit eden Katma Protokol imzalanmıştır.¹¹ Katma Protokol'lerin onay işlemleri uzun süreceği düşünülerek Protokol'ü ticari hükümlerini yürürlüğe koymak amacıyla bir yıllık Geçici Antlaşma, 27 Temmuz 1971 tarihinde imzalanmıştır. 31 Aralık 1972 tarihinde geçici antlaşmanın yürürlükten kalkması ile Katma Protokol, 1 Ocak 1973 tarihinde geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi, ile Türkiye-AET arasındaki hazırlık dönemi de son bulmuştur.

Geçiş döneminde, gümrük Birliği'nin tarafların ekonomik politikalarının birbirine yaklaştırılması amaçlanmıştır. Bu dönemin süresi ise 22 yıl olarak belirlenmiştir.

¹⁰ **Ankara Antlaşması**, Mad. 4/1

¹¹ Katma Protokol ve ekleri 3 Ağustos 1971 tarih ve 13925 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 1448 sayılı Kanun ile onaylanmış ve Hükümete Kanunu yürürlüğe koyma yetkisi verilmiştir. Hükümet bu yetkiyi, 21 Aralık 1972 tarih ve 7/5475 sayılı kararı ile kullanmış ve Katma Protokol'ü 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe koymuştur.

Son dönem ise; Gümrük Birliği'nin gerçekleştirildiği ve taraflar arasındaki ekonomik politikaların koordine edildiği dönemdir.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunda bulunabilmesi için, ortaklığın öngördüğü bütün dönemlerden geçmesi zorunlu değildir.¹²

Türkiye'nin her zaman, Topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunması mümkündür. 15 Nisan 1987 tarihinde de bu hakkını kullanmıştır.¹³

2.1.2. Geçici Protokol ve Hazırlık Dönemi

Ankara Antlaşması'nın esas antlaşma ve Geçici Protokol olarak ikiye bölünmesi koşulların gerektirdiği bir zorunluluktur. Türkiye'nin antlaşma imzalandığı tarihteki ekonomik durum itibarıyla Gümrük Birliği'nin getireceği yükleri hemen üstlenebilme kabiliyeti zayıf olduğu için ortaklığın bir kadro antlaşması çerçevesinde kurulması gerekmiştir.

“Geçici Protokol’de geçiş dönemine giriş mekanizması (Md.1); Hazırlık dönemindeki Türkiye'nin yararlanacağı tarım ödünlüleri, (Md.2,8); Türkiye'nin topluluk üyelerine eşit işlem yapması (Md.9); tarafların hazırlık döneminde dahi hizmet edimi, ulaştırma, yerleşme hakkı ve rekabetle ilgili güçlükleri Ortaklık Konseyi'ne getirebilmeleri (Md.10) ve son olarak Geçici Protokol'ün, antlaşmaya ekli olduğu (Md.11) gibi hükümlere yer verilmiştir.

Hazırlık dönemi Türk ekonomisini güçlendirmek amacına yöneliktir. Bu amacı gerçekleştirmek için AET'nin tek yanlı tarife ödünlüleri vermesi ve mali yardımda bulunması öngörülüyordu.

¹² Roma Antlaşması, Madde 237.

¹³ “Türkiye-AET Ortaklığın 20.yılı Toplantısı Notları”, İKV 4, İstanbul, 1.12.1984, s.14

Türkiye'nin AET'ye karşı yükümlülüğünün bulunmayacağı hazırlık döneminin önemli bir karakteridir. AET tarafından verilecek tek taraflı tavizlerle ekonominin geçiş dönemi yükümlülüklerine hazırlanacağı öngörülmüştür.

Hazırlık döneminde Avrupa Yatırım Bankası, maksimum tutarı 175 milyon dolar olan krediyi Türkiye'ye verecek, bu kredi proje kredisi" niteliğinde olacaktır.¹⁴

AET üyeleri, Türkiye'nin tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık gibi dört belli başlı ürününe tarife kontenjanları içinde yapılan ithalat miktarları için indirimli gümrük resmi, uygulayacak bunun üstünde kalan miktarlar için Topluluk dışı ülkelere uygulanan OGT, Türkiye'ye uygulanacaktır.

Türkiye'nin AET'ye ihraç ettiği ürünler arasında temel madde sayılan pamuk, bütün ülkelerden gümrüksüz ithal edildiği için bu ürüne yönelik tarife kontenjanları belirlenmemiştir. Bunun yanı sıra, belirlenen dört temel ihraç ürününe uygulanan tarife kontenjanlarının arttırılabileceği öngörülmüştür.

Avrupa Yatırım Bankası'ndan alınan 175 milyon dolarlık yardım temelde Türkiye'nin AET ile yaptığı ticaret açığının yarısını dahil karşılayamamaktadır. Bu kredinin % 4'ü özel sektör tarafından kullanılmıştır. Kotalarda ise, yalnız fındıkta kotaların üzerinde ihraç yapılabilmiş. Diğer üçüncü kotaların sınırı dahi doldurulamamıştır.

Kotalar zamanla arttırılmış fakat bu artma üretim artışı göz önüne alındığında, yeterli olmamıştır.

1 Ocak 1973 tarihinde hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi başlamıştır.

2.1.3. Katma Protokol ve Geçiş Dönemi

Esas Antlaşma, Mali Protokol ve Geçici Protokol ortaklığın ana çerçevesini ve ilk dönem olan hazırlık dönemini kapsar.¹⁵

¹⁴ **Katma Protokol ve Ekleri**, 3 Ağustos 1971 tarih ve No:2/Md.1

“Son Senet” ve “El Emeği konusunda değişilen mektuplar” ise uygulamada dikkate alınması gerekli önemli ekonomik ve hukuki noktalarda açıklık getirir.

Ankara Antlaşması uyarınca, geçiş döneminde, “Taraflar” karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden sınai maddelere ilişkin “Gümrük Birliği”ni, tarım sektöründeki “Serbest Dolaşım” ve “Ekonomik Birleşme” kurallarını gerçekleştireceklerdir.

2.1.4. Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması

Ortaklık Antlaşmamızın 2.kısımının. bölümünde düzenlenmiştir.

Katma Protokol; 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel’de imzalanmıştır. Katma Protokol’ün onay işlemlerinin uzun süreceği tahmin edilerek Protokol’ün ticari hükümlerini yürürlüğe koymak amacıyla bir yıllık Geçici Antlaşma 27 Temmuz 1971’de yürürlüğe konmuştur. 31 Aralık 1972’de Geçici Antlaşma’nın yürürlükten kalkması ile Katma Protokol 1 Ocak 1973 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.

Protokol uyarınca “Altılar Topluluğu”nun Türkiye çıkışlı sınai mallar ithalatının tümü, 1 Ocak 1973 tarihiyle birlikte “Ortak Gümrük Tarifesi” muafiyetinden ve “Tam Liberalizasyon” yararlanmaya başlamıştır.

Esas antlaşmanın dördüncü maddesi, Ortaklığın gerçek kapsamının çerçevesinin belirlenmenin yanında, Ortaklık ilişkilerine yöneltilen bazı eleştirilerin yanıtlarını bünyesinde taşıması nedeniyle ayrıca önem taşır.

Bu konulardan ilki, Ortaklık Antlaşmalarının genel niteliğinin ve temel kuralının ortaya konulmasıyla ilgilidir. Ortaklık ilişkileri ve bunları düzenleyen Ortaklık antlaşmaları eleştirilirken konunun içinde oluşturuğu koşullar hiç dikkate alınmaksızın, işlerin nasıl olması gerektiği hususunda görüş belirtilir, fikir yürütülür. Bunun sonucunda eleştiri sahibinin bilgisine, arzusuna ve hatta hislerine uygun bir

¹⁵ Tefik SARAÇOĞLU, **Türkiye ile AET Bir Arasında Ortaklık Yaratın Antlaşma**, İKV Yayınları, Kitap II, İstanbul, s.5

“Topluluk” kavramı ve gene aynı çerçeveye sıkıştırılmaya çalışılan bir ilişki türü ortaya çıkar. Bu tür bulguların gerçekte ilişkisini saptamak doğal olarak olanaksızdır. Topluluğun nasıl olması gerektiğini saptamak hatta bunu “Türkiye açısından nasıl olması gerekir?” kalıbına dökmek, sonra da ilişkileri, yaratılan “yapay” örneğe uygun olmadığı için eleştirmek anlamsız bir yaklaşımdır. Topluluk, bugün kuruluşunu tamamlamış bir ekonomik bütündür. Gelişir, değişir, ancak bu oluşumlar kendine özgü, genel ve etkisi yaygın koşullar çerçevesinde ortaya çıkar. Bu nedenle, amacı ne olursa olsun, Topluluğu Türkiye’ye uydurma çabası boştur. Esas Antlaşmanın dördüncü maddesi bu konuda doğru yaklaşımı açıklıkla ortaya koymaktadır. Gerçekten söz konusu maddenin 1.sayılı paragrafının 2.bendi “Ortaklığın iyi işlenmesini sağlamak için Türkiye’nin ekonomik politikalarının topluluğunkilere yaklaştırılması”ndan söz eder. Uyum Topluluğun Türkiye’ye değil, Türkiye’nin Topluluğa uyumdur ve bu kural, daha işin başında tarafımızdan kabul edilmiş bulunmaktadır.

Anlaşmanın 10.maddesinde yer alan “Gümrük Birliği” tanımı da doğal olarak, Roma Antlaşması’ndan kaynaklanmıştır.* Roma Antlaşması’nın dokuzuncu maddesinin ilk paragrafı ayrıntılara daha az inen bir tanım yapmaktadır:

“Topluluk, mal değişimlerinin tümünü içine alan ve Üye Devletler arasında dış alım ve dış satımda alınan tüm gümrük vergileriyle, gümrük vergilerine eşit etkili tüm vergilerin yasaklanması ise, üçüncü ülkelerle ilişkilerinde bir ortak dış tarifinin kabulünü kapsayan bir Gümrük Birliği üzerine kurulmuştur.”

Gerçekten Roma Antlaşmasının Gümrük Birliği tanımı daha çok GATT’ın tanımlanmasına yakın bulunmakta ve örneğin miktar kısıtlamalarından ve bunlara eş etkili önlemlerden söz etmektedir. Buna karşılık Roma Antlaşması, Topluluğun bir Gümrük Birliği üzerine kurulmuş olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu konuda herhangi bir kuşkuya yer yoktur.

Atina Antlaşması’nın altıncı maddesinin ilk paragrafı Ankara Antlaşması metnine büyük ölçüde örnek olmuştur. Bununla beraber arada yine bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Ankara Antlaşması Gümrük Birliği’nde öngörülerek sapmalardan söz etmemektedir. Bunun nedeni, bu sapmaların Atina Antlaşması’nın

ilerideki maddelerinde belirtilmiş olmasıdır. Atina Antlaşması'nda "miktar kısıtlamaları"ndan ve milli üretime antlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı gözetken eşit etkili başka her türlü tedbir"den söz edilmemekte, üçüncü ülkelerle ilişkilerde Topluluğun Ortak Gümrük tarifesinin kabulünden başka "Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuatta yaklaşıma"ya da değinmemektedir. Ankara Antlaşması'nın daha sonra yapılan antlaşma olmasından kaynaklanan bu ayrıntılar, onuncu maddenin ortaya koyduğu şu sonuçları değiştirmemektedir:

- Gümrük Birliği Roma Antlaşması gibi, Ankara Antlaşması'nın da temelini oluşturmaktadır.
- Gümrük Birliği kural olarak mal alışverişlerinin tümünü kapsamaktadır. Bu kuraldan sapmalar yapmak olanağı vardır.
- Ankara Antlaşması'nda da Gümrük Birliği'nde Topluluğa üye Ülkelerin Ortak Gümrük Tarifesinin uygulaması öngörülmüştür.
- Gümrük Birliği'nin yanı sıra, miktar kısıtlamalarının ve milli üretime haksız rekabet olanağı sağlayacak diğer önlemlerin yasaklanması da söz konusudur. Bu kuralın uygulamaya konulması, geçiş döneminin koşulları saptanırken düzenlenecektir.
- Ortak Gümrük Tarifesinin kabulünden başka Topluluğun dış ticaret konusunda uyguladığı diğer yasal önlemlere de yaklaşıması gerekmektedir. Bu hükmün uygulama biçimi de geçiş döneminin koşulları arasında saptanacaktır.

Özetlemiş olduğum ve tamamen taraf ülkelerin yetkili organlarında onaylanmış ve daha sonra yürürlüğe girmiş antlaşmalar gerçekten antlaşma olduğundan 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'ni antlaşmalar çerçevesinde kendiliğinden herhangi bir onaya, kabule bağlı olmadan gerçekleştirmiş ve 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren de Türkiye'nin tam üyeliğinin kabulü gerekir.

Ankara Antlaşmasına göre Türk işçilerinin, Türk vatandaşlarının serbest dolaşım hakkı vardı. Maalesef bu ihlal edilmiş vize uygulanarak Türklerin ülkelere girişi engellenmeye çalışılmıştır. Yine Ankara Antlaşması'na göre Türkiye'ye yapılacak ödemeler vardır. Bunu da mali Protokol'leri bloke ederek paraları

dondurma yoluyla ödememişlerdir. Avrupa Birliği, Avrupa Antlaşmaları ile ilgili ülkelere tam üyelik taahhüdünde bulunmaktan kaçınmıştır. Antlaşmaların müzakereleri sırasında, özellikle Macaristan ve Polonya, antlaşmalara bu yönde hükümlerin dahil edilmesi için çok çaba sarf etmişlerdir. Sonuçta; antlaşmaların gerçeklerinde. Ortak üyelik statüsünü elde etmiş ülkelerin, hedeflerinin Avrupa Birliği'ne tam üyelik olduğu hükmü yer almıştır. Ancak, Avrupa Birliği Antlaşmalar kapsamında gerek yasal, gerek politik anlamda bu yönde bir taahhütte bulunmamıştır. Avrupa Birliği'ne katılımın, ortak üyenin nihai hedefi olduğu, akit tarafların her ikisinin de paylaştığı bir ortak hedef olmadığı görüşü benimsenmiştir.¹⁶

Topluluk bünyesindeki turizm endüstrisinde yaklaşık 9 milyon kişilik istihdam olduğu tahmin edilmektedir. Toplam istihdamın yaklaşık yüzde altısının doğrudan turizm aktiviteleri ve ürünleri ile ilgili istihdam olduğu hesaplanıyor.

Turizm sektöründeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin fazla yer alması bu sektörde gerekli meslek bilgi ve tecrübesi olmayan çok miktarda genç elemanın çalışması sonucunu doğurmuştur. İstihdamın yoğun sirkülasyonu ve değişkenliği insanları turizm endüstrisinin belli branşlarında belli uzmanlığı elde etmekten alıkoyacağı düşünülürse, turizm sektörü gibi emek yoğun olan bir dalda yoğunlaşmış olması göz önüne alındığında bu durum turizmin ve istihdamın gelişimi ve hizmet kalitesini olumsuz etkileyeceği açıktır.

Birlik içinde sezonun uzatılması ile ilgili çalışmaların sektörün devamlılığını sağlamanın yanında, yukarıda da belirttiğimiz gibi mevsimsellik özelliğinden dolayı istihdam üzerindeki olumsuzluk etkisini azaltmada da önemlilik arz etmektedir.

2.2. Dolaylı Vergiler

Gümrük Birliği'nin Türk Vergi Sistemi üzerindeki etkileri dolaylı vergiler açısından dolaysız vergilere göre daha fazladır. Bunun sebeplerini iki noktada toplayabiliriz.

¹⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin AB'ye Tam Üyelikleri, **İKV Yayınları** 150, İstanbul, Mayıs 1998, s.48

Bunlardan birincisi, Türkiye'nin Birlik Üyesi ülkelerle gerçekleştirdiği Gümrük Birliği'nin özellikle sınai malların serbest dolaşımını kapsamaması, işgücü ve sermayenin serbest dolaşımı temelinde ise bilindiği gibi dolaylı vergilerin uyumlaştırılması konusu büyük önem taşır.

Gümrük Birliği'nin Türk Vergi Sistemi üzerindeki etkilerinin dolaylı vergilerin açısından dolaysız vergilere göre daha fazla olmasının ikinci sebebi ise, Birlik içinde, dolaylı vergileri uyumlaştırma çalışmalarının dolaysız vergileri uyumlaştırma çalışmalarına göre daha hızlı ve başarılı gerçekleştirilmesidir.

Gümrük Birliği'nin Türk Vergi Sisteminde yer alan dolaylı vergiler üzerindeki etkilerinin, ortaklığa ilişkin temel belgelerdeki hükümler açısından incelenmesi gerekir.

Bilindiği gibi Gümrük Birliği, Birliğe dahil ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticarete gümrük vergisi ve eşdeğer tüm vergilerin sıfırlanması, Birlik dışından yapılan ithalatta ise tek ve ortak bir tarifenin uygulanması anlamını taşır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaptığı Ortaklık Antlaşması da Gümrük Birliği temeline dayalı bir ilişkiyi öngörmektedir. O halde Türkiye Gümrük Birliği'nin tanımında yer alan unsurları yerine getirmekle yükümlüdür.¹⁷

Taraflar arasında Ortaklık ilişkisi kuran Ankara Antlaşması'nın 10.ncu maddesinin 2.nci fıkrasında, kurulması öngörülen Gümrük Birliği'nin tanımı şu şekilde yapılmıştır.

Gümrük Birliği:

- Topluluk Üyesi devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin ve miktar kısıtlamalarının, milli üretime, Antlaşmanın hedeflerine aykırı bir

¹⁷ Hüseyin KANDEMİR, "Avrupa Topluluğu'nda Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması", **Vergi Raporu**, Yıl 1, sayı 6, Eylül 1993, s.54

koruma sağlamayı gözeten eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını:

- Türkiye'nin üçüncü memleketlerle ilişkilerinde, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesinin kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yaklaşmayı kapsar.”

Gümrük Birliği'nin koşullarını düzenleyen Katma Protokol'de de bu hükme yer verilmiş (m.7/1) ve Türkiye'nin Gümrük Vergileri ile eş etkili mali yükümlülükleri kaldırılması ile Avrupa Birliği'nin ortak gümrük tarifesine uyum kurması aşamalı bir plana bağlanmıştır.¹⁸

Katma Protokol'de Türkiye'nin, Avrupa Birliği çıkışlı sanayi mallarına (AKÇT ve EURATOM ürünleri hariç) karşı uyguladığı bazı gümrükleri 12 yılda, Katma Protokol'ün 3 sayılı Ekinde belirtilen ürünlerin gümrüklerini ise 22 yılda indirmesi öngörülmüştür.

Gümrük Vergileri 12 yılda kaldırılacak ürünlerde daha çok, geçiş döneminde dış rekabet gücü kazanacağı düşünülen üretim dalları ile Türkiye'de kurulması düşünülmeyen endüstri dallarının ürünleri yer almıştır. 22 yıllık liste ise, daha uzun bir süre sonunda dış rekabete açılacak sanayi sektörü ürünlerini içermektedir.

Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi için Avrupa Birliği, 1971 yılından itibaren Gümrük Birliği'nin kapsadığı sınai mallarda gümrük vergilerini Türkiye lehine sıfırlamıştır. Türkiye ise aynı indirimleri, 12 ve 22 yıllık süre boyunca, 1973 yılından başlayarak aşamalı olarak kaldırma yükümlülüğüyle baş başa kalmıştır. 12 yıllık geçiş dönemi 1985 yılında, 22 yıllık geçiş dönemi ise 1995 yılında sona ermiştir. Bu süre içinde Türkiye, çeşitli tarihlerde yaptığı indirimlerle söz konusu yükümlülüğünü, bazı aksamalarla da olsa yerine getirmeye çalışmıştır.

6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı, Ortaklığın 22 yıl sürmesi öngörülen geçiş dönemini sona erdirerek son dönemi geçişi sağlamıştır. Türkiye-Avrupa Birliği

¹⁸ Katma Protokol "Madde (7) 1- Akit taraflar aralarında ithalat ve ihracatta yeni gümrük vergileri veya eş etkili vergi veya resimler koymaktan ve bu protokolün yürürlüğe giriş tarihinde karşılıklı ticari ilişkilerde uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili veya resimleri artırmaktan sakınırlar.

Ortaklığının diğer belgelerinde olduğu gibi, Ortaklık Konseyi Kararı'nda da, Gümrük Birliği'nin unsurlarına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Kararın 4'üncü maddesine göre;

“Topluluk ile Türkiye arasında ithalat ve ihracattan alınan gümrük vergileri ile eş etkili vergiler, bu Kararın yürürlüğü giriş tarihinde tamamen uygulamadan kaldırılacaktır. Topluluk ve Türkiye, o tarihten itibaren yeni ithalat ve ihracat vergileri ile eş etkili vergileri uygulamaya koymaktan kaçınacaklardır. Bu hükümler, mali nitelikteki gümrük vergileri için de geçerli olacaktır.¹⁹

Söz konusu hükme göre, Kararın yürürlük tarihinden itibaren tarafların birbirlerinden yaptıkları ihracat ve ithalattan aldıkları gümrük vergileri kesin olarak uygulamadan kaldırılacaktır. Gümrük Birliği'nin uygulamaya başlaması ile birlikte gümrük vergilerinin yanı sıra 1993 yılında tek vergide birleştirilen gümrük vergisine eş etkili mali yükümlülükler de kaldırılacaktır.

Gümrük Birliği'nin sağlaması için Türkiye'nin Birlik ülkelerine karşı uyguladığı gümrük vergisi ve etkili mali yükümlülükleri kaldırması yeterli değildir. Kararın 13 ve 14'üncü maddelerine göre Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olmayan üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifelerini uygulamaya başlayacaktır.²⁰

Tüm bu hükümler çerçevesinde Türkiye, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına ilişkin olarak aşağıdaki düzenlemeleri gerçekleştirmiştir.

¹⁹ “Türkiye-AT 36.Ortaklık Konseyi Toplantısı 6 Mart 1995”, **İKV Yayınları**, sayı 131, İstanbul, 1995

²⁰ Madde 13 ve 14'e göre; Ortak Gümrük Tarifesi ve tercihli tarife politikaları gereği-Türkiye Topluluk üyesi olmayan ülkeler bakımından Ortak Gümrük tarifesine uyum sağlayacaktır, denilmektedir.

2.3 Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları

Günümüzde turizm çok hızlı bir gelişim göstererek tüm toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik bir olay haline gelmiştir. GSMH içinde gelişmiş ülkelerde hizmet sektörünün kazanmış olduğu ağırlık turizm sektörüne de yansımıştır.²¹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çoğu sanayileşmiş ülke açısından seyahat yoğunluğu ülke nüfusunun % 50'sine ulaşmıştır. Buna göre gelişmiş ülkelerde nüfusun yarısı yılda bir kez seyahat etmektedir. Turizm sektöründe teknolojik ilerleme gelir düzeyinde artış, kitle haberleşme araçlarının gelişmesi, ulaşım kolaylıkları, konaklama birimlerinin zenginleştirilmesi gibi 1950'lilerden sonra hızla yaşanan gelişmeler ileri sanayi toplumlarında insanların değişik bir çevrede tatil yapma ihtiyaçlarını arttırmıştır.²²

Bugünkü ABD ve Japonya ile birlikte dünyada ekonomik ilişkilerin yönünü belirleyen Avrupa Birliği'nde de turizm önemli bir sektör durumundadır. Avrupa Birliği vatandaşlarının %56'sının yılda en az bir defa seyahate çıkmakta olması, Avrupa nüfusunun büyük bir bölümünün, coğrafi yoğunluk açısından dünyanın en güçlü pazarını oluşturduğunu göstermektedir.

Turizmin Avrupa Birliği'nde sosyal ve kültürel önemine rağmen, turizmle ilgili ciddi bir politikanın uygulamaya geçirilmesi dikkat çekicidir. AB'nin kurucu üyelerinden olan Fransa ve İtalya turizmden önemli bir miktarda gelir elde etmelerine karşılık, turizmle ilgili, Birliği oluşturan diğer ülkelerle ortak bir politika belirlenmeye gitmemişlerdir. Avrupa Birliği'nde, Roma Antlaşması'nın kabul edilmesinden uzun bir süre geçtikten sonra ciddi bir politika yapılması yönünde girişimlerde bulunulmuştur.²³

Avrupa Birliği düzeyinde turizmle ilgili yapılan bir dizi çalışmalarla, turizm alanında yeni politikalar belirlemek ve ortak kararlar verip uygulamak üzere bir takım

²¹ Akın İLKİN; M.Zeki DİNÇER, **Turizmin Türk Ekonomisinde Yeri ve Önemi**, TOBB Yayınları, Ankara, 1991, s.5

²² Cemal ŞANLI, "Türkiye'de Turizm Planlaması ve Eğitim Problemlerinin Önemi", **Seçme Yazılar 2**, İ.C. ve T.A.M. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1989, s.74

²³ Füsun İSTANBULLU DİNÇER, "Avrupa Birliği'nde Turizm ve Türkiye'ye Etkileri", **Doçentlik Çalışması**, İstanbul, 1994

örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerin Avrupa Birliği Ülkeleri nezdinde yatırım güçleri ve yetki sınırları kesin olarak belirlenmiş değildir. Ancak, uygulamada belli konularda etkin ve işlevsel konumda bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin en üst düzeyde iki organı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'dir. Avrupa Parlamentosuna bağlı olarak oluşturulmuş Turizm ve Ulaşım Komisyonu işlevsel bir organ haline gelmiş bulunmaktadır.

Ayrıca Birlik ülkelerinin turizmden sorumlu bulunan bakanlarının oluşturduğu bir kurul vardır. Bu kurul, toplandığında birlik ülkelerini bağlayan kararlar alır. Bu kararlar daha ziyade belirlenmiş sorunlar ve öngörülen tedbirlerin tespiti ve bunların ülkeleri temel eden ilgili bakanlarca teyit edilmesi anlamını taşımaktadır.

Turizm alanında aktif olarak çalışmak ve turizmi geliştirebilmek için 1982 yılında Konsey'e "Avrupa Birliği Turizm Politikasının Temel Prensipleri" adlı bir rapor sunulmuş ve Konsey ortak bir turizm politikasının hazırlanması gerektiğini kabul etmiş ve bu alanda öncelikli konular belirlenerek çalışmalara başlanılmıştır.

Avrupa Birliği'nde ortak bir turizm politikası oluşturulmasına yönelik ilk ciddi yaklaşım, 1984 Nisan'ında üye ülkelerin turizm bakanlarının bir karar tasarısı çerçevesinde komisyonu harekete geçirmeleri ve bunun ardından 1986 Ocak ayında komisyon tarafından "Turizm Alanında Topluluk Faaliyetleri" raporunun hazırlanması ile başlamıştır. Raporda turizme ait alt faaliyetler altı temel alanda toplanmaktadır.²⁴

Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Topluluk içinde turizmin promosyonu ve turizme yönelik formalitelerin basitleştirilmesi,
- Turizm sezonluk ve coğrafi dağılımının geliştirilmesi,
- Turistlerin daha iyi bilgilendirilmeleri ve korunmaları
- Turizm sektöründe çalışma koşullarının iyileştirilmesi,
- Topluluk içinde turizme yönelik spesifik sorunların çözümünde bir danışma ve işbirliği mekanizması yaratılması,

²⁴ Şebnem KARAUÇAK OĞUZ, **Avrupa Topluluğunun Turizm Politikası**, İKV Yayınları, İstanbul, 1991, s.17

- Topluluğun finans araçlarının ve yapısal fonların turizm alanında daha iyi kullanımının sağlanmasıdır.

Avrupa Birliği'nde turizm alanında yapılan bu girişimden sonra konsey, 1986 Aralık ayında otellerde standartlaşmış enformasyon ile yangın risklerine karşı güvenliği konu alan iki öneri ile turizmin coğrafi ve sezonluk dağılımının iyileştirilmesini içeren bir karar tasarısını da kabul etmiştir. 1988 yılında alınan kararlar doğrultusunda 1990 yılının turizm yılı olarak ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. 1986 yılında çerçevesi çizilmiş olan turizm faaliyetlerini geliştirmek için, Avrupa turizm yılı bir fırsat olmuştur. 1988 yılından itibaren üye ülkelerin bakanlarıyla komisyon arasında düzenli toplantıların organize edilmesi ve topluluk genelinde bir politika oluşturmaya yönelik çalışmalara girişilmesi öngörülmüştür.

Ekim 1990'da AT turizm bakanları toplantısında ise komisyondan turizm alanında bir topluluk faaliyet programı hazırlanması istenmiş Nisan 1991'de komisyon, hazırladığı raporu konseye sunmuştur.²⁵

Bu yılsonunda onaylanan rapora göre alınması gereken önlemler şöyledir: Hükümler arası bir konferanslar yapılmalıdır. Turizm bir birlik politikası olarak birliğin kurulmasında esas olan kurulu geliştirilmeli ve anlaşma kapsamında sürekli bir bilgi alış verişi sağlanmalıdır. Avrupa Birliği düzeyinde bir mesleki eğitim ağı oluşturulmalıdır. Turizm talebi tespit edilmeli bu alanda politikalar oluşturulmalıdır. 1992 yılında ise kabul edilen bu raporun, günün gelişmelerine göre iyileştirilmesi istenmiş ve turizm ekonomik, sosyal, kültürel yönleriyle bir bütün olarak ele alınmıştır.

Turizm sektörü ekonomik ve parasal birliğin gerçekleşmesinden sonra fazla yarar sağlayacak sektörler arasında kabul edilmektedir. Avrupa Komisyonu zaman zaman bu sektörün hedeflenen düzeye ulaşabilmesi için gerekli önlemlerin en kısa zamanda alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Avrupa Komisyonu Üye Ülkeleri iki açıdan sürekli uyarmıştır. Bunlar topluluk ülkelerinin, değişen turizm talebine göre politikalarını yeniden düzenlemeleri, diğeri de turizm endüstrisinde ve turistik hizmetlerde yeni teknolojilerin geliştirilmesidir.

²⁵ Melih HİMMETOĞLU, "Avrupa Birliğinde Turizm Gelişme Eğilimleri ve AB'nin Türk Turizmine Olası Etkileri", **Y.Lisans Tezi**, İstanbul, 1997, s.58

Yine 4 Nisan 1995'te komisyon "Yeşil Rapor" diye bir başka çalışma yapmıştır. Bu raporda da "turistin tatmini, kültürel ve doğal mirasın korunması" ve birliğin bu alanda gelecekteki rolünü geliştirmek için kullanabileceği alternatifler ele alınmıştır. Söz konusu Yeşil Raporda, turizm sadece ekonomik yönden değil sosyal açıdan ve Avrupa kimliğinin oluşmasında da anahtar rolü oynayacak bir sektör olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede Avrupa'da turizm kalitesinin artırılmasına çalışılacak, KOBİ'ler desteklenecek, seyahat ön plana çıkacaktır.²⁶

1996 yılında komisyon eski Yunanca'da konukseverlik anlamına gelen Philoxenia programını benimsemiştir. Komisyon ilk kez Avrupa turizmini kapsayan ve çok yıllık programın (1997-2000) oluşturulmasına yönelik konsey kararı önerisini yani Philoxenia adı verilen bu programı kabul etmiştir. Bu programda büyüme ve istihdama katkıda bulunmak amacıyla tasarlanan stratejik bir yaklaşım çerçevesinde Avrupa turizminin kalitesinin yükseltilmesini ve rekabet gücünün artması amaçlanmıştır.²⁷

"Belirlenen bu hedefler sırasıyla turizm alanında bilgi akışını geliştirmek. Turizm için yasal finansal çerçeveyi geliştirmek, sürdürülebilir turizm için yasal finansal çerçeveyi geliştirmek, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin teşviki ve turistik gelişmenin önündeki engellerin kaldırılması yoluyla Avrupa Turizminin kalitesini yükseltmek, Avrupa turizminin tanıtılması yoluyla üçüncü ülkelerden gelen turist sayısının artmasını sağlamaktır."

Program hedefler yoluyla gerek kamu mercilerini gerek sektör temsilcilerinin Avrupa turizminde kalite ve profesyonellik alanlarında görülen zayıf noktaları ve sorunları saptamalarına imkan verecek tutarlı bir çerçevenin sağlanması amacıyla tasarlanmıştır.

Gerek turizm ve Ulaşım komisyonu aracılığıyla değişik tarihlerde kaleme alınan çeşitli raporlarda gerekse Birlik organlarıca benimsenmiş diğer belgelerle Avrupa birliği turizm politikaları belli temel noktalarda şekillenmektedir. Bunlardan en önemlisinin "Birlik Vatandaşlığı" kavramının benimsenmesinde turizmden

²⁶ Füsun İSTANBULLU DİNÇER, a.g.e, s.78

²⁷ "Güncel Avrupa: Philoxenia", **Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını**, Sayı 6, Ankara

yararlanma eğilimi olduğu söylenebilir. Bundan başka turizm çeşitlendirilmesi ve belli dönemlerde sabitleşmesinin engellenerek tüm yıla yayılması sürekli gündeme getirilmektedir. Turistik tesislerin standartlı ve yüksek kalite olması ilkesi benimsenmektedir. Ayrıca çevre duyarlılığı her fırsatta dile getirilmektedir.

Avrupa'nın ekonomik ve siyasal bütünlüğünü sağlamayı hedef alan Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin gerek turist sayısı, gerek turizm geliri olarak aldıkları pay oransal olarak %40'ı geçmektedir. Dünyada turist gönderen ve turist çeken ülkelerin büyük bir çoğunluğu Avrupa kıtasında yer almaktadır.

2.3.1. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörünün Yapısal Analizi

Turizm sektörü, dinamik bir sektördür. Diğer sektörlerden tekstil, gıda, inşaat gibi sektörlerden girdi alır. Bunun içindir ki ekonominin diğer sektörleri içinde motor güç olarak işlev sonu turizm sektörü eskiden beri var olan, ancak dinamizmi itibariyle yeni bir sektördür. Bunun içindir ki 1990'lı yıllarda ve şimdi yaşanan tüm dünyadaki ekonomik durgunluğa karşın, turizm sektörü büyümesini devam ettirmiştir.²⁸

Turizm sektörü Avrupa Birliği'nde önemli bir gelir kaynağıdır. "Ortalama olarak AB'nin Gayri Safi Milli Hasılası (GSMH) %5.5'u turizm sektörü tarafından sağlanmaktadır. AB içinde bu oran, İspanya ve Fransa'da % 10'a ulaşmaktadır. Yine Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'de de ortalamanın üstünde bulunmaktadır. Dünyada alternatif turizm alanları ve örneğin Doğu Asya ve Pasifik gibi yeni ülkelerin çıkması ile Avrupa Birliği dünya turizm piyasasındaki yerini kaybetmektedir. Bununla birlikte yine WTD verilerine göre Avrupa Birliği'ne gelen turist sayısından 1970 ve 1994 yılları arasında % 11'lik bir azalma olmuştur. Gelirler açısından ise daha yüksek, %14'lük bir azalma görülmektedir.²⁹

²⁸"Tüsiad, Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye", Turpress Yayınları, Türsab 25.yıl dizisi, 1997, s.11

²⁹ "Tüsiad, Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye", a.g.e, s.11

Son yıllardaki gerilemeye rağmen Avrupa Birliği, turizm sektöründen orta vadede kazanç beklemektedir. Turist sayısında artış olacağı tahmin edilmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması, yükselen eğitim düzeyleri, ücretli izinlerin artması ve çalışma saatlerinin azalması sonucu uluslar arası alanda turist sayısında artış beklenmektedir. Yukarıda bahsedilen gelişmeler nedeniyle kısa dönemli tatil izinlerinin artması, tatillerin sıklaşması ve gençler ile emeklilerin daha yoğun bir biçimde turistik aktivitelere katılacakları öngörülmektedir. Hafta sonu tatillerinin çekiciliğinin artması sonucu yerel turizmde bir canlanma görülürken, teknolojik ilerleme sayesinde ulaşım kolaylaşmaktadır.

Tüm birlik çapında turizm sektörü 9 milyon kişi istihdam etmektedir. Bu sayı AB toplam istihdamın yaklaşık % 6'sını oluşturmaktadır. Türkiye'de ise bu oran % 1'e düşmektedir. Bu işgücünün önemli bir bölümünü kadınlar teşkil etmektedir. Kadınların turizm sektöründe istihdam payı ülkeden ülkeye farklılık göstererek % 45 ile % 65 arasında değişmektedir.

Turizm sektörünün GSMH içindeki payı ise, İtalya'da %4, Portekiz'de %8, Yunanistan'da % 10'dur.

Özetle, AB dünya turizminde, ilk sırada yer almaktadır. AB içinde ise, en yüksek potansiyele, sahip bölge Akdeniz Bölgesidir. Avrupa birliği'nin Akdeniz Bölgesindeki üyeleri, konaklama kapasitesi açısından da AB içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan net turizm geliri en yüksek olan ülke İtalya'dır.

Tablo 3: AB'de Seçilmiş Bazı Ülkelerin Turizm Gelirleri

ÜLKE ADI	YILLAR	TURİZM GELİRİ
İtalya	1996	22,047
Fransa	1997	22,096
İspanya	1996	21,297
İngiltere	1995	14,400
Almanya	1995	12,400
Avusturya	1995	11,200

Kaynak: Türsab Yayınları.

2.3.2. Avrupa Birliği'nde Turizm Sektörünün İstihdama Etkisi

1990 yılında, Avrupa ülkelerinde büyüme oranı, yüzde 1- yüzde 2 seviyesine geriledi. İşsizlik oranı arttı. Örneğin 1985 yılında ortalama işsizlik oranı % 5.8 iken, 1990'da bu oran % 10'a çıkmıştır. Almanya'da da bu oran % 11'e yükselmiştir.

1997'de Güney Doğu Asya'da başlayan ve 1998'in ortalarında Rusya Krizi ile yayılan Global Kriz, Avrupa ülkelerini de etkilemiştir. Avrupa'da ortalama işsizlik oranı, yeniden % 12 düzeyine çıkmıştır. Bu nedenle, AB'nin turizm sektörüne önem vermesine yeni bir gerekçe doğurmuştur.

Aslında AB'nin ekonomik hedefleri arasında sanayileşme, refah düzeyinin artırılması ve istihdamın sağlanması yer almaktadır.

1992 verilerine göre istihdamın sektörel dağılımı; hizmet sektöründe % 62. sanayi sektöründe % 31.8, tarım sektöründe % 6.2 şeklindedir. AB içinde istihdam olarak hizmet sektörü birinci sıradadır. Yinelemek gerekirse, işsizliğin artış gösterdiği AB'de hizmet sektörü içerisinde yer alan turizm, birlik için istihdam yaratma potansiyeline sahip en önemli sektörü oluşturmaktadır. Bu potansiyeli nedeni ile AB içinde turizm sektörünün büyük çoğunluğunu oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler, istihdam konusunda bir konsensüs oluşturmaya çalışan çevrelerin dikkatini çekmektedir. Bu amaçla pilot proje ve programlar üretilmekte ve turizm de bu programlara dahil edilmektedir. Örneğin, yerel istihdam olanaklarını arttırmalı amaçlayan, "Local Employment Development Action" (LEDA) programı kapsamında gerçekleştirilen 33 projeden biri kırsal turizm alanında istihdam yaratmaya yönelik olmuştur.

2.4 Türkiye-AB Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İlişkileri

İhracatımızın genelinde olduğu gibi tarım ürünleri ihracatında da en büyük pazarımızı gerek coğrafi yakınlığı gerekse ekonomik koşulları nedeniyle, AB ülkeleri oluşturmaktadır. AB'nin tarım ürünleri ihracatımızdaki payı 1997 yılında % 42 (2,094 Milyon \$) olup, diğer ülkelerin payı % 58 (3,138 milyon \$) düzeyindedir.³⁰

Tarım Ürünleri 1997 yılı ithalat rakamları incelendiğinde 2.750 milyon \$ tutarındaki toplam ithalatın 578 milyon \$'la % 21'i AB ülkelerinden ve 2.172 milyon \$'la 79'u diğer ülkelere gerçekleştirilmiştir.

2.4.1 Türkiye AB Tarım Ürünleri Tercihli Ticareti

Bilindiği gibi gerek toplam ticaretimizin ve gerekse tarım ürünleri ticaretimizi yaklaşık yarısı gerçekleştirdiğimiz AB ile 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması çerçevesinde taraflar arasında tercihli tarım ürünleri ticaretine imkan sağlayan çeşitli düzenlemeler yapılmış bulunmaktadır.

Topluluğun 1967 yılından bu yana uyguladığı ve tedricen genişletilerek son halini 1980 yılında alan tavizli rejim kapsamında, Topluluğa yönelik tarım ürünleri ihracatımızın % 71'i vergiden muaf, % 5'i ise gümrük vergisi indirimiyle gerçekleştirilmekteydi. Diğer bir ifade ile söz konusu tercihli rejim ile AB'ne yönelik tarım ürünleri ihracatımızın % 76'sı tavizli rejim kapsamında bulunmaktaydı.

1980 yılından bu yana miktar kısıtlaması olmaksızın gümrük vergisi muafiyeti uygulanmakta idi. Bu kapsamda ayrıca, Gümrük Vergisi muafiyeti uygulanan sektörlerin yanı sıra Topluluk tarafından ülkemizin geleneksel ürünlerinden olan beyaz peynir, tulum peyniri ve kaşar peynirinde de spesifik vergilerde % 66 oranında indirim uygulanmış bulunmaktadır. Buna karşılık, Türkiye, ilk kez gerek 1993 yılı İthalat Rejimi uyarınca otonom olarak, gerekse Katma Protokol'de kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde Topluluk menşeli bazı tarım ürünleri (balıkçılık ve su

³⁰ Reyhan ATMACA, "Türkiye AB İşlenmiş Tarım Ürünleri", **İKV Yayınları**, sayı 141, İstanbul, Ağustos 1998, s.141

ürünleri, şarap, bazı peynir v.b.) ithalatında cüzi miktarlarda Topluluk lehine taviz marjı yaratmıştır. Böylelikle Topluluğun ülkemize yönelik tarım ürünleri ihracatının % 93'ü tavizsiz olarak gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile AB arasında bir ortaklık ilişkisi yaratan Ankara Anlaşması'nın etkin teşkil eden Katma Protokol'ün 35.maddesinde, Türkiye ve Topluluğun tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tercihli bir rejim tanımaları öngörülmektedir. Tarım ürünleri 6 Mart 1995 tarihinde parafe edilen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile usul ve esasları belirlenen Gümrük Birliğinin kapsamı dahilinde yer almakla birlikte, Protokol'ün 24.maddesinde tarım ürünleri itibariyle serbest dolaşımın sağlanmasını teminen Türk tarım politikasının Ortak Tarım Politikasına uyumlaştırılması için ek bir süreye ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Öte yandan, tarım ürünlerinde serbest dolaşım için belli bir ek süreye ihtiyaç duyulmakla birlikte, 26.maddede tarım ürünleri ticaretindeki tercihli rejimin, aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştirilmesi hükme bağlanmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği Kararının görüşüldüğü yönlendirme Komitesi çerçevesinde kurulması kararlaştırılan Tarım Teknik Komitesi platformunda 1993 yılı sonunda başlatılan, taraflar arasında tercihli tarım ürünleri ticaretine imkan verecek müzakereler, ilgili Protokoller ve Eklerinin parafe edilmesiyle 25 Nisan 1997 tarihinde teknik düzeyde sonuçlandırılmıştır. Sadece temel tarım ürünleri ve balıkçılık ürünlerinin ele alındığı söz konusu müzakereler kapsamındadır.

Söz konusu tercihli işlerlik kazandırmak amacıyla hazırlanan ve kararın tamamlayıcı bir bölümünü oluşturan yeni Menşe Protokolü ile ilgili müzakereler ise taraflar arasında mutabakat sağlanarak 1997 yılının son günlerinde tamamlanmıştır.

Söz konusu Tarım Protokolleri kapsamındaki tercihli uygulama, 9 Ocak 1998 tarih ve 23225 Mükerrer sayılı T.C.Resmi Gazetesinde yayımlanan 1998 yılı ithalat rejimine ekli 97/10467 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı olarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda AB menşeli bazı tarım ürünleri ithalatında tarife kontenjanlarının uygulamasına ve başvuru ve dağıtım kriterlerine ilişkin düzenlemeleri içeren tebliğ 26 Mayıs 1998 tarih ve 23353 sayılı T.C.Resmi Gazetesinde, tarım ürünleri Menşe İspat Belgelerini uygulamasına ilişkin tebliğ ise

17.05.1998 tarih ve 23345 sayılı T.C.Resmi Gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş, böylelikle tercihli rejimin uygulamasına imkan sağlayacak her türlü düzenleme tamamlanmış bulunmaktadır.

2.4.2 İşlenmiş Tarım Ürünleri

Büyük bir çoğunluğu gıda sanayi ürünlerinin oluşturduğu ve işlenmiş tarım ürünleri olarak nitelendirilen bir grup ürün için (makarna, şekerleme, çikolata, maya v.b.) Gümrük Birliği kapsamında yeni bir sistem tesis edilmiştir.

Söz konusu ürünlere ilişkin uygulamalar Toplulukla 1966 yılından bu yana ayrı yönetmelikler kapsamında düzenlenmektedir.

İşlenmiş tarım ürünleri itibariyle Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler ise 01.01.1996 itibariyle topluluk ile gerçekleştirilmiş olan Gümrük birliğinin sanayi ürünlerini kapsamı ve bu çerçevede söz konusu ürünlerdeki sanayi paylarının belirlenerek sınıflanması konusundaki mutabakata dayanmaktadır.

Topluluğun “sanayi payı”+”tarım payı” olarak koruduğu işlenmiş tarım ürünlerinin bir kısmı Türkiye tarafından 12 veya 22 yıllık liste kapsamında indirim ve uyuma tabi tutulmuş, bir kısmı Katma Protokole göre 22 yıllık liste kapsamında yer almakla birlikte tarım ürünü olarak değerlendirildiğinden indirim ve uyum yapılmamış, diğer bir kısmı ise tarım ürünü statüsünde tutulmuştur. Topluluk ise, Gümrük Birliği ile Türkiye’de sistemin tesisine kadar söz konusu ürünlerin büyük bir kısmının sanayi payını (ad varolem vergilerini) sıfırlamış ve sadece tarım payı korumasını sürdürmüştür.

Roma Antlaşmasının II sayılı Ekinde yer almayan ve bünyesinde süt, hububat, şeker içeren mamüllerin korumaları, yapılan hesaplamalar sonucunda AB sistemi paralelinde tarım ve sanayi payı olarak iki unsura ayrılmıştır. Mevcut uygulama itibariyle AB ve EFTA ülkeleri ile ticarete karşılıklı olarak sanayi payları sıfırlamış, taraflarca kendi temel ürün fiyatları esas alınarak hesaplanan ve tarım payı olarak tanımlanan bir spesifik vergi tahsil edilmeye başlanmıştır.

Söz konusu ürünlerin üçüncü ülkelerden ithalatında ise sanayi payı olarak, AB'nin uygulamakta olduğu Ortak Gümrük Tarifesine ilave olarak, AB ve EFTA ülkeleri için geçerli tarım paylarından daha yüksek bir spesifik vergi alınmaktadır.

Sistemin tesisiyle işlenmiş tarım ürünlerinde meydana gelecek koruma kaybından sektörlerimizin asgari ölçüde etkilenmeleri için, Topluluktan hedef tarım payına ulaşması ve bu çerçevede ürünler farklı takvimleri içeren üç ayrı kategoride ele alınmışlardır.

Bu bağlamda Türkiye her bir kategori için öngörülen hedef tarım payına ulaşmasını teminen tüm indirim mükellefiyetlerini zamanında gerçekleştirmiş olup, bir grup ürün için son indirimi 01.01.1999 tarihinde yerine getirerek, sisteme tam uyum sağlamıştır.

Gümrük birliği çerçevesinde söz konusu sistemin tesis edilmesiyle ortaya çıkan koruma kaybı ile Topluluğu Uruguay round çerçevesinde tüm tarım ürünlerinde olduğu gibi işlenmiş tarım ürünlerinde e korumalarını yükseltmesi sonucu bu rejim kapsamına giren ürün grupları itibariyle % 40'lık bir koruma artışı olmuştur.

2.4.3. Türkiye-EFTA Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri

Türkiye ile EFTA ülkeleri arasında imzalanmış bulunan ve 1992 yılından bu yana yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında işlenmiş tarım ürünleri ticareti Anlaşmasının Protokol A kapsamında yer alan hükümler uyarınca gerçekleştirilmektedir.

Bu çerçevede işlenmiş tarım ürünlerinde, Türkiye, AB'ne tanıdığı rejimin aynısını EFTA ülkelerine tanımakta, EFTA tarafı ise AB'ne 1991 yılında tanıdığı rejimin aynısını Türkiye'ye yansıtmakla yükümlü bulunmaktadır. Su ürünlerinde ise, Anlaşmada öngörülen yükümlülükler çerçevesinde EFTA ülkeleri gümrük vergilerini sıfıra indirmişler, Türkiye ise gümrük vergilerini sıfırlamış, Toplu Konut Fonunu da 1998 sonuna kadar tedricen kaldırmayı kabul etmiştir. Bu kapsamda son indirim

01.01.1998 tarihi itibariyle yapılmış ve böylece EFTA ülkeleri menşeli su ürünleri için vergiler sıfırlanmış oldu.

Temel tarım ürünleri itibariyle de EFTA ülkeleri ikili Protokoller kapsamında Türkiye'ye tek taraflı taviz tanımış, örneğin İsviçre gümrük vergilerinde % 25-100 arasında indirimler yaparken, Norveç listedeki ürünlerde gümrük vergilerini tamamen sıfırlamıştır.

Ancak, 01.01.1995 tarihi itibariyle, İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın EFTA üyeliğinden ayrılması ve değişen koşullar ve EFTA ülkelerinin, Baltık ve Akdeniz ülkeleriyle yaptığı tercihli ticaret anlaşmaları karşısında Türkiye'nin tarım ürünleri itibariyle uğradığı taviz yıpranması da göz önünde bulundurularak gerekli düzenlemelerin görüşmelerin başlatılması zorunlu olmuş ve bu çerçevede taraflar arasında mutabakat sağlanmıştır.

Bu bağlamda taraflar arasında 1996 yılında başlatılan müzakereler, EFTA'nın AB ile sürdürdüğü müzakerelerin sonuçlanmaması nedeniyle bir süre sürüncemede kalmıştır. Ancak, yeni gelişmeler çerçevesinde EFTA taraflı ile müzakerelere daha önce kalınan noktadan devam edilmiş olup, 1999 yılında tamamlanmıştır.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASI

Türkiye'nin 36 yıllık bekleyişi böylece sona erdi. Türkiye resmen Avrupalı olma yolunda önemli bir adım attı. 6 Mart 1995 günü Brüksel'de yapılan 36.dönem Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi toplantısı sonucunda Türkiye'de yeni bir dönem başlatacak olan Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği ilke antlaşması imzalandı. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın'ın temsil ettiği toplantıda Türk Heyetine Başbakan Prof.Dr.Tansu ÇİLLER Başkanlık yaptı. Ortaklık Konseyi toplantısında Avrupa Birliği üyesi 15 ülkenin Dışişleri Bakanları katıldı. Gümrük Birliği'ni, Avrupa Birliği adına dönem başkanı Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe imzaladı.

Türkiye'nin topluluğa tam üyeliğini öngören ve mal alışverişinin tümünü kapsayan yönüyle Ankara Antlaşması, Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesinde tarife indirimini ve ortak gümrük tarifesi ile Topluluğun başta ticaret ve rekabet olmak üzere ortak politikalarına uyumunu da içeriyor.

Gümrük Birliği ile birlikte, Türkiye'nin globalleşen dünyada Avrupa Birliği ile ortak bir oluşumun içerisinde yer alma sevindiricidir. Gümrük Birliği ile birlikte üreticinin ve tüketicinin kazançlı çıkacağını idrak etmeliyiz, üretici disipline olacak, tüketici fiyatlar ve kalite açısından kazançlı çıkacak, rekabet artacak kotanın kalkması ile birlikte ihracat artacak, sıfır gümrük dolayısıyla ithal ürünler ucuzlayacak. Genel anlamda Türkiye'nin bir bütün olarak ihracatı Avrupa ülkeleri ile eşdeğer bir seviyeye gelecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ni girmesi Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe giden uzun ince yolun yarısını geçtiği şeklinde de ifade edebiliriz.

Şimdi Türkiye'nin önündeki süreç ağırlıklı olarak politik sorunların aşılması sürecidir. Türkiye dış ticaretinin yarıdan fazlasını Avrupa Birliği ülkeleri ile gerçekleştirmektedir. Özellikle ihracatın lokomotifi olan tekstil ve konfeksiyonda ihracatımızın % 70'e yakın kısmı Avrupa Birliği ülkelerine yapılmaktadır. Gümrük Birliği ile tüm ithalat eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarının kaldırılacak olması, tekstil ve konfeksiyon sektörü açısından önemli sonuçlar doğuracaktır. Türkiye için bir dönüm noktası olan Gümrük Birliği 2010'li yılların yeniden şekillenecek dünyasında Türkiye'nin layık olduğu yeri almasına kapı aralayacaktır. Ekonomik,

politik ve sosyal yapısıyla Türkiye, teknolojik dönüşüme, rekabet içinde varolmaya dayalı ve büyük evrim sürecini tamamlayacaktır.

Topluluğun, Tek Pazar ve “Maastricht Anlaşması” ile tanımlanabilecek dinamik ve entegrasyon sürecinden geçmiş olması, bir başka deyişle 1963 yılında yapılan ortaklık antlaşmasının nitelik olarak farklılık göstermesi nedeniyle, Türkiye’nin Gümrük Birliği’nin uygulanmasına yönelik ilkeler açısından antlaşmalarda öngörülenden daha kapsamlı bir düzenlemeye gitmesi yararlı oldu.^{31*}

Türkiye ve Avrupa Birliği Üyeleri, tarım ürünleri dışında, her türlü malın gümrük vergilerini sıfırladı. Avrupa Birliği, Türk tekstiline uyguladığı tüm kısıtlamaları 01.01.1996 tarihinden itibaren kaldırdı. Buna karşılık Türkiye rekabet ve patent yasalarını meclisten geçirip yasalaştırdı. Türkiye, Avrupa Birliği’nden uygulanan tüm standartları ve gümrük mevzuatını aynen benimseyecek, Avrupa Birliği de geçerli olarak rekabet politikasına uyum sağlayacak.³²

Türkiye Avrupa için bir denge sorunudur. Güneydoğu Avrupa, Karadeniz, Kafkasya, Balkanlar, Ege Denizi, Doğu Akdeniz’e kadar yayılmıştır, dolayısıyla Türkiye Avrupa için dinamik bir unsurdur ve Avrupa’daki varlığı vazgeçilmez niteliktedir. Avrupa Türkiye’ye Ortadoğu ve Türk Cumhuriyetlerine açılan bir köprü olarak görüyor.

Gümrük Birliği, Avrupa Birliği üyeleri arasında gümrüklerin kaldırılması ve tek bir Pazar oluşturulmasıyla, birlikte üyelerin dünyaya karşı tek ve ortak bir gümrük ve ticaret politikasını izlemesine dayanan bir işbirliğidir. Gümrük Birliği kuran ülkelerin iç sınırlarında gümrükler kalkıyor, ancak diğer ülkelerden gelen mallara karşı aynı tarifelerden gümrük uygulanıyor. Buna Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) adı veriliyor.

Ortak Pazar, temel olarak Gümrük Birliği sistemi üzerine kurulur. Ortak Pazar ile Gümrük Birliği arasındaki en belirgin fark, Ortak Pazar’ın malların serbest

*Maastricht Ant. (Avrupa Birliği Ant.), Avrupa Vatandaşlığı Ortak Güvenlik ve Dış Politika, Tüm Üye Ülkelerde Serbestçe Dolaşma ve Oturma Hakkı, Avrupa Parlamentosu ve Belediye Seçimlerinde Seçme ve Seçilme Hakkı Hükümlerini İçermektedir.

³²Türkiye, GB ile hedeflenen ekonomik bütünleşmeye ulaşmak amacıyla, rekabet kurallarıyla ilgili mevzuatının AT mevzuatıyla uyumlu hale gelmesini ve etkin biçimde uygulamasını temin edecektir.

dolaşımı dışında kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin de serbest dolaşımını hedefliyor olmasıdır.

Türkiye'nin Avrupa'yla 1963'te yaptığı Ankara Antlaşması'nın temeli, Gümrük Birliği üzerine kurulur. Antlaşmanın 10.maddesinde bu Gümrük Birliği'nin neleri kapsadığı belirtilmiştir.³³

Buna göre Gümrük Birliği mal alışverişlerinin tümünü kapsıyor. Topluluk üyesi devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin miktar kısıtlamalarının ve milli üretime, anlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı gözeten eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını kapsıyor.

Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi'nin kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan mevzuatın uyumlaştırılmasını hedefliyor.

64 maddeden oluşan Gümrük Birliği karar metinde malların serbest dolaşımı ile mevzuatın uyumu konuları düzenleniyor.

Antlaşmaya göre, ithalat ve ihracatta gümrük vergileri kaldırılıyor. Buna karşılık Türkiye fikir, sanayi, ticaret gibi alanlarda mülkiyet ve rekabetle ilgili yasal düzenlemeleri yapmayı ve beş yıl içinde Avrupa Birliği'nin standardizasyon, kalite, test ve belgelendirme konularındaki mevzuatını benimsemeyi taahhüt ediyor. Kullanılmış araba ithalatı, geçiş süreci içinde Türkiye'nin iznine bağlı olmaya devam ediyor. Tarım ürünleri koruma rejimine alınıyor.³⁴ Türkiye ile Avrupa Birliği rekabeti bozucu nitelikli devlet yardımları yasaklanıyor.

³³ 10.Madde; 1) Antlaşmanın ikinci maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen, Gümrük Birliği mal alışverişlerinin tümünü kapsar. 2)Gümrük Birliği; Topluluk Üyesi Devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi gümrük vergileri ve eş etkili resimlerin ve miktar kısıtlamalarının, milli üretim, anlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı gözeten eş etkili her türlü tedbirin yasaklanmasını; 3) Türkiye'nin üçüncü memleketlerle ilişkilerinde, Topluluğun OGT kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair.

³⁴ "Tarım Ürünleri Md.22/2", **İKV Yayınları**, 36 Ort.Kons.Top.,Sayı 131

Gümrük Birliği'ni düzenleyen karar metninden başka onaylanan ikinci belge Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin çeşitli alanlarda genişletilmesi ve daha kapsamlı hale getirilmesini hedefliyor.

Buna göre, siyasi diyalog mekanizmaları geliştirilecek; başbakan, Dışışleri Bakanları ve üst düzey bürokratlar her yıl düzenli olarak bir araya gelecektir. Avrupa Birliği ülkelerinde bulunan Türk işçilerinin bu ülkelerle bütünleştirilmesin için ortak faaliyetler düzenlenecek. Çevre korunması, kültür varlıklarının tanıtılması ve haberleşme alanında eşgüdüm ve işbirliği sağlanacak.

Türkiye'nin bugüne kadar gümrük duvarları ile koruduğu otomobil, beyaz eşya, elektrikli ev aletleri alanında ucuzluk olacak. Gümrük vergilerinin kalkmasıyla bu tür eşyalarda fiyatlar % 20-25 oranında düşecek. Ancak, ithal girdilerdeki maliyetlerin azalması, yerli ürünlerin fiyatını aşağı çekebilecek.

Tekstilin önündeki kotalar kalktığı için ihracat artacak. Tarım ürünleri Gümrük Birliği dışında olduğu için Türkiye'nin bu alanda fazla ekonomik faydası yok. Sanayi sektörünün ise ihracatını arttırma şansı zayıf. Ancak, uzun vadede sektörler uluslar arası rekabete daha açık ve dinamik konumuna geleceği için ihracatlarında artış olabilir. Türk vatandaşları Avrupa Birliği Üyesi ülkelerden alacakları vizeyle Avrupa'yı dolaşma şansına sahip olabilecekler.

Ayrıca Türkiye, Gümrük Birliği'nden dolayı her yıl 2.5-3 milyar dolarlık ekonomik payı olacaktır. Avrupa Birliği beş yılda 2.5 milyar EURO yardımda bulunacaktır.

2010 yılına kadar öngörülen Gümrük Birliği'nde sektörleri büyük bir rekabet bekliyor. Rekabetin uluslar arası düzeyde yapılabilmesi içinse sektörlerin başta teknoloji olmak üzere yatırımlarını hızlandırmaları gerekir.

Ürün kalitesinin Avrupa düzeyinde olabilmesi için uluslar arası bir kuruluş tarafından belgelendirilmesi gerekir.

Türkiye sağlıktan adalete, eğitimden mali sisteme kadar bütün kurumlarıyla yenileşecektir. Gümrük Birliği'yle, mal sermaye ve hizmetlerin kalitesinin daha ucuza halkın eline geçebileceğini ve tüketicinin seçim imkanı çoğalacaktır. Gümrük Birliği'yle Avrupa'yla bütünleşme başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Gümrük Birliği 36 yıl sonra ulaşılan ilk tarihi bir adımdır.

Avrupa Parlamentosuna gelince Avrupa Parlamentosu, Türkiye'nin insan hakları alanında en fazla zorlayan ve gündeminden hiç düşürmeyen kuruluş olma özelliğini taşıyor. Bu kuruluş Avrupa Birliği konusunda onay verme yetkisine sahiptir.

Avrupa Parlamentosu'nun Başkanı Avrupa Birliği'ne onay vermesi için demokratikleşme ve insan hakları alanında reform yapması gerektiğini ileri sürüyor. Avrupa Birliği konusu Avrupa Parlamentosu'ndan önce Avrupa Parlamentosu Komisyonlarında ele alınacaktır.

Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi toplantısında çıkacak olumlu sonuç ve daha sonra da Avrupa Parlamentosu'nun onayı üzerine, Türkiye Avrupa Birliği üyesi olacaktır.

3.1.Türkiye Gümrük Birliği Antlaşması Amacıyla Çıkarmış Olduğu Yasalar

TBMM'nin Avrupa Birliği öncesinde Gümrük Birliğiyle beraber, çıkarmış olduğu yasalardan bazıları şöyle:

- Fikri ve Sinai mülkiyet yasası
- Patent yasası
- Telif hakları yasası
- Avrupa Birliği ticari markalar mevzuatına uyum yasası.

Avrupa Birliği'ne hazırlık çerçevesinde, Türk yasalarının Avrupa Birliği standartlarına uydurulması açısından büyük önem taşıyor.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında gümrük tarifelerinin uyumlu hale getirilerek ortak dış ticaret politikasını uygulamıştır.

Gümrük Birliği kararı, taraflar arasında tarife indirimi ve ortak gümrük tarifesine uyum yükümlülüklerinin yanı sıra, Avrupa Birliği'nin başta ticaret ve rekabet olmak üzere Türkiye'nin ortak politikalarına uyumunu da içeriyor.³⁵ Türkiye üçüncü ülkelerle ticaretinde Topluluğun dış ticaretine uyum gösterme yükümlülüğünü de üstleniyor.

Ayrıca Yunanistan'ın şartları sonucu kararda yer alan Türkiye ve Avrupa Birliği arasında 1963 ortaklık antlaşmasından doğan Türkiye'yi tam üyeliğine götürecektir süreci vurgulayan siyasi diyalogun daha da ileri götürülmesi konusu, tavsiye kararından çıkartılmış oldu. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında bilimsel, teknik, enerji ve diğer alanlarda işbirliği yöntemlerini içeren tavsiye kararından antlaşmaların öngörmesine rağmen Türk hizmet sektörünün Avrupa Birliği'nde serbest dolaşımı, yer almadı.

Avrupa ile bütünleşme süreci, Türkiye'nin yaşamında yeni bir dönüm noktasıdır. Bu süreç gerçekten Türkiye'de Osmanlı'dan bu yana önüne koyduğu çağdaşlaşma hedefine varmada çok önemli bir dönüm noktası oluşturacaktır.

Brüksel'de alınan 6 Mart 1995 kararı Türkiye'yi yeni bir döneme taşıyacaktır. Gümrük Birliği sadece ticari bir ilişki olarak değerlendirilmemek gerekir. Alınmış olan karar siyasi ve mali alanda işbirliği kuramsal planda, hukuki altyapıda ve nihayet makro ekonomik politikalarda Avrupa Birliği ile çok yakın bir çalışma ve uyum işbirliğine gidilecektir.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında hızlı bir bütünleşme süreci yaşanacaktır. Bu yeni dönemde kısa süre içinde pek çok alanda reform yapmak gerekir. Yabancı sermayeyle yeni iş sahaları, rekabet etmeyi öğrenme, en son teknolojiyi kullanarak bu rekabet gücüyle daha geniş pazarlara çıkma imkanına sahip olunur.

³⁵ "OGT ve Tercihli Tarife Politikaları", İKV Yayınları B.IV.mad. 13/2, İstanbul, 1994

Türkiye 52 Müslüman ülke içinde tek laik ve demokratik ülke. Ortadoğu Karadeniz, Kafkasya, Balkanlar ile olan ilişkileriyle Türkiye eskiye oranla daha fazla öneme sahip Avrupa'nın, Türkiye'yi dışında tutması mümkün değildir.

3.2. Gümrük Birliği'nde Türkiye'nin Yükümlülükleri

Gümrük Birliği kararı, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Yunanistan'ın koyduğu vetonun aşılması için yapılan sıkı pazarlık sonucunda gerçekleşti. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında 1963 yılında yapılan ortaklık antlaşmasında yer alan hedef tam üyeliktir, ifadesine gönderme yapıldığı mahiyetinde, Gümrük Birliği'nde Türkiye'nin verdiği en önemli ödün, hizmet sektörünün serbest dolaşımında oldu. Almanya Hükümeti, hizmet sektörünün serbest dolaşımına izin verilmesi için, Avrupa Birliği içinde dolaşımının bu aşamada engellenmesi güvencesini istiyor.

Gümrük Birliği kararı, taraflar arasında başlatılan Gümrük Birliği duvarlarının eşitlenmesi ve ortak dış ticaret politikasının uygulanması yöntemlerinin geçerliliği ile ilgili, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği 1996 yılında başlayarak resmen antlaşma imzalanmıştır.

Bazı kuruluşların orta vadede tasfiye edilme riski, büyük çaplı tensikatların işsizlik oranını yükseltmesinin yanı sıra, önemli bir maliyet teşkil edeceği düşünülmelidir.

Bu konunun Türkiye'nin genç nüfusunun yüksek olması nedeniyle önemli olduğu, döviz dengesi konusunda olduğu gibi parasal destekle halledilemeyeceği dikkate alınmalıdır. Mesela otomotiv sanayinin ülke ekonomisi içindeki yerinde otomotiv sanayi, gelişmiş bütün ülkelerde stratejik önem taşıyan öncelikli sektör olarak kabul edilir. 1965 ABD-Kanada Oto Pakti'ndan sonra uluslar arası platformda en hassas sektör olarak sıralanmıştır. Bu durum, Oto-Pakti'ni varlığını kabul eden NAFTA'ya da yansımıştır. AB ise motorlu taşıtlar sanayinin önemini İrlanda, İspanya ve Portekiz'in katılma anlaşmalarında ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Ortaklık anlaşmalarında dikkate almıştır.³⁶

³⁶ Osman Z., ORHAN, "Gümrük Birliği Sürecinde Türk Otomotiv Sanayinin Rekabet Gücü", **İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:54**

3.3. Gümrük Birliğinde Tüketici ve Rekabetin Korunması Mevzuat Uyum Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

3.3.1.Malların Serbest Dolaşım ve Ticaret Politikası

Bu ilkeye göre Türkiye’de veya Topluluğun herhangi bir ülkesinde üretilen ya da üçüncü bir ülke kaynaklı olup, AB piyasasına giren mal, serbest şekilde alınıp satılabilecek; ithalat ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve aynı nedenle alınan eş vergiler, bugüne kadar konulan tüm imkanlar kısıtlamaları ve kotalar kaldırılacaktır.

Gümrük Birliği, Avrupa Birliği ile ekonomik entegrasyonu hızlandıracak, Türk ihracatçılarında 370 milyon nüfuslu bir Pazar açılacaktır. Türkiye’yi bu pazara, dahil ederek ülkemizi yabancı sermaye için cazip hale getirecektir. Ayrıca Gümrük Birliği’nin ekonomik istikrar yönünde bir baskı yaratması da önemli bir faktör olacaktır.

Öte yandan rekabetin korunması hakkındaki kanun kabul edilip yasallaşmıştır. 1994’de kanun üç konu üzerinde hüküm getirmektedir. Birinci konu, rekabeti bozucu antlaşmalarla ilgilidir. Bu çerçevede firmaların birlikte hareketleri engellenmektedir. (Fiyat pazarlıkları gibi). İkinci ana konu tekellere karşı getirilen tedbirler. Piyasada hakim durumda olan firmaların bu durumlarını kötüye kullanmaları yasaklanıyor. (Fiyat karteli mal satmayı reddetmek, fiyatları düşürmek ya da yükseltmek gibi). Üçüncü ana konu ise birleşme kontrolü. (tröstleşme) şirketlerin tüzel kişiliklerini yitirmesi.

Şirket birleşmelerinin izne bağlanmasının söz konusu. Belirli bir büyüklüğü geçen birleşme ve davranmalarının izne bağlanması bu şirketlerin birleşmeyle bir tekel oluşturulmasının önüne geçecektir.

Türkiye ile AB arasında gerçekleşecek Gümrük Birliği aşamasında, mevzuat uyum çalışmaları için ise şu ihtisas komisyonları kuruldu.

Şirketler hukuku, rekabet hukuku, devlet yatırımları, fikri ve sınai mülkiyet hukuku, vergi hukuku, sınai mevzuat, dış ticaret rejimi, kamu ihaleleri, tüketicinin korunması kurumsal yapı ile ulaştırma özel ihtisas komisyonları.

3.3.2. Tüketicinin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler

Tüketicinin korunması kanunu ile 70 milyon tüketici güvenceye alınıyor.

Tüketici, aldığı malın kusurlu olduğunu görürse bunun 15 gün içinde satıcı firmaya geri vererek değiştirebilecek, onarımını talep edebilecek veya ödediği bedelin iadesini isteyebilecek, taksitli satışlarda satıcı mal ve hizmetin peşin fiyatını, vadeye göre faiz ile hesapladığı yıllık oran ve gecikme faiz oranını, ön ödeme tutarını ve ödeme planını tüketici talep etmeden bildirecek.

Sanayi mallarının garanti belgesiyle birlikte satılması zorunlu tutulacak ve garanti süresinin en az bir yıl olması hükmü getirilecek. Hangi sanayi mallarının garanti belgesi ile satılmak zorunda olduğu ve bu malların arızalarının tamiri için gereken tesbit ve ilan görevi, Türk Standartları Enstitüsü ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na ait olacak.

İthal sanayi mallarının bakım onarım ve kullanılmasına ilişkin tanıtma ve kullanma kılavuzlarının aslına uygun Türkçe tercüme yapıp satışlarda tüketiciye verilecek.

İthalat ve imalatçılar, sattıkları sanayi malları için o malın kullanım ömrü süresince bakım, onarım ve servis hizmetlerini yürütecek istasyonları kurmak yeterli teknisyen ve yedek parça stoku bulundurmakla yükümlü tutulacak.

Tüketicilerin aldatıcı ve yanıltıcı reklamlara karşı korunabilmesi amacıyla büyük çoğunluğu konuya ilişkin sivil toplum örgütlerinden birer temsilcinin katıldığı 13 kişilik bir Hakem Kurulu oluşturulacak.

3.3.3. Rekabetin Korunmasına İlişkin

Rekabetin korunması hakkındaki yasa tasarısının kabulü ile 70 milyon tüketici korunmuş oluyor. Çok geniş bir katılımı hazırlanan tasarının kanunlaşması TBMM'nin Türkiye'deki büyük bir eksikliği gidermiş oluyor.

Bu yasa, piyasa sisteminin Anayasası olarak kabul edilebilir. Ama ne yazık ki bugüne kadar OECD'ye üye ülkeler arasında sadece ülkemiz bulunmamaktaydı. Bu yasayla 70 milyon tüketici, doğabilecek büyük haksızlıklardan kurtuldu.

Serbest piyasa ekonomisine 1980'den beri geçtiği söylenen Türkiye ekonomisi önemli bir problemten kurtuldu. Serbest piyasa ekonomisi mantığına rağmen Türkiye'de piyasalarda yaşanan tekelleşme oranı ABD'yi bile geçmiştir.

Rekabetin korunmasına ilişkin yasa ile;

- a) Fiyatı ve ürün kalitesini keyfince belirleyen tekeller denetim altına alınacak.
- b) Rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar alınamayacak. Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğurabilecek teşebbüsler arası anlaşmalar yasak olacak.
- c) Bir veya birden fazla teşebbüsün, ülkenin bütünlüğünde ya da bir bölümünde mal ve hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına veya başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasak olacak.
- d) Mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu kanunun uygulamasının gözetmek ve kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek amacıyla kamu tüzel kişiliğine haiz idari ve mali özerkliğe sahip bir "Rekabet Kurulu" oluşturuldu. Hangi tür birleşme ve devralmalarının hukuki geçerlilik kazanabileceği Rekabet Kurulu'nun vereceği kararla belli olacak.

Kurul, istenilen düzenlemelere uyulmaması halinde 50 ile 200 milyon arasında para cezası verebilecek.

Kısacası; rekabeti engelleyenler, bozanlar, kısıtlayanlar, bundan zarar görenler her türlü zararını tazmin edecekler. Piyasa sisteminin anayasası olarak nitelenen yasa sayesinde 70 milyon tüketici haksızlıktan korunacak ve Türkiye batılı standartları yakalayacaktır.

Kanun uyarınca aralarında anlaşıp fahiş fiyatla mal satanlar ya da üretim ile pazarlamayı kısıtlayanlar hakkında vatandaşın şikayet hakkı doğuyor.

Firmalar hakkında vatandaşların şikayeti üzerine ya da resen hareket ederek incelemeler yapabilecek olan: **Rekabet Kurulu**: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, Devlet Bakanlığı, Yargıtay, Danıştay, YÖK ve Türkiye Odalar Borsalar Birliği temsilcileri tarafından gösterilen adaylar arasından Bakanlar Kurulu kararıyla seçildi.

3.3.4. Mevzuat Uyumu

Mevzuat uyumu konularında bir takım kanunların çıkması gerekir. Yalnız bunlar Gümrük Birliği'nin ön şartı olarak öne sürülemez. Avrupa Birliği'nin bazı üyeleri Gümrük Birliği'ne geçtikten yıllar sonra bile yüzde 100 kanuni mevzuata uyumunu gerçekleştirebilmiş değildir. Bunların ön koşul olarak öne sürülmemesi gerekir.

Mali yardım konusunda ise ortaklık antlaşmasında Mali Protokol'ler vardır. Mali Protokol'lerin Yunanistan'ın dediği gibi Gümrük Birliği'nin dışında bir konu olduğu yaklaşımına katılmamak gerekir. Çünkü Gümrük Birliği'ne giden bir ülke ile mali dayanışma içinde olunmasından daha doğal bir şey olamaz.

Tabii, önemli olan Gümrük Birliği'ne giden bir ülkenin bir takım, kayıplarının da olacağını bilmesidir.

Eğer Gümrük Birliği'nin başarısı isteniyorsa, bunların telafisine yardımcı olmak gerekmektedir. Buna göre aşağıda yer alan ifadeler üzerinde inceleme yapmak gerekmektedir:

Buna göre:

- 1- Çıkmış olan yasaların mevzuat uyumu gereği işlerlik kazanması
- 2- Rekabet politikasının Avrupa Birliği oluşana dek Birliğin rekabet politikaları ile uyumlu hale getirilmesi, aksi takdirde Gümrük Birliği'ne rağmen Türkiye'ye karşı anti-damping uygulamalarının süreceği
- 3- İspanya, Portekiz AB'ye baskı yapıyorlar. Çünkü bu gibi üye ülkeler Türk tekstilinin gidişindeki artıştan, kaygı duyuyorlar. Türkiye ise bu baskıya karşılık Avrupa Birliği güç vermeli ve baskıyı kırmalıdır.
- 4- Teknik standartlar konusunda Türkiye, karşılıklı tanıma esasını öneriyor, ancak Avrupa Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği teknik standartlarına uymasını şart koşuyor.
- 5- En önemli husus ise mali yardım Ankara Antlaşması çerçevesinde Türkiye'ye Avrupa Birliği'nin mali yardım yapması gerekir. Ancak, Avrupa Birliği karşılıklı uyum fikrine sıcak bakarken, mali yardım konusunu Gümrük Birliği müzakerelerinden ayrı tutuyor.

3.4. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Konusunda Avrupa Birliği Hukukuna Uyum

Bu haklar Avrupa Birliği Rekabet Hukukunun çerçevesine girenler. Bu anlamda, anlaşmalara göre Türkiye'nin bir uyum sağlaması öngörülmemiştir.³⁷ Ne var ki GATT çerçevesinde Türkiye bu konularda taahhüt altına girmiştir. Ayrıca AB'de sağlıklı bir Gümrük Birliği için bu uyumu talep etmektedir. Gümrük Birliği takvimine bağlı olmaksızın bu konuda uyum sağlanmasının muhtemel olduğu söylenebilir, müzakerelerde bu noktanın da açıklığa kavuşması beklenmektedir.

³⁷ "Türkiye AT Ort.Konseyl Toplantısı B1. I.Md. 29/1", **İKV Yayınları**, İstanbul, Sayı 131

3.5. Anlaşmanın Türkiye'ye Uygulama Açısından Getirdiği Avantajlar

Türkiye'nin özellikle gümrük tarifelerini OGT'ye uyumlaştıramaması durumunda GB Ortak Komitesi, Türkiye'ye belli bir süre uyumlaştırma süresi tanıyabilecek. Türkiye, OGT'yi geçici bir süre askıya almak istediğinde AB'ye durumu bildirecek ve Komite, bu kararı gözden geçirecek. Türkiye AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı tercihli anlaşmalara da 5 yıl içinde kendisini adapte edecek.

3.6. GB Antlaşmasının Rekabet Koşulları Konusunda İçerdikleri

Antlaşma, rekabet koşullarının yaratılmasını zorunlu tutuyor. Antlaşmanın 30.maddesi özellikle, üretimin, pazarın, teknik gelişme ve yatırımların sınırlandırılmasını ya da kontrol altına alınması gibi faaliyetlerin, Gümrük Birliği'yle bağdaşmaz olduğunu belirtiyor. Antlaşmanın 31.maddesi hakim konumun kötüye kullanılmasına göz yumulmayacağını, 32.maddesi de, devlet tarafından verilen fonlarla rekabetin bozulmasına izin verilemeyeceğini teyit ediyor. AB, Gümrük Birliği'nin başlamasından itibaren, 10 yıl içinde Türkiye'nin AB rekabet politikasına uyum sağlamasını istiyor.³⁸

Türk halkının büyük bir çoğunluğunun Avrupa Birliği'ne tam üyeliği desteklediğini kabul ediyoruz. Gümrük Birliği'nin tam üyelik hedefine giden yoldaki en önemli aşama olduğu gerçeğinden hareketle toplumun bu amaca yönelik bir programı benimseyeceği inancındayım.

Dolayısıyla bu müşterek paydayı kullanarak uygun bir program uygulamaya ve başarıya ulaştırma şansı yüksektir. Önemli olan hedef, kararlılık ve faydaların iyice anlatılabilmesidir.

³⁸ A.g.e., İKV Yayınları

Bu programı Gümrük Birliği'ne hazırlık için gerekli görmenin yanında, Türk ekonomisinin çağdaş standartlara ulaşmasını sağlayacak bir program olduğunu kabul etmek ve bu anlamda sahiplenmek gereklidir.

Önerdiğim program bir ilkeler setidir. Prensiplerde mutabakat sağlandığı takdirde uygulama için teknik çalışmaların bükrasimiz tarafından en iyi şekilde hazırlanacağına inanıyorum.

3.7. Tam Üyelik İçin GB'i Aşamasında Yapılması Gerekenler

3.7.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması, Asil İşlevlerine Döndürmesi

Türkiye'de devletin ekonomideki payının çok yüksek olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Bu durumun başlıca nedenleri Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin ünümüzde içinde buldukları durumdur. KİT'ler Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren teşebbüs gücü ve sermaye birikiminin eksik olması nedenleri ile devletin ekonomik faaliyetleri geliştirmek amacı ile doğru atılmış adımlarla tesis edilmiş kuruluşlardır.

Ancak altmışlı yıllardan itibaren gerek Türkiye'deki ve gerekse dünyadaki gelişmeler dolayısıyla etkinliklerini ve verimliliklerini kaybetmektedirler. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi kurallarının tartışmasız kabul edildiği ve egemen olduğu 80'li yıllarda günümüzde ve görünen gelecekte KİT'lerin hür teşebbüse devredilme gereği açıktır.

Politikacıların etki alanlarındaki devlet işletmelerinin serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre rekabetçi ve verimli çalışmadıkları gerek dünyada ve gerekse ülkemizde yaşanarak görülen gerçeklerdir. Ayrıca, aynı sektörde faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarına karşı devlet kurumlarının haksız rekabet yarattıkları da bir diğer gerçektir.

Devlet, ekonomik alanda hem oyuncu, hem de hakem rolünü yürütmeye çalışmakta, ancak ikisini de gerektiği gibi yerine getirememektedir. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi koşulları içerisinde devlet sahada oyunculuktan hakemlik rolüne geçmelidir. Devlet serbest piyasa ekonomisi mekanizmalarının gerektiği gibi oluşması ve çalışmasına hakemlik etmeli; ana işlevleri olan sağlık, adalet, eğitim ve güvenlik hizmetlerin eksiksiz yerine getirmeye çalışmalıdır.

KİT'lerin özelleştirilmelerinin istihdam sorunlarına yol açacağı dile getirilmesine rağmen, KİT'lerin neden oldukları kamu açıklarından dolayı sanayin girdiği krizin yol açtığı istihdam sorunu göz ardı edilmektedir.

Bu temel gerçekler ve prensiplerden hareketle Türk devletinin gerektiği konuma ulaşması için yapılması gereken hızlı özelleştirme programı uygulamaktadır. Özelleştirme alanında Türkiye'de eksiklik, amaç ile aracın karıştırılması olmuştur. Özelleştirme bir amaç değil devletin gerektiği konuma geçebilmesi için gerekli bir araçtır.

3.8. Devletin Verimli Çalışması

Devletin ekonomik faaliyetlerden arınması yeterli değildir. Temel işlevleri olan adalet, sıhhat, eğitim ve güvenlik hizmetlerinde verimlilik prensibini göz önünde bulundurması gereklidir. Üstelik Türkiye gibi kaynakları ihtiyaçlara göre nispeten kısıtlı bir ülkede verimlilik daha da önem kazanmaktadır.

Devlet de yaptığı her işte en az kişiyle en fazla hizmeti en kaliteli şekilde yerine getirmeyi hedef almalıdır. Giderlerinin ana kaynağının halktan topladığı vergiler olduğu göz önüne alınırsa devletin harcamalarda en titiz davranması gereken sektör olduğu gerçeği kendiliğinden ortaya çıkar.

Devlette verimliliğin sağlanması için kapsamlı ve dinamik bir eğitim programının faydası büyüktür. Ancak bazı anlayışların da değişmesi gereklidir. Türkiye'de devlet kesiminde çalışmak adeta tek taraflı bir iş garantisi şeklinde anlaşılmaktadır. Türkiye'de insanların sahip olduğu zihniyet başarısının, bireyin

kendi çabası sonucunda elde ettiği bir ödül değil, devlet tarafından verilen bir ihsan olduğu yönündedir. Bunun için insanlar ulaşmak istedikleri hedeflere çalışarak değil, devletten bekleyerek ulaştırılmasını beklemektedirler.

Ayrıca devlet çalışanları da gelirlerini halktan toplanan vergilerden aldıklarının bilincinde olarak halka en iyi hizmeti vermeleri gerektiği bilincine ulaşmalıdırlar.

Devletin halka hizmetlerinde rekabetsiz olması yapısını ve hizmetlerini adaletle düşürmemeli, rekabetinin diğer devletlerle olduğunun bilincinde olunmalıdır. Devlet netice itibarı ile millete sağlayacağı hizmetlerin kalitesi ile uluslar arası alanda daha itibarlı ve önde yere sahip olabilecektir.

3.9. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması

Tüm milli ekonomilerde kayıt dışı faaliyetler olduğu bir gerçektir. Güçlü ekonomilerde bu oranın düşük, zayıf ekonomilerde ise yüksek olduğu gerçeğinden hareketle güçlü ve istikrarlı bir ekonomi için kayıt dışı faaliyetlerin azaltılması gereği ortaya çıkar.

Türk ekonomisindeki kayıt dışı payın kayıtlı kısmına göre % 40-50 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu kabul edilemez bir oran olup gerekli tedbirlerin cesaretle alınması lazımdır.

Kayıt dışı ekonomi devlete vergi vermeden hizmetlerden pay almakta ve vergi verenlere karşı büyük haksızlık yaratmaktadır. Ayrıca yine kayıt dışı çalışan kurumlar sektörlerinde büyük ölçüde haksız rekabete sebep olmaktadır. Yine de bu tip kuruluşlarda çalışan kişiler sosyal güvenlik, sendika gibi haklardan mahrum olmaktadır. Kayıt dışı faaliyet gösteren kuruluşlar vergi vermeme gibi haksız bir avantaja, dolayısıyla gerçek anlamda serbest piyasa ekonomisi rekabet koşullarına alışık olmayan bir yapıya da sahip olmaktadır.

Ayrıca kayıt dışı faaliyetlerden oluşan kaynaklar ekonomide dengeleri bozabilen serseri para haline gelebilmektedir. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve

rahat yaşayabilmesi toplumun geri kalan kesiminde de büyük rahatsızlık yaratmakta, etik çöküntü sebebi olmaktadır.

Kayda girmeyen faaliyetler nedeni ile Türkiye'nin milli geliri de gerçeğin altında gözükmekte, dolayısıyla kişi başına milli gelir düşük gözükmekte, iç ve dış borç oranları ise büyük çıkmaktadır.

Yasama ve icra organları Türkiye'ye yakışmayan bu durumu değiştirmek için hızla ve cesaretle hareket etmelidirler.

3.10. Vergi Gelirlerinin Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Yükümlülerini Çoğaltarak Arttırılması

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve vergi oranları beraberce yasalara uygun çalışan ve üreten kişi ve işleyişlerini cezalandırıcı niteliktedir. Dolayısıyla sistem dışı kalanlar da haksız yere ödüllene durumundadırlar.

Bu durum gerek vergi toplamada gerekse hizmetlerinde adil olmayan uygulamalara yol açmaktadır.

Gerek kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve gerekse vergi kapsamı dışında kalan bazı kesimlerin kapsama dahil edilmesi ile vergi gelirleri artacaktır. Bununla beraber daha düşük vergi oranları vergi vermekten kaçmayı caydırıcı etki yaratacak, vergi vermeyi özendirici olacaktır.

Büyümesi istenen sektörlerde vergi yükünün azaltılması üretimi, katma değeri, istihdamı arttıracığı gibi toplam vergi gelirlerini de arttırıcı etki yapacaktır.

Bütün bu tedbirlerle her Türk vatandaşına bir vergi numarası verilerek adil ve yaygın bir denetimle vergi gelirlerinin arttırılması lazımdır. Bugün geline teknolojik düzeyde Türkiye'nin de bu sisteme bir an önce geçmesi gerektiği inancındayım.

3.11. Dış Rekabete Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi

Gümrük Birliği'ne gidildiğinde, Türk ekonomisinin üretim gücünü kaybetmemesi, artacak ithalatın ihracatla dengelenebilmesi ve istihdam sorununun büyümemesi için yatırımları desteklemek gereklidir.

Ancak desteklenecek yatırımların dış rekabete uyum sağlayacak yapıda olmaları temel hedef olmalıdır. Yapılan yatırımlar kapasite büyütme, kalite yükseltme ve yeni alanlarda olabilir. Her çeşidinde standartlara uygun üretim, çevre için gerekli önlemlerin alınması şartları aranmalıdır. Gümrük birliği gerçekleştirildikten sonra teşvik mekanizmalarında Avrupa Birliği gerçekleştirildikten sonra teşvik mekanizmalarında, Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlamak gerekecektir. Bu zamana kadar Türkiye mevcut teşvik anlayışı içerisinde, suistimale imkan vermeyecek düzenlemeleri yaparak bir yatırım seferberliği başlatmalıdır.

Teşviklerin amaçlara tam yönelik ve suistimali önleyici olması için doğrudan parasal yardımlar yerine vergi ve mükellefiyetlerden istisnalar ve mahsup yolları kullanılabilir.

Yatırım indirimi kanımızca en etkili teşvik imkanlarından biridir. Yatırım yapma cesaretini bulan, üretim ve pazarlama şansını kullanabilen ve kazançlarını dürüst mükellefler olarak beyan eden kuruluşlara yatırım indirimi önemli bir teşvik unsurudur. Bu konuya bugün Türk maliyesinde vergi kaybı olarak bakan görüş yanlıştır.

3.12. Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin, Madden ve Manen Özendirilmeleri

Türk ekonomisinin bugüne dek en önde ihtiyacı olan döviz girdisi konusu Gümrük Birliği ile daha da artacaktır.

Dolayısıyla ihracat, dış müteahhitlik, turizm ve dış navlun gelirlerinin artışı için sektörlere cesaret verilmelidir.

Bu alanlarda da bir seferberlik havası ve heyecanı yaratılmalıdır. Döviz kazandırıcı işlemlerde kurumlar vergisi istisnası ve turizmde KDV indirimi önde gelen teşvik kalemleri olmalıdır.

3.13. İşgücü Piyasasında İstikrarın Sağlanması

Avrupa Birliği ve dünyanın diğer gelişmiş ülkelerinde bugünlerde en fazla dile getirilen sorun işsizlik ve istihdam yaratmaktır.

Ülkemiz nüfusunun %50'si 22 yaş ve altında olduğu göz önüne alındığında Türkiye için bugün mevcut işsizlik sorunun gerekli önlemler alınılmazsa ileride önemli ölçüde büyüyeceğinden korkulmaktadır.

Dolayısıyla işgücü, işveren ve devletin bu konuda bir uzlaşısı ile çözümler üretmesi gerekmektedir. Ülkemizde bugüne kadar ki toplu sözleşme düzeni esas olarak ücret artışı üzerine kurulmuştur, bu da istihdamı ve sendikalaşmayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'de kayıtlı işçilerin yalnızca 1/3'ü toplu sözleşmelidir. Toplu sözleşmeli kesim kişi başına düşen milli gelirin 4 ile 8 katını alırken, geri kalan kesim asgari ücretin etrafından dolaşmaktadır. Bu da ücretler arasında büyük dengesizliğe yol açmaktadır.

Ücretlerin belirlenmesi hak etme ve verimliliğe göre değil, sendikal baskılar sonucu oluşmaktadır. Dolayısıyla sosyal mobilitenin önü tıkanmakta, gayret göstererek başarıya caydırılmaktadır.

Benzer bir durum ise sağlık ve sosyal güvenlik için işveren ve işçiden topladığı kaynakları verimli bir şekilde kullanamamaktadır, Sosyal güvenlik sistemi aldığı

çok azını geriye verebilmekte ve bu yeterli olmamaktadır. Bugün ücretlerin maliyeti (SSK primi, gelir vergisi çeşitli fon ve kesintileri) net ücretin bir misli kadardır.

İşçi ve işveren beklenen sonucu vermeyen sosyal güvenlik harcamalarından kaçmak için kayıt dışı ekonomiyi seçmekte, bu da haksız rekabete yol açarak sanayide kurumlaşmayı engellemekte, yatırıma yönelecek kaynakların kayıt dışı ekonomiye geçmesine yol açmaktadır. İşçi-işveren ilişkilerinde devletin ülkeden ülkeye değişen işlevleri ve müdahaleleri bulunmakla beraber, bunların arasında çok sayıda ortak ve benzer yönlerin bulunduğu da bir gerçektir. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin, ilişkileri ve örgütleri varlığını sürdürmeye devam etse de, Birliği hedefi olan ekonomik, sosyal ve siyasi bütünleşmenin işçi-işveren ilişkilerinde daha fazla yaklaşımları beraberinde getireceği bir gerçektir.³⁹

Bugün Avrupa Birliği ülkeleri sosyal harcamaların toplum üzerindeki yükünü kavramış durumdadırlar. Son yıllarda yaygınlaşan işsizliğin temelinde yanlış uygulanan sosyal politikaların olduğu anlaşılmıştır. İşverenlerin ağır vergi ve sosyal güvenlik yüklerinin hafifletilmesi yoluyla işgücü maliyetlerinin azaltılması, işletmelerin esnek bir yapıya kavuşturulması için çalışma mevzuatının yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. İşsizlik sigortası, aile yardımları gibi sosyal yardımların birer yardım olmaktan çıkarak adeta işsiz kalmayı teşvik eden birer prim haline dönüşmesi bunların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. İşsizlik sigortası, işsizlik yardım gibi pasif politikaların yerine mesleki eğitim, yeniden eğitim istihdam danışmanlığı gibi aktif hizmetler geliştirilmiştir.

3.14. Para Maliyetlerinin AB Ortalamalarına İndirilmesi

Türkiye sermaye birikimi henüz yeterli olmayan, kıt parasal kaynaklara sahip bir ülkedir. Para maliyetlerinin yüksek olması bir ölçüde normaldir. Ancak Avrupa Birliği ortalaması ile karşılaştırıldığında para maliyetlerinin yüksek derecede olduğunu görüyoruz. Bunun temelinde yatan olgu devletin kıt kaynakların kullanımına belli başlı ortak olarak katılmasıdır. Türkiye'nin mali kaynaklarının büyük

³⁹“Gümrük Birliği Türk Sanayi ve Çimento Sektörü Seminer Notları”, **Çimento Müstahsileri İşverenleri Sendikası**, İstanbul, Eylül 1996-97

bir bölümü kamu açıklarını kapatmak üzere seferber edilmişlerdir. Kamu açıkları iç ve dış kaynaklar kullanılarak aşılımaya çalışılmış, bunun için yüksek faiz politikaları uygulanılmıştır. Hükümetler Merkez Bankası'na bu açıkları kapatmak üzere baskı yapmamalıdır. KİT'lerin özelleştirilmesi ve devletin verimli bir şekilde çalıştırılması bu problemi büyük bir ölçüde halledecektir. Para piyasalarına devlet müdahalesi kalktığı zaman dengeler yerine oturacaktır.

3.15. Eğitim Sistemimizin AB Ortalamasına Çıkması Gerekir

Avrupa Birliği ile kurulacak Gümrük Birliği Türk sanayi ve hizmet sektörünü tümüyle uluslar arası rekabete açacaktır. Tüm rekabet ortamlarının bir özelliği de nitelikli el emeği ve beyin gücünün üretim dokularıyla bütünlenmesi gereğidir. Bu noktada Türk eğitim sisteminin uluslar arası standartlara uygun müfredatlara sahip olmasına rağmen iş alemine dönük bir yapıda örgütlendiği söylenemez. Özellikle mesleki eğitim alanında nitelikli ara eleman ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Üniversite eğitimi piyasanın ihtiyaçlarına yeterli cevap verememektedir.

Bu durumda eğitim sektöründe reforma ve özel kurumlara ihtiyaç vardır. Üniversiteler ihtiyaca cevap veren ve kaliteli yüksek öğrenim görmüş beyin gücü yetiştirirken; hızla mesleki eğitim veren okulların artırılması ve ara-eleman ihtiyacının kapatılması gerekmektedir. Bu konuda milli örflerimize girmiş olan aşırı üniversite eğitime aşırı ilginin devlet eliyle değiştirilmesi (yedek subaylık müessesesinin tadili, v.b.) gerekirken, özel kesim aracılığıyla da özel eğitim kurumlarına imkan tanınması gerekmektedir.

Eğitim konusunda ekonomik gelişmeleri de göz önüne alarak "işyerinde eğitim" konusuna eğilmek, önümüzdeki yıllarda istihdam açısından büyük önem taşıyacaktır. Avrupa Birliği ülkeleri de bu konuda yoğun çaba göstererek el emeğinin kalifikasyonunu arttırmak ve sürekli kılmayı amaçlamaktadırlar.

Gümrük Birliği perspektifinde lisan eğitiminin önemi açıklıkla ortaya çıkmaktadır. Eğitimde hem lisan müfredatının geliştirilmesi, hem de nitelik ve nicelik açısından öğretmenlerin düzeyinin yükseltilmesi gerekli olacaktır.

3.16. AB Ekonomik Mevzuatına Uyum Sağlanması

Avrupa Birliği ekonomik mevzuatı Gümrük Birliği ertesinde Türkiye'nin tedricen milli mevzuatına geçireceği bir dizi ticari kuralı ve düzenlemeyi içeren bir bütündür. Bu mevzuatın Türk ekonomik hayatına uygulanamadığı sürece Gümrük Birliği'nin sağlıklı bir biçimde işlenmesi mümkün değildir.

Birliğin ekonomik mevzuatı esas itibariyle rekabet kurallarını içermektedir. Buna uyumun gecikmesi durumunda karşılıklı Avrupa Birliği'nde kapalı kapılar ardında "veto" dahil her türlü oy hakkını kullanırken Türkiye verilecek karara uymak zorunda kalacaktır.

Türkiye pazarının alım gücü, Avrupa malları için düşük. Yani Avrupa firmalarının fiyatlarını düşürmeleri gerekiyor. Ayrıca Gümrük Birliği'nin gerçekleşeceğini bilen büyük Türk firmaları da özellikle son yıllarda üretilmelerinde belli bir kaliteyi tutturmuş durumdadır. Ama küçük ve orta büyüklükte firmaların yoğun olduğu sektörlerde, yabancı malların yoğun şekilde Türkiye'ye gireceği ve Türk firmalarının bu akına dayanamayacağını da hesap etmek gerekir.

Bazı firmaların yabancı rekabete dayanamaması sonucu kapanmaları, işsizliğe neden olabilir. Ama Türkiye'de mevzuat düzenlemeleri nedeniyle Avrupalılara daha yatkın bir ortamın doğması, yabancı yatırımları arttıracaktır. Bu durum, işsizlik konusundaki olumsuz beklentiyi değiştirebilir.

Türkiye ayrıca yasalarındaki anti-demokratik hükümleri ve Anayasası'nı demokratik olmayan yapısını tamamen değiştirdi. Türkiye Avrupa Birliği'ne girmek istiyorsa, Avrupa Birliği'nin istediği şekilde düzenlemeleri yapmak zorundadır.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında gerçekleşen Gümrük Birliği, yalnızca sanayi ürünlerini kapsıyor. Bu sanayi ürünleri içinde, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom taraflar arasında yer alan bazı ekonomik faktörlerin şartların getirdiği biçimde önceden hesaplanamaz tarzda haksız rekabete yol açacakları kuşkusuzdur. Ancak sözkonusu mevzuat uyumunun Türk Sanayine getireceği ekonomik yüklerinde varlığı yadsınamaz olgular arasındadır. Bu durumda mevzuat uyumu

sürecinde zarar görebilecek sektörlerin ivedilikle saptanarak yatırım ve yeniden yapılanma ağırlıklı önlemlerle yeni rekabet uyumuna hazır duruma getirilmeleri gerekmektedir.

Öte yandan uyum sürecinde Türk ekonomisinin hemen hemen tüm kesimlerinin etkileneceği düşünüldüğünde tercihlerin çok iyi yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin sanayi gelişimi sürecinde artık katma değer üretme itibarıyla dönemini tamamlamış alt sektörleri her ne pahasına savunmanın ekonomik gerçekçilikten uzak bir yaklaşım olduğu unutulmamalıdır.

3.17. Ekonomik ve Sosyal Konsey Kurulması

Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir bölümünde ulusal ölçekte Ekonomik ve Sosyal Konseyler bulunmaktadır; işçi, işveren ve serbest meslek kesimlerinin temsil edildiği bu kuruluşlarda sivil toplumun tüm öğeleri, örneğin çiftçi ve esnaf örgütleri, tüketici kuruluşları, aile birlikleri, çevre koruma dernekleri ve benzer sosyal ve yerel kurum temsilcileri bulunmaktadır.

4. AB'NİN TAVSİYELER BÖLÜMÜ

AB Komisyonunun hazırladığı Türkiye ilerleme raporunun en kritik bölümü olan “tavsiyelerdir”. Yedi ayrı bölümden oluşan belge, devlet ve hükümet başkanları zirvesinde alınacak kararlar için zemin oluşturur. Komisyonun tavsiyeleri şunlardan ibarettir:

- 1- Türkiye reform süresince somut gelişme gösterilecek, dernekler ve istiraf mahkemeleri yasaları yürürlüğe girecektir.
- 2- Türkiye, reformları uygulamak için büyük çaba harcayarak buna rağmen, reformların daha fazla genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerekecektir.
- 3- AB komisyonunda Türkiye'nin siyasi kriterleri yerine getirdiğini düşünerek tam üyelik müzakerelerini açmış bulunuyor.
- 4- Türkiye'ye de reform sürecinin güçlenmesi için iş birliği sağlanmalı çünkü, AB, gelişmeleri yakından izlemektedir. Her yılın Aralık ayında gözden geçirme raporları AB konseyine sunulacak ve her yıl böyle bir rapor hazırlanacaktır.
- 5- AB anlaşması ve Avrupa Anayasası ile uyumlu olarak komisyon demokrasi, insan haklarına saygı, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğüne ilişkin bir ciddi sapma tespit edilirse müzakereler askıya alınacaktır.
- 6- AB komisyonu Türkiye'de reform sürecinin ileri götürülmesinde katılım sürecinin temel rol oynayacağına inanıyor. Ancak, ucu açık bir süreç ve bu süreci nasıl sonuçlanacağı önceden bilinmiyor. Ama buna rağmen nasıl bir sonuç çıkarsa çıksın, Türkiye AB yapısına bağlı kalmalı, Türkiye'nin önümüzdeki 10 yıl içerisinde Avrupa'ya entegre olabilmesi için yumuşak geçiş yapması gerekir. Burada Türkiye'nin tam üyeliğinin mali ve kurumsal etkisi önemli olacaktır. AB 2015 tarihinden itibaren müzakereler bitmeden birliğin mali bütçesini tanımlamak durumundadır.
- 7- Müzakerelerde uzun geçiş süreçleri talep edilebilen yeni işçilerin serbest dolaşımı kanunlarında daimi kısıtlamalar istenebilir. Türkiye ve AB üye ülkelerinin stratejik siyasi ve kültürel diyalogu güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Diyalogu arttırmada, güçlendirmede sivil toplum örgütlerine büyük görev düşmektedir.

4.1 AB Komisyonu Türkiye ile Müzakerelerin “Ön Koşulsuz Başlatma Kararı” Aldı

AB komisyonunun müzakerelerinin başlatılması konusundaki tavsiyesinde tarih telaffuz etmedi. Bu durum ise sürekli Türkiye'nin AB'ye girmesini istemeyen ve engelleyen Fransa'yı da sevindirdi. Çünkü Fransa Türkiye ile müzakerelerin bir yıl ertelenmesini istiyordu. Fransa'nın asıl amacı Türkiye ile müzakerelerin başlatılması öncesinde AB Anayasasını referanduma sunmaktı. Fransa ayrıca AB komisyonunun tavsiye kararını da Türkiye aleyhine zorlaştırmaya çalıştı.

Komisyonadaki Fransız temsilcileri Ermeni Soykırımı ve Kıbrıs'ın tanınması müzakere için ön koşul olmasını istiyordu. Ancak Fransızlar her iki girişimde de başarılı olamadı. AB komisyonunda Türkiye ile müzakerelerin başlaması için evet veren ülkeler; Almanya, Belçika, Finlandiya, İngiltere, İtalya, İsveç, İspanya, İrlanda, Portekiz, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Slovenya ve komisyon başkanı Romano Prodi evet oyu verdiler.

Hayır oyu veren ülkeler arasında ise, Avusturya, Danimarka, Fransa, Hollanda, Polonya, Lüksemburg, Slovakya.

Ayrıca işgücünün serbest dolaşımı konusunda Türk işçilerinin serbest dolaşımının engellenmesi beklenmektedir. Çünkü 70 milyon Türk'ün AB'yi istila edeceği sanılmaktadır. AB'ye yeni üye olan ülkeler içinde iş gücünün serbest dolaşımı konusunda İrlanda dışındaki tüm ülkelere 7 yıldan başlayan kısıtlamalar getirilmiştir. Türkiye'de benzer bir kısıtlamayla karşı karşıyadır. Fakat her şeye rağmen AB'nin 3 Ekim 2005'de müzakereyi kararlaştırılması, hristiyan ve Müslüman dünyasının buluşmasını yeni bir dünya düzeninin temelini atan iki medeniyet olmuştur. Müzakerelerin başlama tarihinden sonra AB'nin 2014 yılından sonraki dönem için oluşturacağı mali çerçeveden sonra müzakereleri tamamlayabileceği ve AB komisyonunun önerdiği gibi müzakere sürecinin ucu açık olacağı sonucun önceden garanti altında olmayacağı vurgulanmıştır.

Müzakerelerin nefesinin tam üyelik olduğu vurgulanan kararda gerektiğinde serbest dolaşım hakkı, yapısal ve tarım politikalarla ilgili uygulamalarda istisnalara

gidilebilecektir. İnsanların serbest dolaşım hakkıyla ilgili geçiş dönemi düzenlemeleri ve sınırlamaların uluslar arası pazarın işlenmesi ve rekabetin etkileri göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca iyi komşuluk ilişkilerine (Yunanistan ile olan ilişkilerimiz) atıfta bulunan bu müzakere kararında Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini geliştirmesinden ve birleşmiş milletler sözleşmesine uygun olarak AB ülkeleriyle önemli sınır sorunlarını barışçıl bir biçimde çözmeye hazır olmasından memnunluk duyulduğu ayrıca anlaşılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye tam üyelik olması halinde Türk iş adamları komşumuz Rusya'dan hammadde veya diğer mamül mallar almayacaklardır. Rus tankerlerinin boğazda geçişide sorun olacaktır. Çünkü boğazlar AB karasuları olacaktır.

Müzakerelerin başlamasıyla, müzakere bölümleri ise Adalet ve İçişleri, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Malların Serbest Dolaşımı, Kişilerin Serbest Dolaşımı, Mali Denetim, Bütçe, Hizmetlerin Serbest Dolaşımı, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Şirketler Hukuku, Rekabet, Tarım, Balıkçılık, Ulaşım, Vergilendirme, Parasal Birlik, İstatistik, Sosyal Politika, Enerji, Sanayi, Kobiler, bilim ve Araştırma, Eğitim, Telekomünikasyon, Kültür, Bölgesel Politikalar, Çevre, Tüketici Hakları, AB Kurumları ve son detaylar olmak üzere müzakereler devam edecektir.

Türkiye 25 üyesi olan Avrupa Birliği'ne şu an planlananlar dışında bir katılım olmadığı takdirde 29.üye olarak girecektir. Türkiye'den önce birliğe, Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan katılacaktır. Adaylardan Romanya Bulgaristan ve Hırvatistan'ın 2007 yılında üye olmalarına kesin gözüyle bakılıyor. Türkiye'nin ise en erken 2014 yılında üye olabileceği düşünülüyor. Bunların dışında Avrupa'da Arnavutluk, Sırbistan Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya'nın üyelikleri söz konusu olabilecek. Daha önce Norveç ve İsviçre'de ise AB üyeliği halkın oyuyla reddedilmişti. Yani bu iki ülke halkı referandum ve halk oylamasıyla Avrupa Birliğine girmeyi reddetmişlerdir.

4.2. AB Bir Amaç Değil Araçtır

Her ülkenin tarihinde belli dönüm noktaları ve dönüşüm süreçleri vardır. Ancak bu tarihi fırsatlar her gün doğmadığı için bunların iyi ve zamanında değerlendirilmesi gerekir. Bugün Türkiye ile Avrupa bütünleşmesi arasında 45 yılı aşkın bir süredir. Devam eden ortaklık ilişkisi çok önemli bir aşamaya gelmiş olup. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başlanması Cumhuriyet tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur.

Türkiye'nin AB üyeliği çağdaş, demokratik, istikrarlı ve Dünya barışına aktif katkıda bulunabilen bir ülkenin vatandaşı olma hayalimizin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle AB üyeliği bir dış politika meselesi olmanın çok ötesinde hepimizin bugününü ve yarını etkileyecek toplumsal bir dönüşüm süreci olmuştur.

1999 Helsinki zirvesi sonrasında Türkiye'de bir sessizlik yaşanmıştır. Katılım müzakerelerinin açılması için ön şart teşkil eden siyasi kriterlere uyum çerçevesinde gerçekleşen bu sessizliğin en önemli yanı Türkiye'de devlet ve birey arasındaki ilişkinin yeniden yapılmış olmasıdır. Bu süreçte ülkemizde sorumluluklar üzerine kurulu olan (vatandaşlık kavramı) diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi haklar çerçevesinde yeniden düzenlenmektedir. Bu nedenle günlük yaşantımıza zaman içinde çok daha fazla yansıtacak olan siyasi reform sürecinde atılan her adım, demokratik bir yönetimin vazgeçilmez unsurları olacaktır.

Türkiye'nin siyasi reform sürecinde göstermiş olduğu kararlılık ve kaydettiği ilerlemeler AB zirvesinde teyit edilmiş ve katılım müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlayarak günümüze kadar bu müzakereler aşamalı olarak hala devam etmektedir.

Bu karar Türkiye AB ilişkileri açısından şüphesiz kritik öneme sahiptir. Ancak, henüz fazla tartışılmamakla birlikte bu kararın ülkemiz açısından en önemli yanı, müzakere sürecinde gerçekleşecek olan ekonomik ve sosyal dönüşümlerdir. Siyasi reformların özümlemesi açısından da çok önemli olan ekonomik ve sosyal reformlar, Türkiye'nin çehresini değiştirecek ekonomik atılımlardır.

Katılım müzakerelerinin ana unsunu olan AB müktesebatının benimsenmesi Türkiye'deki toplumsal hayatı farklı bir boyuta taşıyacaktır. Türkiye'nin belli standartlar çerçevesinde daha müreffeh ve mutlu bir ülke olmasını sağlayacaktır. AB müktesebatına uyum yönünde atılan ve atılacak adımlar, bugün Türkiye'nin karşılaştığı pek çok sorunun açılmasında kilit rol oynamakta ve küreselleşen dünyada zaten Türkiye'nin gerçekleştirmesi gereken reformları teşkil etmektedir. Dolayısıyla AB'ye uyum süreci Türkiye açısından kendi içinde bir amaç olmanın ötesinde çok önemli bir araçtır. Unutmayalım ki Türkiye'nin son birkaç yıl içinde yaşadığı siyasal dönüşümü arkasındaki en özenli itici güç Avrupa Birliği üyeliğidir.

Önümüzdeki dönem gerek Türkiye, gerek AB açısından kararlılık ve tutarlılık isteyen zor bir dönem olacaktır. Türkiye'nin AB üyeliği hem birlik hem Türkiye açısından ciddi sorunları da beraberinde getirecek ve gerek Türkiye'de gerek AB'de bazı kesimler bu sorunları derinleştirmek için ellerinden geleni yapacaklardır. Ancak entegrasyon sürecinin gelişimi incelendiğinde benzer tartışmaların her genişleme sürecinde yaşandığı görülmektedir.

İngiltere'nin üyeliğinde de büyük tartışmalar yaşanmış, merkezi ve doğu Avrupa ülkeleriyle ilgili yenileşmek de buna benzer gelişmeler vuku bulmuştur. Dolayısıyla böyle bir durum Türkiye'ye özgü değildir.

4.3 Müzakere Alanı ve Müzakere Heyeti

3 Ekim 2005 tarihinde AB üye ülkelerinin Türkiye ile yapmaya başladığı müzakerelerin hangi alanda olacağı şu anda kararlaştırılmış durumdadır. Bu alanlar sırasıyla bilim ve araştırma, eğitim ve kültür, kamu alımları, rekabet politikası, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, tarım.

Müzakere heyeti olarak şu şekilde oluşturulur. Dış işleri bakanı (müzakere heyeti başkanıdır). Devlet bakanı (baş müzakerecidir). Türkiye'nin AB komisyonu nezdindeki daimi büyük elçisi (baş müzakereci vekili). Dış işleri bakanlığının AB işlerinden sorumlu müsteşar yardımcısı, Devlet planlama teşkilatı müsteşar yardımcısı, AB genel sekreteri (AB genişlemeden sorumlu). Ayrıca tüm bakanlıkların

AB ile ilişkilerden sorumlu müsteşar yardımcıları. Heyetle AB genişlemeden sorumlu ve devlet planlama teşkilatının eşit statüde yer alırlar.

Bazı yeni üye olmuş ülkelerin müzakerelerinin açılış ve geçici kapanış tarihlerini örnek olarak şöyle verebiliriz. Çek Cumhuriyetinde malların serbest dolaşımı 99 yılının Haziran ayında başlayıp Aralık ayının sonunda son bulmuştur. Macaristan'da ise 99 yılının Haziran ayında başlayıp 2001 yılının Mayıs ayında son bulmuştur. Polonya ise 99 yılının Haziran ayında başlayıp 2001 yılının Mart ayında son bulmuştur. Malların serbest dolaşımı Polonya da ise 2001 yılının Mart ayında başlayıp yine 2001 yılının Mart ayının sonunda son bulmuştur.

Kişilerin serbest dolaşımı ise Çek Cumhuriyetinde, 2000 yılının Mayıs ayında başlayıp 2001 yılının Ekim ayında son bulmuştur. Macaristan'da bu durum 2000 yılının Mayıs ayında başlayıp 2001 yılının Haziran ayında son bulmuştur. Polonya'da 2000 yılının Mayıs ayında başlayıp 2001 yılının Mayıs ayında son bulmuştur. Slovenya'da durum 2001 Haziran da başlayıp yine 2001 Haziranın sonunda son bulmuştur.

Sermayenin serbest dolaşımı olarak Çek Cumhuriyetinde 99 Eylül'de başlayıp 2001 Haziran da sona ermiştir. Macaristan'da 99 Eylülünde başlayıp 2002 Mart'ında bitmiştir. Slovenya'da ise 2000'in Eylül'ünde başlayıp 2001'in Mayıs'ında sona ermiştir.

Gümrük Birliği olarak ele alacak olursak Çek Cumhuriyetinde 99 Mayıs'ta başlayıp 2000 Haziran'da bitmiştir. Macaristan'da 99 Mart'ta başlayıp 2000 Aralık ayında sona ermiştir. Polonya'da ise 99 Mayıs'ta başlayıp yine 99 Mayıs'ta bitmiştir. Slovenya'da ise 2000 yılının başında başlayıp Aralık'ta son bulmuştur.

4.4. AB Mevzuatı İle Türk Mevzuatını Karşılaştırma Süreci

AB mevzuatı ile Türk mevzuatının karşılaştırma süreci 20 Ekim 2005 yılında başlamış bulunmaktadır. Sonraki aşamada ise 35 başlıkta detaylı müzakereler yapılacaktır. Bu süreçinde 10 yılı aşması bekleniyor.

AB'ne 2004 yılında üye olan 10 ülkenin gümrük birliği başlığı için harcadığı müzakere süresi 3 yılı buluyor. Türkiye 1996 yılının Ocak ayından bu yana gümrük birliği üyesi olduğundan bu sürenin azalması da gerekmektedir.

Ekonomiden siyasete, eğitimden kültüre kadar her alanı etkileyecek AB müzakereleri en az 10 yılı bulacaktır.

Türkiye Gümrük Birliği üyesi olduğu için bu müzakere de gümrük birliği olarak 3 yılı bulan görüşmeden muaf olması gerekir.

AB'ne Mayıs 2004'de katılan 10 ülkenin gümrük birliği başlıklı müzakeresi Avrupa komisyonu kaynaklarına göre 1065 günü buldu. Türkiye ise fiilen 1995 yılından beri gümrük birliğine üye durumundadır. Böylece 3 yıla yakın zaman alacak bir müzakere başlığını çok daha kısa sürede tamamlama imkanı doğacaktır.

AB'nin 2004 yılının Mayıs ayına kadar 15 üyesi bulunuyordu. Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti gibi eski doğu bloku ülkeleri, Litvanya, Letonya gibi Baltık ülkeleri ile Kıbrıs ve Malta'nın katılımıyla birlikte üye sayısını 25'e çıkardı.

Bu ülkelerin müzakere süreci Türkiye içinde gösterge olacak nitelikte. Bu ülkeler için 31 başlıkta toplanan müzakere konularının görüşme süresi 30 gün ile 1826 gün arasında değişmektedir. Küçük ve orta boy işletmeler (kobi) ile ilgili müzakereler 30 gün ile en kısa sürede tamamlanan başlıklar arasında yer almaktadır. Finans ve bütçe uygulamaları için müzakereler ise 1826 günü buluyor. Türkiye için müzakere süresinin ne kadar olacağı, konusunda çok çeşitli yorumlar yapılıyor. Bu yorumların ortak noktası uzun süreceği AB bütçesinin 2014 yılına

kadar belirlenmiş olması o tarihten önce müzakerelerin bitmesinin zor olduğunu gösteriyor.

3 Ekim 2005'de başlayan müzakerelerde ülkeler arası tarama sürecinden geçilmesi gerekir. Buna göre aday ülkelerin mevzuatları incelenir. AB mevzuatları ile uyum durumları tespit edilir. Türkiye içinde aynı uygulama 2005 yılının Ekim ayının sonunda başlamıştır. AB komisyon tarafından aday ülkelerin bürokratları ile koordinasyon halinde yürütülen tarama sürecinde müktesebatın aday ülkelerin ulusal hukuk sistemlerine aktarılmasının kolaylaştırılması amaç edinmelidir. Bakanlar kurulu tarafından yapılan açıklamada taramanın ilk başlığının bilim araştırma olacağı ve daha sonra eğitim ve kültür ve kamu alımları sürecinin başlayacağı 2005 yılının Ekim ayının ortalarında Bakanlar Kurulu tarafından ayrıca açıklanmıştır. Ayrıca AB ile Türkiye müzakerelerinin başlatılmasının bile yabancı yatırımcıları teşvik için ve yine yabancı sermayenin teşviki için yeterli olduğunu bilmemiz gerekir.

Tablo 4: AB Tam Üye Ülkelerarası Ortalama Müzakere Süreci (Gün Olarak)

	En Kısa	En Uzun	Ortalama
KOBİ'ler	30	60	48
Tüketici Hakları	27	90	60
İstatistik	60	121	106
Bilim ve Araştırma	121	152	137
Sanayi Politikaları	61	364	168
Eğitim ve Öğretim	122	487	170
Telekom ve BT	30	608	260
Ekonomik Parasal Birlik	30	365	261
Finansal Kontroller	30	577	282
Dış İlişkiler	181	761	346
İstihdam ve Sosyal Politikalar	29	638	352
Malların Serbest Dolaşımı	30	730	353
İnsanların Serbest Dolaşımı	29	699	358
Kurumlar	364	364	364
Balıkçılık	29	1370	459
Sermayenin Serbest Dolaşımı	241	912	486
Çevre	244	700	486
Servislerin Serbest Dolaşımı	150	700	489
Gümrük Birliği	121	1065	523
Adalet ve İçişleri	303	821	532
Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikaları	212	911	556
Enerji	211	1095	572
Şirketler hukuku	90	1126	610
Bölg.Politikalar ve Yap.Araçların Kontr.	152	943	659
Vergilendirme	303	972	662
Kültür ve Medya Politikaları	60	1399	666
Ulaşım Politikaları	244	1156	681
Tarım	395	943	779
Rekabet Politikaları	578	1340	989
Finans ve Bütçe Uygulamaları	729	1826	1022

Tablo 5: Bazı Ülkelerle Gerçekleştirilen Müzakerelerin Açılış ve Geçici Kapanış Tarihleri

	Çek Cumhur.	Macaristan	Polonya	Slovakya
Malların Serbest Dolaşımı	Haz. 99-Ara. 99	Haz.99-May.01	Haz.99-Mart 01	Mart 01-Mart 01
Kişilerin Serbest Dolaşımı	May.00-Ekim 01	May.00-Haz.01	May.00-Ara.01	Haz.01-Haz.01
Hizmet Sunma Serbestisi	Tem.99-Mart 01	Tem.99-Şub.01	Tem.99-Kasım 00	Tem.00-May.01
Sermayenin Serbest Dolaşımı	Eylül 99-Haz.01	Ekim 99-Haz.01	Ey.99-Mart 02	Güz 00-Bahar 01
Şirketler Hukuku	Ara.98-Haz.01	Eyl. 98-Haz.01	Ara 98-Ara-01	Kasım 00-Haz.01
Rekabet Politikası	May99-Ekim 02	May.99	May.99	May.00-Ocak 02
Tarım Politikası	Haz.00	Haz.00	Haz.00	Haz.01
Balıkçılık Politikası	Nis.99-Haz.99	Nis.99-Haz.99	Nis.99-Haz.02	Ekim. 00-Ekim. 00
Ulaştırma Politikası	Tem.99-Mart 01	Tem.99-Şubat 01	Tem.99-Kasım 00	Tem.00-May.01
Vergilendirme	Kasım 99-Ara.01	Ekim 98-May.00	Kasım 99-Haz.02	Nis.98-Nis.01
Ekonomik ve Parasal Birl.	Eylül 99-Ara.99	99'ilk yar.-Ara.99	99'ilk yar.-Ara.99	00'ilk yarı-Mart.01
İstatistik	Mart 99-Haz.99	Mart 99-Haz.99	Mart 99-Haz.99	May,00-Haz.00
Sosyal Politik.ve İstihdam	Eylül 99-May.01	Eylül 99-Kasım 00	Eylül 99-Mart 01	Şubat 01-May.01
Enerji	99.-2.yar.-01-2.yar.	99.-2.yar.-00-2.yar.	99.-2.yar.-01-2.yar.	01.İlk Yar.-01.-2.yar.
Sanayi Politikası	Ekim 98-Haz.99	98.-2.yar.-99.ilk yar.	98.-2.yar.-99.-ilk yar.	00.-2.yar.-00.-2.yar.
KOBİ'ler	Ekim 98-Kas.98	Ekim 98-Kas.98	Ekim 98-Kasım 98	May.00-Haz.00
Müzakere Başlıkları	Ekim 98-Kas.98	98.İlk yar.-Ekim 98	98 İlk yar.-Ekim 98	00'ilk yar.-May.00
Bilim ve Araştırma	Ekim 98-Kas.98	98.2. yar.-Ekim 98	Kasm 98-Kas.98	00.'ilk yar.- May. 00
Eğitim ve Öğretim	Ekim 98-May. 99	Ekim 98-May.00	Ekim 98-May.99	Nis.98-Nis.01
Telekom ve Bilgi Tekn.	Ekim 98-Haz.01	Kas.98-Tem.02	Ara.98-Ara.00	May.00-Kas.00
Kültür	Nis.00-Nis.02	Nis.00-Tem.02	Nis.00-Ekim 02	Mart 01-Tem.02
Bölgesel Kalkınma	Ara.99-Haz.01	Ara.99-Haz.01	Ara.99-Ekim 01	Hmart 01-Ara.01
Çevre	Nis.99-May.99	Nis.99-Haz.99	Nis.99-May.99	Ekim 00-Ekim 00
Tüketici ve Sağlığı	May.00-Ara.01	May.-Kasım 01	May.00-Tem.02	Haz.01-Haz.02
Adalet ve İçişleri	May.99-00'ilk yar.	May.99-01'ilk yar.	May.99-01.'ilk yar.	May.99-00'ilk yar.
Gümrük Birliği	May.99-Haz.00	99'ilk yar.-00'2.yar.	May.99-May.99	00'ilk yar.-00'ilk yar.
Dış ilişkiler	98'ilk yar.-00'ilk yar.	98'ilk yar.-00'ilk yar.	98'ilk yar.-00'ilk yar.	00'lik.yar.-00'ilk yar.
Ortak Dışişleri ve GÜv.	Nis.00-Ekim 01	00'ilk yar.-Haz.00	00'ilk yar.-Haz.00	01'ilk yar.-Ara.01
Mali Kontrol	May.00	May.00	May.00	May.01
Mali ve Bütçesel Hükümler	2002 İlk.yar.	02.ilk yarısı	02'ilk yar.-Nis.02	02 İlk yar.-Haz.02

4.5. AB Tam Üye Ülkeleri

İlk etapta 1958 Roma Antlaşması gereği Fransa, Lüksemburg, İtalya, Batı Almanya, Hollanda ve Belçika., 1973'te ise Danimarka, İrlanda, İngiltere, 1981'de Yunanistan, 1986 İspanya ve Portekiz, 1995'de Avusturya, Finlandiya, İsveç, 2004

Mayıs ayından sonra Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti (Eski Doğu Blok Ülkeleri) ve Litvanya, Letonya, Slovenya, Slovakya (Baltık Ülkeleri), Kıbrıs Rum Kesimi, Malta, 01.01.2007'den itibaren Romanya ve Bulgaristan ile toplam 27 tam üye ülke. Hırvatistan, Bosna Hersek, Makedonya gibi ülkelerde sınavlarını beklemektedirler.

4.6. Türkiye İçin Müzakere Çerçevesi

3 Ekim 2005 gününden itibaren Türkiye ile AB arasındaki müzakerelerde yol haritası niteliği taşıyacak çerçeve, belge 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kurallar, ikinci bölümde müzakerelerin özü, üçüncü bölümde ise prosedür yer alıyor. Belgenin sonunda ise müzakere edilecek 35 bölüm başlığı vardır. Bunlar özetle;

- 1- Malların Serbest Dolaşımı
- 2- İşçiler İçin Dolaşım Serbestliği
- 3- Yerleşme Hakkı ve Hizmet Sağlama Özgürlüğü
- 4- Sermayenin Serbest Dolaşımı
- 5- Kamu İhaleleri
- 6- Şirketler Hukuku
- 7- Fikri Mülkiyet Kanunu
- 8- Rekabet Politikası
- 9- Mali Hizmetler
- 10- Bilgi Toplama ve Medya
- 11- Tarım ve Kırsal Kalkınma
- 12- Gıda Güvenliği
- 13- Hayvan Sağlığı ve Bitki Sağlığı Politikası
- 14- Balıkçılık
- 15- Ulaştırma Politikası
- 16- Enerji
- 17- Vergilendirme
- 18- Ekonomik Politika ve İstihdam
- 19- İstatistikler
- 20- Sosyal Politika ve İstihdam
- 21- İşletmeler ve Sanayi Politikası

- 22- Avrupa Üzerinden Giden Ulaştırma Ağları
- 23- Bölgesel Politika ve Yapısal Enstrümanların Koordinasyonu
- 24- Yargı ve Temel Haklar
- 25- Adalet
- 26- Özgürlük ve Güvenlik
- 27- Bilim ve Araştırma
- 28- Eğitim ve Kültür
- 29- Çevre
- 30- Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
- 31- Gümrük Birliği
- 32- Dış İlişkiler
- 33- Dışişleri, Güvenlik ve Savunma Politikası
- 34- Mali Denetim
- 35- Mali ve Bütçesel Hükümler ve Kurumlar

Müzakereler Türkiye'nin liyakatine dayanacak ve müzakerelerin hızı üyelik yolunda kaydedilen ilerlemelere bağlı olacaktır. Müzakerelerin ortak hedefi katılımdır. Bu müzakereler açık uçlu bir süreç olup sonucu önceden garanti edilmemektedir.

AB Türkiye'den, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı yönünde çabalamasını, özellikle işkence ve kötü muameleye karşı mücadele sıfır tolerans politikasıyla ve ifade özgürlüğü, din özgürlüğü, kadın hakları, sendika haklarını içeren 110 standartları ve azınlık haklarıyla ilgili hükümlerin genişletilmesini beklemektedir.

Yukarıdaki ilkelerin Türkiye'de ciddi ve ısrarlı bir şekilde ihlal edilmesi durumunda komisyon, kendi inisiyatifiyle veya üye devletlerin 3/1'inin talebi üzerine müzakerelerin askıya alınmasını önerebilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti de dahil olmak üzere tüm Avrupa Birliği üye ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerinin normalleştirilmesinde ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, ortaklık anlaşmasını tüm yeni AB üyelerini içine alacak şekilde genişleten ek protokoldeki yükümlülükleri yerine getirmelidir. Ancak bu şekilde 43 yıl önce

başlayan Avrupa ile bütünleşme macerası müzakerelerin başlamasıyla milat günü olarak benimsenip 43 yıllık hedefine ve amaçlarına ulaşmış olarak devam edecek ya da istikrarını koruyarak kendi bölgesel gücü ve stratejik ağırlığıının bilinciyle yoluna devam edecektir.

SONUÇ

Yunanistan, Türkiye'yi çeşitli platformlarda sıkıştırma siyasetini Gümrük Birliği'nde de sürdürdü. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesini engellemek için elindeki tüm imkanları kullandı.

Gümrük Birliği Antlaşması'nın imzalanması 6 Mart'ta ertelendikten sonra antlaşmayı veto edeceğini duyurdu. Diğer ülkelerin özellikle de Fransa'nın baskısı sonucunda, ancak bazı karşılıklarla vetodan vazgeçti. Buna karşılık Kıbrıs'ın AB üyeliği konusunda görüşmelere başlaması konusunda elde ettiği taviz oldu.

Kıbrıs konusuna gelince, Kıbrıs konusu Türkiye açısından henüz çözümlenmedi. Türkiye Güney Kıbrıs'ın AB'ye tam üye olması halinde Kuzey Kıbrıs'ın da Türkiye ile birleşeceğini açıkladı. Türkiye'de Gümrük Birliği'ne girmek için Kıbrıs'tan vazgeçildiğini iddia edenler var. Aslında Kıbrıs'ta çözümsüzlük politikasının artık terk edilmesi gerektiği Kıbrıs için en iyi çözümünde AB üyeliği çerçevesinde olabileceğidir.

Türkiye AB'ye tam üye olmadığı için Avrupa Parlamentosu'nda ve AB'nin öteki karar organlarında oy hakkı ile temsil edilemeyecek, kendisi ile ilgili kararlara "Gümrük Birliği Antlaşması" çerçevesinde boyun eğmek zorunda kalacaktır. Antik Yunan'da kenti içinde yaşayanların seçme ve seçilme gibi siyasal hakları bulunmasına karşılık, sur dışında yaşayanların 2.sınıf vatandaş kabul edilmelerinden dolayı bunlara siyasal hak tanınmayışına benzer bir durum yaşayacaktır. Bir başka deyişle, örneğin Yunanistan Enerjisi Topluluğu'nun faaliyet alanına giren ürünler ayrı bir işleme tabi tutuluyor. Örneğin demir ve çelik sektörü gibi.

Sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımı şimdilik Gümrük Birliği takvimi ve kapsamı dışında bırakılıyor. Tarım ürünleri de Gümrük Birliği kapsamı dışında bırakılıyor. Bunun temelinde Avrupa Birliği içinde Ortak Tarım Politikası'nın uygulanması yatıyor. Ancak, işlenmiş tarım ürünleri Gümrük Birliği kapsamına giriyor. (içki, şeker, sigara gibi)

Ortak Tarım Politikası, Avrupa Birliği'ne üye devletlerin, tarımda çalışan nüfusu korumak için saptadıkları ilkeler bütünüdür.

Ortak Tarım Politikası'nın piyasa uygulamaları üç ilkeye dayanır:

- Pazarın tek ve engelsiz olması
- Topluluk mallarının tercih edilmesi
- Avrupa Birliği düzeyinde saptanan bir bütçe çerçevesinde ortak ve mali sorumluluk oluşturması

Ortak Tarım Politikası için AB ülkeleri beş hedef saptamış durumda;

- 1- Çiftçilere toplumun diğer kesimleriyle orantılı bir yaşam düzeyi sağlamak
- 2- Tarım ürünleri piyasasında istikrarı sağlamak
- 3- Ürün arzının sürekliliğini sağlamak
- 4- Tüketicilere kabul edilebilir düzeyde ürün fiyatları sunmak
- 5- Teknik gelişmeyi destekleyerek verimi arttırmak, üretim ve istihdam akılcı yönetimlerle gelişmesini sağlamak

Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası'na uyumu çeşitli antlaşmalarla öngörüldü. Ancak bu Gümrük Birliği takvimine bağlı değil.

Türkiye'nin hazırlık çalışmaları hangi noktada. Yani bir değişiklik var mı? Türkiye, 1987'de yaptığı tam üyelik başvurusundan bu yana hazırlıklarını yoğunlaştırdı. Tarife indirimlerinden başka ortak ticaret politikasına ve çeşitli alanlardaki Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları halen sürdürölüyor. Tüketiciyi Koruma Yasası ile Rekabeti Koruma Yasası kanunlaştı.

Türkiye, Katma Protokol Hükümlerine bağlı olarak, 12 yıllık mal listelerindeki taahhüdünü % 90, 22 yıllık listede ise % 80 oranında yerin getirerek Avrupa Birliği'nden gelen mallara "tek" vergi düzeni uygulamaya başlatmış durumda.

Avrupa Birliği, 1983-1994 döneminde Türkiye'ye karşı bir çok taahhüdünü yerine getirmedi. Tekstilde Türk ürünlerine karşı kota sistemini uyguladı. Türk ihracatına karşı özellikle son yıllarda anti-damping uygulamalarını sürdürdü.

Peki, Şimdi aklımıza Şöyle bir soru gelebilir. Türkiye'nin AB'ne karşı Gümrük Birliği'nden dolayı birçok Şartları yerine getirmesine karşın ve Avrupa'nın da Gümrük Birliği konusunda Türkiye'ye karşı taahhütlerini yerine getirmediği halde Gümrük Birliği Türkiye'ye tam üyelik kapısını açtı mı?

Şimdi buna ise Şöyle bir tez yürütülebiliriz; Gümrük Birliği, Avrupa Birliği'ne tam üyelik kapısının kapanmasını engelledi. Yani tabiri cahizse ayağımızı kapının arasına koyduk, kapanmasını engelledik, bir kapı aralığı bıraktık. Fakat Őunu da anlamak gerekir ki, burada Türkiye büyük bir fedakarlık örneği veriyor, tam olarak hazırlıklı olmamasına rağmen, tam üye olmadan Gümrük Birliği'ni gerçekleştiriyor. İspanya, Portekiz ve Yunanistan bile tam üye olduktan sonra Gümrük Birliği'ni gerçekleŐtirmişlerdir.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik Maastricht Antlaşması'na göre ekonomik ve politik birlik anlamına geliyor.

Türkiye'nin böyle bir birlikte yer alması yakın gelecekte ancak 2020 yıllarda görülebilir. Bu bakımdan Türkiye'nin her alanda Avrupa ile arasındaki uçurumu kapsayacak hızda gelişmesi ve AB'nin kültürel çeŐitliliĐini benimsemesi gerekiyor.

Gümrük Birliği'ne girdiğimize göre, bu birliğin Ortak Gümrük Tarifelerine de katılmış bulunuyoruz. Ortak Gümrük Tarifesi, AB Ülkelerinin üçüncü ülkelerden yaptığı ithalata uyguladığı vergidir. Bu tarife ulusal gümrük tarifelerinin yerine geçiyor, her üye devlet tarafından uygulanması zorunlu kılınıyor. Türkiye'de bundan sonra, üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesini (OGT) benimsemiştir. Kimi tarım ürünleri de OGT'ne ek olarak veya onun yerine "Plevlevman" adı verilen vergiler uygulanır.

Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) "Roma Antlaşması'nın 18. ve sonraki maddeleri uyarınca" kurucu üye ülkelerin 1 Ocak 1957 yılında uyguladıkları gümrük vergilerinin aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmış, ancak önemli bazı maddelerde bu hesaplama daha değişik biçimde yapılmıştır.

Avrupa Birliği, üçüncü ülkelerden yaptığı ithalata TARİC adı verilen (Integrated Tariff of the European Communities) Avrupa Topluluğu Birleşik Gümrük tarifesi hadlerini uygular. TARİC, Ortak Gümrük Tarifesi ile Lome Konvansiyonu ve Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi muafiyetlerini tek bir tarife haline getirilmesidir.

Bugün OGT, Kombine sınıflamaya (Nomenclature Combine) uygun olarak yapılmaktadır. Kombine sınıflama ya da Kombine Nomanklatör "İthalatta deklare edilen mallar" hem tarife, hem de istatistik pozisyonlarını içerir. AB Komisyonu tarafından sürekli güncel halde tutulan Kombine Nomanklatür, üye devletleri ilk 8 haneden sonra yapmış oldukları alt bölümleri de içerir ve her sene AB resmi gazetesinde yayımlanır.

Ortak Gümrük Tarifesi değişikliklerine uğrayabilen bir yapıya sahiptir. Bu değişiklikler AB'nin özerk kararları veya tarife müzakereleri aracılığıyla gerçekleşebilir.

Roma Antlaşması'nın 28.maddesine göre, Komisyondan gelebilecek öneri üzerine, AB Konseyi, ağırlıklı nitelikli çoğunlukla OGT'nin üzerinde yapacağı değişikliklere karar verir.

OGT'nin üzerinde yapılan değişiklikler veya OGT'nin belirli bir süre için özerk kararla askıya alınması gümrük müzakereleri esnasında da gerçekleşebilir. Bu müzakerelerin Roma Antlaşması 113.maddesi çerçevesinde yapılıyor olmaları gereklidir. AB Konseyi'nden müzakere yetkisi alan Komisyon tarafından yürütülürler. GATT'ın Kennedy, Nixon, Tokyo, Uruguay Round müzakereleri de AB'nin gerçekleştirdiği gümrük indirimleri bu mekanizmaya göre yürürlüğe girmiştir.

Türkiye ekonomisini ne derece değiştirecektir? Biraz da buna değinmek istiyorum.

Toplu Konut Fonu kaldırıldı, tüketim vergisi gündeme gelecek ve hammadde ucuzlayacağı için Türkiye'nin rekabet şartı artacak. Kartellerin etkisi yok olacak, sağlık ve güvenliğe aykırı ürünler pazarlanamayacak, ithalatta, vergi-resim-harç muafiyetine son verilecek. Tekstil ihracatı artacak. İthalat artışı döviz baskısı

yaratacak. Özellikle küçük ve orta bazı işletmeler için kapanma riski artacak. Türkiye'nin yabancı sermaye için cazibesi artacak. Her türlü buluş, eser, marka korunacak, sahte markalı mal ticareti sona erecek. Gümrüklerde tek idari belge kullanılacak.

Peki iktisadi olarak olumsuz etkisi olmayacak mı?

Gümrük Birliği'nin Türkiye'deki önemli olumsuz etkilerinden biri gelir kaybı olacak. İthalde alınan gümrük vergisi ve fonların AB'ye yönelik olarak kaldırılması diğer ülkelere yönelik olarak indirilmesi yapılan hesaplamalara göre 1996 yılı için 2.6 milyar dolarlık bir gelir kaybına yol açmıştır. Gelir kaybının nasıl telafi edileceği, 1996'nın en önemli iktisadi sorunu olarak karşımıza çıkmıştır.

1996 yılında, son dilim indirimlerinden sonra AB ülkelerinden yapılan ithalattan alınan konut fonunun kaldırılması gerçekleşti. Bununla birlikte diğer ülkelere karşı da ortak tarifeler uygulanıyor, Tarifeler ve konut fonunun kaldırılmasından kaynaklanacak vergi kaybı 2,5-3 milyar dolar olacak. Konut fonu 1996 yılında tamamen kalktı.

Bu kayıplardan bir kısmı özel tüketim vergisiyle, bir kısmının da AB yardımlarıyla sağlanması planlanıyor.

Dış ticaret standardizasyon rejimi kararı ve bu karara dayalı yönetmelik ve tebliğler hazırlanması ve hızlandırılması gerekir. Böylece Türkiye ithalatında standardizasyon ve uygunluk değerlendirmesine yönelik faaliyetler tek bir mevzuat altında toplanıp ve şeffaflık sağlanması gerekir.

Devlet destekleri daha doğrusu parasal sübvansiyonlara son verilmesi gerekir. Yeni uygulamaya göre, parasal teşviklerin yerine AR-GE, çevre, fuar ve tanıtım, Pazar araştırması, eğitim destekleri getirilmesi gerekir.

Rekabete gelince: birliğin gerçekleşmesi ile birlikte, yurt içinde bütün firmalar, AB ülkelerine ve üçüncü ülkelere karşı rekabete karşı karşıya kalacaktır. Aynı

sektörlerdeki mal çeşidiyle birlikte kalite de artacak. Örneğin otomotiv sektörü fiyatlarını arttırmadan, kalitesini yükseltmek zorunda kalacak.

İthalatta korumanın indirilmesi rekabeti hızlandıracak. Firmalar daha kaliteli ve daha ucuz mal üretmeye çalışacaklar. Ancak, küçük işletmelerin olduğu sektörlerde risk artacak. Bunun için küçük şirketlerin şimdiden geleceği görüp birleşmeleri gerekir.

BİYOĞRAFI

1952 Gaziantep Kargamış doğumluyum. İlk ve orta tahsilimi Kargamış'ta liseyi İzmir Ödemiş'te bitirdim. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (İşletme/Maliye) 1983 mezunuyum. Aynı Fakültede 1991 yılında (Para Banka) bölümünde yüksek lisansımı ve 1995 yılında da İktisat Teorisi Anabilim Dalında da doktora yeterliliğimi verdim. Şu anda da doktora tez çalışmalarına devam ediyorum. Ayrıca çeşitli dergilerde makale ve söyleşilerim vardır.

Gümrük Müsteşarlığı Personel Daire Başkanlığı'nın düzenlemiş olduğu (yurtdışı işçi ve yolcu işlemleri) kurs birincisiyim. Halen bu Teşkilatta yurtdışı yolcu işlemleri muayene görevlisi olarak görev yapmaktayım. Gümrük Müsteşarlığında 32 yıllık hizmetimin ve ¼ (son kademe) derecemle bu görevi İstanbul Gümrükleme Başmüdürlüğü emrinde ifa etmekteyim. Özgeçmişim bundan ibarettir. Teşekkür eder, saygılarımla bilgilerinize arz ederim.

KAYNAKÇA

“AET-Türkiye Ortaklık Anlaşması”, **GATT-İBDD**, Supplement No:13, s.63

“AET-Yunanistan Ortaklık Anlaşması”, GATT-İBDD, Supplement No:19, s.101-103

“AET'nin Kayırcı Dış Ticaret İlişkileri”, AT Komisyon Enformasyon Temsilciliği, Ankara, 1981, s. 4

ANANIÁDES, C.L.; “1963 AET-Türkiye Ortaklık Antlaşmasınının 22.madde, 1.fıkra”

ATMACA, Reyhan; “Türkiye AB İşlenmiş Tarım Ürünleri”, **İKV Yayınları**, İstanbul, 1998, s.141

“Avrupa Topluluğu Rekabet Kuralları ve Hukuk Düzeni”, **ISO Uluslar arası Sempozyumu**, 1993, s. 7

BACIK, Gökhan; “Ekonomik Dış Politika, Yeni Dünya Düzeninde Bir Zorunluluk”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar**; 1998, s. 38

CHACHOCÍADES, Miltiads; **International and Policy**, 1973, s. 550

CLEMENT, M.O.; e.a.y., Boston, 1967, s.185

“Chambre'de Commerce et d.Industrie de Paris”, s.24-34

COŞKUN, İsa; “Türkiye-AB İlişkisinde 6 Mart 1995 Tarihli Ortaklık Konseyi Kararı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 166, 1995, s. 78

Customs 88 Project

Cumhuriyet Gazetesi, 13.09.1963

CYHER, M.James; "The İdeology of Economic Science in the Selling of NAFTA", **Review of Radikal Political Economics**, No:25(4), s. 150

ÇAĞAN, Nami, "Avrupa Topluluğunda Vergi Politikası ve Tüm Vergi Sistemi II", **Türkiye Maliye Sempozyumu**, 1990, s. 93

DİNÇER, Füsun, "AB'de Turizm ve Türkiye'ye Etkileri", **Doçentlik Çalışması**, İstanbul, 1994

EGE, Aylin; "Ekonomik Yönden Bölgeselleşme", **İKV Yayınları**, İstanbul, 1998, Sayı:140

ERSİN, Mert; "AB Turizm Politikaları ve Türkiye", **Tursab Yayınları 25.Yıl Dizisi**, 1997, s. 11

ESKİYURT, Ö.; SARICA. M.; "Kıbrıs Sorunu", **Hukuk Fakültesi Yayını**, İstanbul, 1975, s. 35-39

"GB'ği Türk Sanayi ve Çimento Sektörü Semineri", **Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayınları**, İstanbul, 1966

HİMMETOĞLU, Melih; "AB'de Turizm Gelişme Eğilimleri ve AB'nin Türk Turizmine Olası Etkileri", **Yüksek Lisans Tezi**, 1997, s. 58

İLKİN, Akın; Turizmin Türk Ekonomisinde Yeri ve Önemi, **TOBB Yayınları**, Ankara, 1991, s.5

"İTO Türkiye Ab İlişkisi ve G.B", İstanbul, Sayı:3

KANDEMİR, Hüseyin; "AB'de Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması", **Vergi Raporu**

KARAUÇAK, Şebnem. Oğuz; "Avrupa Topluluğunun Turizm Politikası", **İKV Yayınları**, İstanbul, 1991, s.17

KİRAZCI, M.,Deniz; "Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Vergi Politikası", **Vergi Dünyası**, Sayı: 69, 1987, s. 40

KREİNİN, M.E.; "On The Dynamic Effects Of A Custom Union", **Journal Of Policial Economy**, 1964, s.193-195

LYPSEY, R.G.; "The Theory Of Customs Unions A General Survery", **The Economic Journal**, 1960, s. 496-513 -523

Müşterek Pazar ve Türkiye, 1957-1963, s. 57-58

Offical Journal Of The Europen Communités

ORHAN, Osman, Z.; "GB 7'yi Sürecinde Türk Otomotiv Sanayinin Rekabet Gücü", **İst.Ticaret Odası**, Yayın No:54

ÖNCEL, Mücella; Vergi Hukuku, **Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları**, 1992, s. 451

PESCATORE, P.; WAELBROECK, M.; **Relations**, s. 263-264

SARAÇOĞLU, Tevfik; Türkiye AET Arasında Ortaklık Yaratan Antlaşması, **İKV Yayınları**, s.5

"Single Administrative Document Customs Freight Prosedurs Form, 01.01.1988

TESTA, G.; "Le Kennedy Round.Quelques Aspects Juridiques", **A.F.D.I.**, 1968, s.638-640

ŞANLI, Cemal, "Türkiye'de Turizm Planlaması ve Eğitim Problemlerinin Önemi", **2.İ.C. ve T.A.M. Edebiyat Fak. Basımevi**, 1989, s.74

"Türkiye-AET Ortaklığı Temel Verileri", **AT Komisyonu Enformasyon Temsilciliği**, Ankara, 1981, s. 4

“Türkiye AET Ortaklığı 20.Yılı Toplantısı” **İKV Yayınları**, İstanbul, 1984, s. 14

“Türkiye-AT 36.Ort.Kon.Toplantısı Bildirileri”, **İKV Yayınları**, 1995, Sayı:131

ULUDAĞ, Ramazan; “Gümrük Birliği Uygulamasında Neredeyiz”, **Maliye ve Sigorta Yayınları**, Sayı: 220, 1996, s. 57

ULUDAĞ, Ramazan; **AT ve Türk Vergi Sistemi**, s. 225

VİNER, J.; “The Economics of Custom Unions”, **International Economic İntegretion**, Middlesex, 1972, s. 34-35